

קובץ גליונות

פרשת חיי שרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח -
- דרכי החיזוק -
- פניני חשוקי חמד -
- שיעור חומש -
- תורת רבותינו -
- מים חיים -
- שאל אביך ויגדך -
- אוצרות פרי חיים -
- דובב שפתים -
- גאון יעקב -
- דברי אמת -
- נפשו גחלים תלהט -
- פנינים משולחן רבינו -
- שלמים מציון -
- יחי ראובן -
- מסביב לשולחן -

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהפצת הקובץ גליונות
במקומות מגוריהם ברחבי הארץ

הרה"ג ר' אליעזר זייטלין - ירושלים - להולדת התאומות

הר"ר ישראל קלרמן - ירושלים - לארוסי הבן

הר"ר מנחם הבלין - פתח תקוה - לנישואי הבת

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד

ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחזרת ערכי היהדות ע.ר.

יש חתונה בבני ברק?!

עובר דרך בני ברק?!

נוסעים מעיר לעיר מדי פעם?!

אנו זקוקים לכם לסיוע בהעברת
הקבצים הבקשה תושמע במספר - 072
2587402 והמעוניינים לסייע יפנו למס'
053-3145900,

לרישום קבוע למערכת ניתן להקיש 5 ואח"כ 4,

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.glyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 486

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל - 17 סניף: 745

מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת תחילת השנה החדשה

הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם באחת משבתות השנה

ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה

ש"א אדר א'	תצוה	י"ט סיון	שלח
י"ח אדר א'	כי תשא	כ"ו סיון	קרח
כ"ה אדר א'	ויקהל	ג' תמוז	חוקת
ב' אדר ב'	פקודי	י' תמוז	בלק
ט' אדר ב'	ויקרא-זכור	י"ז תמוז	פינחס
ט"ז אדר ב'	צו	כ"ד תמוז	מטות
כ"ג אדר ב'	שמיני - פרה	ב' אב	מסעי
א' ניסן	תזריע	ט' אב	דברים
ח' ניסן	מצורע-שבת הגדול	ט"ז אב	ואתחנן
ט"ו ניסן	חג הפסח	כ"ג אב	עקב
כ"ט ניסן	קדושים	ל' אב	ראה
ו' אייר	אמור	ז' אלול	שופטים
י"ג אייר	בהר	י"ד אלול	כי תצא
כ' אייר	בחוקותי	כ"א אלול	כי תבוא
כ"ז אייר	במדבר	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
ה' סיון	נשא - חג השבועות	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
י"ב בסיון	בהעלותך	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות
ד' אדר א'	תרומה		

גיליון מס' 305 פרשת חיי שרה
תשע"ט שנה שיטית

גליון זה יוצא
לזכות ידידנו החשוב
הר"ר **מנחם הבלין** שליט"א
מנאמני בית רבינו שליט"א
לרגל שמחת נישואי בתו שתחי' בשעטו"מ

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

שיעורו של רבינו מרן רשכבה"ג שר התורה שליט"א

כפי שמסר בבית הכנסת "לדרמון" ביום רביעי ט"ו חשוון תשע"ט
במלאת ס"ה שנים לפטירת דודו הגדול מרן בעל החזון איש זצוק"ל
בענין: **"כונה בברכת אבות בשמונה עשרה"**

שמעתי ממרן החזו"א שאם לא כיוון בברכה ראשונה של שמונה עשרה אם עדיין לא התחיל בברכה שני' יכול לחשוב בלבו פירוש המלות של ברכה ראשונה וחשיב שכיוון בה, וצ"ע בברכות דף ל"ג ודילמא מעיקרא לא כיוון דעתי' כו' ומבואר שם דצריך לחזור התיבות, וצ"ל דמיירי שם שכבר התחיל תיבה מפסוק שלאחריה.

ובאמת במשנה ברורה בשני מקומות חזינו דפליג על החזו"א חדא בסימן ס"א ס"ק כ"ב גבי אסור לקרות שמע שמע ב' פעמים כתב מ"ב ואם לא כיוון מעיקרא יחזור ויקרא בלחש, אבל אם כיוון מעיקרא אפי' בלחש אסור. מבואר שלא מהני שיכוון אחרי שקרא, וכן בסימן ק"א סק"ד דאיירי אהא דאמרינן דאם לא כיוון באבות צריך לחזור ולהתפלל וכתב הרמ"א דהאידינא לא נוהגין לחזור בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוון אם כן למה יחזור.

וכתב המ"ב בשם החיי אדם נראה לי כיון דמצד הדין צריך לחזור ולהתפלל, על כל פנים אם נזכר קודם שאמר ברוך אתה ה' בסוף ברכה, יחזור לומר מאלקי אברהם עכ"ל, ואם הוה ס"ל כהחזו"א לא היה צריך לחזור וגם היה אסור לו לחזור דהא הוא יכול לכיון אח"כ פירוש המלות, וגם אפי' אם הוא סיים את כל הברכה אכתי יש לו תקנה לכתחילה דהיינו שיכוין עתה, מבואר מזה דהמ"ב לא ס"ל כהחזו"א.

בענין הבחירות:

החזו"א כבר אמר שהרבה גופי תורה ויהדות תלויים בבחירות לעיריה.
לכן כולם חייבים להצביע רק לרשימת "דגל התורה" שנוסדה ע"י הרב שך ושאר גדולים ז"ל.
ובזכות זה יתברכו בבנים צדיקים ושאר מילי דמיטב.

עלי שי"ח

"יחזור לתלמודו"

כפי שכולם יודעים, בימים אחרונים התקיימו בחירות לרשויות המקומיות בארץ ישראל. ורבינו הזכיר בסוף שיעורו הקבוע ביום ט"ו חשוון, בהיכל בית הכנסת, לעילוי נשמת רבו מרן החזון איש זצוק"ל, את החיוב והמצוה להצביע לפי מה שהורו גדולי ישראל שליט"א. והנה, במהלך התקופה האחרונה ובפרט בימים האחרונים המה ביתו של רבינו שליט"א בעסקנים ובאיש ציבור, זה יוצא וזה בא. כפי שצפוי בתקופות אלו.

אך אם היה אי מי שחשב כי רבינו 'שקוע' בעניני הציבור, טועה טעות מרה. רבינו בחסדי ה' עונה לכל שאלה שנשאל, ומכריע בכל נושא בו מגיעים אנשי הציבור והעסקנים המסורים שליט"א להתייעץ, אך בו ברגע שגומר להכריע, הוא מקיים הלכה למעשה את דברי הרמב"ם הידועים, בפ"ג מתלמוד תורה ה"ה, שאחרי שגומר לעשות מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, יחזור לתלמודו.

ואם כי אין צריך שום ראיה לכך, מכל מקום יעיד על כך - גם - המעשה הבא:

בימים האחרונים סיים רבינו לתלמוד את מסכת בבא מציעא, בחוק לימודו הקבוע.

כמה ימים קודם לכן עת אחז בלימוד פרק המפקיד, היה יום עמוס במיוחד. מפעם לפעם היה הפרעה אחרת מהנושאים שעמדו על הפרק, ובנוסף היה עליו להשתתף באותו ערב בכינוס עם גדולי ישראל.

כשרבינו עצר לרגע מהלימוד בכדי לטעום משהו, הוא אמר את הדברים הבאים:

היום רגילים לתלמוד עם הילדים הצעירים את פרק אלו מציאות שבמסכת בבא מציעא, אבל זה לא רק היום... אני למדתי בחיידר (תלמוד תורה) כילד צעיר ממש גם למדנו 'אלו מציאות', היה לנו מלמד בשם רבי זלמן קורץ, ואני זוכר שהוא לימד אותנו פרק זה, ומשם אני יודע את הפרק... מה שילד לומר הוא זוכר. הוסיף בענווה.

לאחר מכן סח עוד:

באחת הכיתות היה לנו מלמד מאוד טוב, שהיה מושיב את הילדים בכיתה לפי סדר חכמתם. מי שלמד הכי טוב והיה הכי חרוץ, ישב ראשון, ולידו ישב זה שלמד כמעט כמוהו, וכן הלאה לפי סדר החכמה והשקדנות.

והיה ילד אחד מצוין מאוד, שישב מהראשונים ממש, ופעם אחת התנהג לא כראוי, והמלמד העניש אותו והעביר אותו לשבת בסוף השורה. הילד ההוא מאוד נעלב, והפסיק לתלמוד ואח"כ יצא לתרבות רעה.

וסיים: כמה צריך להזהר כשמענישים ילד, שייהיה עונש שיוכל לעמוד בו !

יחזור רבינו לתלמודו !

בברכת שבת טובה
בחדק 81607810

"בדין עלו מאליהן חייבין בבכורים"

מנחות פ"ד ב' קרבן ראשית (כתיב גבי שתי הלחם) שתהא ראשית לכל המנחות ומנין שתהא קודמת לבכורים ת"ל וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים ואין לי אלא בכורי קציר חטים קציר חטים קציר מעורים מנין ת"ל וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה ואין לי אלא שתזרע עלו מאליהן מנין ת"ל בשדה ואין לי אלא בשדה מנין לרבות שבגן ושבחורבה ושבשפינה ת"ל בכורי כל אשר בארצם. והנה לכאור' משמע שכל הנידון אם שתי הלחם קודם לבכורים אלו או לא דבקרא לא כתיב אלא שקודמין לאשר תזרע אבל פשיטא דגם עלו מאליהן חייבין בבכורים וע"ז לא צריך פסוק וכן פירש"י מנין שתהא קודם לבכורים של חטין שגדלו בגן וכו' והא דמייית קרא דבכורי כל אשר בארצם אע"ג דהאי קרא לא מייירי כלל בשתי הלחם אם יקדמו פירש"י דילפא ג"ש בכורי בכורי מה להלן מייירי גם בגן וחורבה כו' אף כאן ובפירש"י כת"י מביא עוד פי' דכיון דקריי' רחמנא בכורים וק"ל דשתי הלחם קודם לבכורים א"כ קודם נמי לאלו, ונראה שהרמב"ם אינו מפרש שר' דכ' (פ"ב מבכורים ה"ז) אחד הנוטע ואחד העולה מאליו שנא' בכורי כל אשר בארצם וק' מאי מייית כאן קרא דכל אשר בארצם הרי א"צ קרא להכי אלא דהר"מ מפרש דכוונת הגמ' מנין שחייבין בבכורים וממילא אמר דשתי הלחם קדמי לה וע"ז מייית קרא דכל אשר בארצם וס' דלמסקנא ידעי' גם עלו מאליהן מכל אשר בארצם. והנה גבי עולה כ' הרמב"ם בפ"י ממע"ש ה"ו דהעולה מאליו במקום טרשים פטור אבל כאן גבי בכורים נ' שאין חילוק בזה ובלבד שיהא קרקע שלו דשא"ה דילפא' מדכתיב ונטעתם במקום נטיעה אבל כאן דליכא מיעוט חייב ובלבד שיהו פירות יפים שראוים לבכורים.

(דרך אמונה פ"ב מבכורים ה"ז בה"ל ד"ה וא')

ש"ת בעניני שידוכין

לעקוף אח או אחות

כל כך קשה לעקוף אח ואחות. וברגעים הקשים ראוי ללכת על בהונות, וכמובן - לשאול את גדולי ישראל. אבל בכל זאת - מעט הכוונה מפי רבנו - כדי שנדע – מה לשאול וכיצד לשאול.

שאלתי האם לעסוק בשידוכים של הקטנה לפני הגדולה?

על הבת הצעירה אין שום ענין שלא להקדים את הבכורה שלפניה, אבל לגבי ההורים, כרגיל הסדר הוא שהגדולה קודם כדכתיב לא יעשה כן וגו', אבל אם יש צורך - אפשר גם את הצעירה קודם. הצעירה כבר בת 21 והבכורה בת 23 ת: אפשר להורים לשמוע גם לצעירה קודם הבכורה.

יש בבית ג' בנות לשידוכים ומדברים שידוך לצעירה. לא צריך רשות מהבוגרות אבל אפשר לומר להם שזו זכות להם שהם יסכימו, אפילו שאין צורך בהסכמתן, והיה אצל אבא זצ"ל כהאי גוונא - שהמבוגרת הסכימה, ואבא אמר שזו זכות לה ושניהם התארכו באותו שבוע.

מה לומר לצעירה שלא מרגישה טוב מהמצב הזה? **כיון שהציעו לה, סימן שזה הזמן בשבילה.** [רבנו הסכים גם לומר לה בנוסח נוסף: **שעל ידי זה שהבנות הגדולות מסכימות, זה להם זכות, ואי אפשר לה לקחת זכות זו מהם.**]

א. ד וישב כ"ג כסלו תשנ"ט. בחורים יתומים, והצעיר מעוניין לעקוף את המבוגר בשידוך, והרי זה צער של יתום, כיצד להתנהג? **לא צריך להתחשב בכך, והצעיר יכול להתחתן לפני המבוגר.**

ב. הגייעה ליד' הצעת שידוך, כאשר המדוברת עוקפת את אחותה הגדולה ממנה בכמה שנים ובנוסף לזה, גם אני עוקף את אחי הגדול שמפאת סיבה מסוימת עדיין לא נכנס לשידוכים? נפשי בשאלתי, האם בכהאי גוונא יש לחשוש משום קפידא כפולה - של אחי ושל אחות המדוברת? אין בזה שום חשש וכן הובא פסק של אבא ז"ל (הובא ב'תולדות יעקב' ו'ארוחות רבנן'), ויש גם ב'אגרות' שלו.

ג. מה שלאח גדול אין זכות לעכב שידוך לקטן ממנו, האם גם בבנות כן? גם בנות כן, רק בשריע [י"ד סי' רמ"ד סי"ח] מובא שהאבא צריך להשתדל את הגדולה קודם, אבל זה לא שייך לבת עצמה שלה אין שום זכות להקפיד.

ד. ושוב ענה רבנו לאחר: **יש כאן ב' דברים** א' האבא, ב' תבחור, או הבת. האבא הנהגתו צריכה להיות לא לעקוף זה נלמד מדכתיב לא **יעשה כן במקומו וגו' ועי' בתוספות קידושין כ"ב**, ואע"פ שאת הרעיון הזה אמר לבן, מכל מקום למידם מך, כי בתורה כתוב בכללות כי

לבן ירמה את יעקב עשרת מונים – מאה פעמים, והתורה לא כתבה את צורת הרמאויות, וכאן היא כן כתבה את צורת הרמאות והטעם שאמר ליעקב אבינו ע"ה, כנראה כתבה התורה כדי לומר שיש בכך ממש. אכן, תבחור או תבחורה אין להם שום ענין לא לעקוף, ואין רשות

לאח או האחות המבוגר לעב, ואין צריך שום מחילה מהם [ועי' סעמא דקרא פר' ויצא ד"ה לא יעשה].
(א.ה.) הוי עובדה שרבנו ביקש לדחות את השעה והציע להורים שעדיין לא יעקפו את הגדולה, ובדרך ודחה והמתין עוד. וכבר כתבנו, כי בכל

דברים אלו - אין למידים הלכה למעשה).

עצות וסגולות

עיניים צופיות ולב הומה ומחפשים גם סגולות ורעיונות שאולי גם הם ידחפו מעט קדימה ברצון ה' יתברך.

ב' תאומות בנות מבוגרות, מה יעשו מצוה מיוחדת שבזכותה יזכו לזיווג? **חסד**. **חרי בגמ'** [יבמות ס"ה]: **מבואר שאין אשה מצווה בפרו ורבו רק יש לה טענה 'חוטרא לידה ומרא לקבורה', ואם כן מדה כנגד מדה של חסד - ה' יתן לה בית.**

מה תעשה ליכות לשידוך? **תתפלל ג' תפילות**. ש: היא כבר מתפללת? **שאתמר י' פרקי תהילים כל יום**. היא כבר אומרת. **שחשתפר בכבוד אב ואם** (אחיה שהיה השואל אמר, זה כעין רוח"ק כי אכן היא זקוקה לחיזוק בכבוד אם).

לאה בת 25 ואחותה בת 22 מבקשים ברכה לליווים הגונים במהרה. ושואלים מה יעשו למען זה?
ימשיכו לומר 10 פרקי תהלים מידי יום ותנו צדקה. כמה יתנו? **כל אחת חצי שקל.**

אמר רבנו, מה שאמרו "בת פלוני לפלוני" כי האב חייב להשיא בתו ובגמ' אמרו [קידושין נ"א ב'] שרמאי עליה, ולכן בת פלוני כי עליו החיוב להשיאה. (אחד העומדים בחדר שאל: כיצד מתיישבת הכרזה זו של בת פלוני לפלוני מ' יום קודם יציאת הולד עם הללו הנותנים גט לזיווגם,

ואולי נימא שהוכרז שהזיווג הוא רק עד זמן פלוני, או נימא שהוברר שעל זיווג זה לא הוכרז? מה קשה לך? הוכרז כי בת פלוני לפלוני, אבל גם לכך יש גט).

בת ישראל בת 24 מה ניתן לעשות איזה חיזוק שתעשה חוץ מלהתפלל? אם הייתה איש הייתי אומר לה ללמוד שולחן ערוך הלכות פרי, אבל זו אשה, שתתפלל! האם יועיל מה שאביה ילמד הלכות פו"ד? כן, יועיל לה.

עש"ק ויצא ח' כסלו תשנ"ט. בחור בישיבה מבוגר, וחברים רוצים לעשות משהו לזכותו שיזכה לזיווג, מה לעשות? **שילמדו משניות טהרות, חזק ענין של טהרה - של זיווג.**

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

והוא מזיד בזה, כי הוא יודע, ויש לו שכל, וקיבל חינוך טוב, ואינו מקיים בשלמות את מה שהוא יודע ויכול, ואילו השני הוא שוגג, שלא קיבל חינוך, ואינו מבין, ואין בכוחו להיות יותר מושלם.

וכבר אמרתי ששמעתי מאמי ע"ה (שנפטרה בלדותה) שהייתה אומרת, שאם לא דנים לכף זכות – אפשר לדון לכף שטות, שזה גם כן לימוד זכות, שהשני עשה את מעשיו מתוך חוסר הבנה, ואם היה בעל הבנה היה מתנהג אחרת, רק בגלל שהוא לא מבין הוא מתנהג כך, ואין להאשימו במה שעשה, כי הוא נולד עם יצר הרע כזה, ולא קיבל חינוך טוב, ואין לו שכל להבין כיצד להתנהג.

ככה אפשר למצוא לימוד זכות על כל אחד ואחד.

לימוד זכות בדיבור ובמחשבה

והנה לימוד זכות שייך במחשבה וגם בדיבור, וכן לימוד חובה שייך במחשבה ובדיבור, ואם אמרו שהדן את חברו לזכות בשמים דנים אותו לזכות, כך גם הפוך, מי שדן אחרים לחובה בשמים ידונו אותו לחובה, כי הוא לא מחפש זכויות על אחרים, ודנים לכף חובה, ומידה כנגד מידה גם אותו ידונו לכף חובה, כשצריך מלץ יושר אחד מני אלף (ענין שבת לב, א) לא יהיה לו מלץ יושר, זה הכלל, כמו שאדם מתנהג עם אחרים כך בשמים מתנהגים איתו, מידה כנגד מידה.

ומי שדן אחרים לחובה בדיבור, ודאי שזה חמור מאד, כי המלאכים שומעים ומקטרגים, אבל גם במחשבה, שהמלאכים אינם יודעים את המחשבות, מכל מקום הרי הקב"ה יודע מחשבות, ובית דין של מעלה יודעים, וכשאדם חושב ביקורת על אחרים, ודנים לחובה במחשבתו, הרי הוא גורם בזה קטרוג, שהמחשבה גם כן מעוררת קטרוג, ומידה כנגד מידה יהיה עליו גם קטרוג, וכמו שהוא דן אחרים במידת הדין, גם אותו ידונו במידת הדין, ומי יכול לעמוד במידת הדין רח"ל.

חומר הנכשל בשוגג ודן לכף חובה

אבל במציאות יש כאלה שלא מבינים זאת, ונכשלים לדון לכף חובה בדיבור או במחשבה, והם שוגגים בזה, שאינם מבינים, אבל גם חטא בשוגג צריך תשובה וכפרה, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, טו) "כי השוגג ענוש ייענש", וגם קרבן חטאת היה בא על חטא בשוגג, ובוידיאו אנו אומרים "על חטא שחטאנו לפניך בזדון ובשגגה", גם שגגה היא חטא שצריך וידוי ותשובה.

ועד כמה חמור חטא בשוגג, שמעתי בשם הגר"י בלאזר זצ"ל שלמד ענין זה מתקיעת שופר בשבת, שמדאורייתא אין בזה איסור, כי תקיעת שופר היא חכמה ואינה מלאכה (ר"ה כט, ב), אבל חכמים גזרו שלא לתקוע בשופר בשבת, שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, והיינו מפני החשש שמא ייכשלו בשוגג באיסור שבת.

ואפילו שלא הרבה אנשים עלולים להיכשל בזה, שהרי לא כל אחד יודע לתקוע, וכל החשש הוא רק על כמה יחידים במשך הדורות שעלולים להיכשל, והרי השופר בראש השנה מעורר את מידת הרחמים ומשפיע בשמים, כמו שכתוב (תהלים מז, ו) עלה אלוקים בתרועה השם בקול שופר, כמה שהתקיעות משפיעות ופועלות בעולמות העליונים! אף על פי כן, בגלל חשש ספק איסור בשוגג, כל כלל ישראל לא תוקעים בשופר, ומפסידים בשביל זה תקיעת שופר.

ורואים מזה מהו חטא בשוגג, שכל כלל ישראל כדאי להם לא לתקוע בשופר בשבת, בשביל למנוע חטא בשגגה.

הסייעתא דשמיא שזוכה הדן לכף זכות

והנה בגמרא בשבת שם (קכז, א) אמרו ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ואחד מהם הדן את חברו לכף זכות, וכדאיתא במשנה ריש פאה על תלמוד תורה וגמילות חסדים וכו' שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא.

לדון לכף זכות – גם כשלא מסתבר

יש דבר חשוב מאד, שהוא משנה בפרקי אבות (א, ו) הוי דן את כל האדם לכף זכות. אם רואים אדם שעושה איזה מעשה, ומתנהג באופן שיכולים לדונו לכף חובה, ואפילו באופן שמסתבר יותר לדונו לחובה, אבל יש גם מקום לדון לכף זכות, ואפשר למצוא איזה צד זכות במעשיו, צריכים לדון לזכות, אם הוא אדם כזה שלא ידוע שהוא רשע, ואינו בחזקת רשע, צריכים לדון לכף זכות.

ומובא בגמרא (שבת קכו, ב) מעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלוש שנים, ערב יום הכיפורים אמר לו תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני, אמר לו אין לי מעות, אמר לו תן לי פירות, אמר לו אין לי, תן לי קרקע, אין לי, תן לי בהמה, אין לי, תן לי כרים וכסתות, אין לי, הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש. למרות שראה שיש לבעל הבית את כל הדברים האלה, לא הקפיד עליו, אלא דן אותו לכף זכות, שיש איזה סיבות שאינו יכול לתת לו, והלך לביתו בצער שלא קיבל תשלום עבודתו.

וממשיכה הגמרא, לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו ועמו משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו [של הפועל], אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו, אמר לו, בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות, במה חשדתני? אמרתי שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך ולקחת בהן.

ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני? אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים, בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני? אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים, ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתני? אמרתי שמא אינן מעושרות, ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים.

עד כדי כך יש ללמד זכות ולתלות אפילו בצדדים רחוקים שאינם מסתברים, ובאמת לבסוף נתברר שכדברי הפועל כן היה.

הדן לכף זכות – בשמים ידונו אותו לזכות

ומובא בגמרא שם שבעל הבית אמר לו "ואתה כשם שדנתני לזכות, המקום ידן אותך לזכות", והובאו שם עוד כמה מעשים עם תנאים שגם כן ראו עליהם דברים מוזרים, ואף על פי כן דנו אותם לתלמידיהם לכף זכות, ואחר כך נתברר שהאמת כצד הזכות – למרות שזה היה צד רחוק שאינו מסתבר, וגם הם אמרו לתלמידיהם "ואתם כשם שדנתוני לכף זכות, המקום ידן אתכם לכף זכות".

ומבואר כי מי שדן לכף זכות מקבל שכר עצום, שבשמים ידונו אותו לכף זכות, אם יש לו חטאים, אפשר ללמד זכות על החטאים, שהיו לו קשיים ולא עמד בהם, וכיון שהוא דן אחרים לזכות, גם בשמים ילמדו עליו זכות, ובכל חטא שאדם עושה אפשר למצוא איזה צד זכות, שהיה קשה לו להתגבר, או שהוא שוגג ואינו יודע.

לדון השני לזכות שהוא שוגג

כמו שכתב באיגרת הרמב"ן "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", ופעם שאל אותי אדם אחד, איך יתכן להחשיב את השני יותר ממנו, הרי הוא רואה שיש לו מעלות יותר מהשני, אמנם הרמב"ן ביאר בהמשך דבריו וכתב: "אם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו, ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו – חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", עכ"ל.

אם אדם חושב על עצמו שהוא צדיק, ראשית יתבונן ויראה שאינו צדיק, ויעשה חשבון מבר מצוה, וכי אין לו ביטול תורה, ותפילה שלא בכוונה, וברכה שלא בכוונה, וכי היראת שמים שלו מספקת, והאם אהבת הבריות מספקת? הרי בנקל ימצא דברים שאינו מושלם בהם,

השפעה על אחרים בתורה ובתפילה

והנה המטרה של הבחירות היא להגדיל הנציגות החרדית כדי שתהיה יותר השפעה של חיזוק התורה, ועם זאת צריכים לדעת שמי שיושב ועוסק בתורה משפיע עוד יותר, כמו שכתב החזון איש בקובץ איגרות (ח"ג סב) כי במקום שיש בעל תורה אמיתי השפעתו ניכרת, **מי שיושב ועוסק בתורה עם סקרנות, ולומד מתוך אהבת תורה אמיתית, הוא בעל תורה אמיתי שמשפיע, ורואים את ההשפעה**, אדם אחד נמצא בתוך עיר גדולה, ומשפיע על כל העיר, בלי שידבר ובלי שיעשה תעמולה, עצם מציאותו משפיעה, הקדושה משפיעה! אפילו שלא רואים אותו ולא יודעים ממנו, זוהי השפעת בעל תורה אמיתי.

וידוע מרבי ישראל סלנטר שאמר כי הפרושים באיישישוק משפיעים על הרחוקים בביאליסטוק שלא יחללו שבת, שהפרושים עוסקים יום ולילה בתורה, וקדושתם משפיעה שישמרו שבת גם בביאליסטוק – למרות שאין שם כל כך הרבה תורה, ואם יחסר בדבקות בתורה של הפרושים זה יגרס לחילול שבת בביאליסטוק, רח"ל.

ומעשה שהיה עם מרן החזון איש זצ"ל לפני שנים רבות בעיר פתח תקווה, שכל מייסדה היו שומרי תורה ומצוות, ובתקופה הראשונה עדיין לא היו שם חילולי שבת בפרהסיא, ופעם אחת ראו אדם חילוני משקה את גינתו בפרהסיא בשבת, מה שקודם היה מתבייש לעשות, ונבהלו מאד לראות חילול שבת כזה בפרהסיא, ונסעו כמה אברכים מפתח תקווה ושאלו את החזון"א מה לעשות.

ובתחילה שתק החזון"א ולא אמר להם כלום, אבל אחר כך אמר שאין זה פלא, אם בני תורה מטלטלים בשבת וסומכים על העירוב, למרות שיש בו חששות ואינו לכתחילה, גורמים בזה שהחילונים יחללו שבת בפרהסיא, כי **חוסר דקדוק ההלכה בבעלי מדגה משפיע על הרחוקים** [ואף על פי כן בפעם אחרת כשנקרע העירוב מיד שלח החזון"א שליח לתקנו, כדי שלא ייכשלו בני אדם באיסור ממש].

אם אנחנו היינו בשלמות "בעלי תורה אמיתיים" כמו שכתב החזון"א בודאי הייתה השפעה גדולה מאד, ובאמת ידוע שיש הבדל בין חילוני שגר בבני ברק לחילוני במקומות אחרים, שמי שגר בבני ברק ונמצא בסביבת בני תורה מושפע מהם, ומהותו טובה יותר, וככל שאנו נתחזק יותר בדבקות בתורה נשפיע בזה על כל הכלל!

וכתב החזון"א שם כי בעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על סביבתו, אבל גם על הרחוקים יש השפעה נסתרת, לא רואים את ההשפעה אבל יש השפעה, בעל תורה אמיתי משפיע למרחקים! וכמו הפרושים באיישישוק שהשפיעו על ביאליסטוק, למרות המרחק ביניהם שהיו בשתי מדינות, בליטא ובפולניה.

וכמו כן אפשר להשפיע גם בתפילה, שהיא כוח חזק מאד, ובפרט תפילה על רוחניות, שמעתי ממו"ר הגרא"א דסלר בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי **בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אם אדם מתפלל בלב שלם, ובפרט תפילה בציבור, כשמתפללים על רוחניות התפילה עוזרת, כי ברוחניות אין הגבלות**, וכמו שאמרו (ברכות נ, א) "הרחב פיך ואמלאהו" ההוא בדברי תורה כתיב.

ומבקשים בתפילה הרבה בקשות על רוחניות, בברכות התורה מבקשים והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפנינו, ובשמונה עשרה מבקשים השיבנו אבינו לתורתך, ובקדושה דסדרה הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו, וכהנה רבות, ומבקשים בלשון רבים, על כל הציבור, והוא עצמו בכללם, וכבר אמרו (ב"ק צב, א) כל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, תפילה על תשובה, ועל תורה, ושאר ענייני רוחניות.

אלו הם שני דברים המשפיעים מאד, תורה ותפילה, ובזה זוכים להרבה זכויות ברוחניות וגם בגשמיות לצורך הרוחניות.

ומאחר שהקרן זה עולם הבא, ודאי שגם הפירות בעולם הזה הם מעין הקרן, ואינם סתם הנאות גשמיות, אלא פירות של עולם הזה המביא לעולם הבא, והיינו שיקבל בעולם הזה אפשרויות לעשות הרבה מעשים טובים, יותר תורה, יותר חסד, יותר צדקה, ותפילה יותר בכוונה, הרבה מעשים טובים זוכים לעשות בגלל שדנים לכך זכות! כשמלמדים זכות בדיבור ובמחשבה, ולא דנים לכך חובה, זוכים להרבה סייעתא דשמיא במעשים טובים, וזה הפירות בעולם הזה מעין עולם הבא.

זה מה שרצינו להזכיר כעת, את חשיבות הענין לדון לכף זכות, שהוא דבר גדול וחשוב מאד, וכל מי שיתחזק בזה יזכה הרבה, בעזרת השם נזכה כולנו להרבה זכויות וכל מה שצריך בסייעתא דשמיא.

*

דברי חיזוק שנאמרו בעבר ביום הבחירות

בשיעור היומי - יום שלישי י"א שבט תשע"ג

סקרנות בתורה ולא בדברים בטלים

ברצוני לומר דבר הנוגע למעשה, שיהיה נוגע במשך היום ומחר, ראשית צריך להגיד מקצת שבחו של אדם בפניו, שגם ביום של בחירות ב"ה לא נעדרו תלמידים מהשיעור, כולם נמצאים כמדומני, וזו מעלה שיש לשמוח בה. אך בנוגע מה יהיה הלאה, הנה בדרך כלל אחרי הצהריים ובערב יש סקרנות גדולה מה התוצאות של הבחירות, אף שאין זה נוגע למעשה, ולמאי נפקא מינה לדעת מה התוצאות, אבל זה מעניין, כך הטבע שיש סקרנות, ורוצים לדעת.

אבל באמת לא כל אחד הוא כך. ולמשל מי שיש לו חנות מכולת, וטרוד עם הלקוחות ליתן לכל אחד את מבוקשו, למכור ולרשום, וכי יש לו פנאי לעמוד לברר מה תוצאות הבחירות, הרי הוא עסוק במה שחשוב לו יותר, וזה אפילו במילי דעלמא.

כל שכן מי שיש לו סקרנות בתורה, וכפי שכבר הזכרנו כמה פעמים מדברי רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך", מהו שהדגיש הכתוב היום, ומדוע לא די לכתוב אשר אנכי מצווך, ופירש רש"י בזה והוא מהספרי "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא – מצות המלך הבאה במכתב", עכ"ל.

והיינו כמו חוק חדש שהמלך מוציא, וכגון מס הכנסה, או התייקרות מחירים, וכל מיני מיסים שיכולים להיות, הנחה או תוספת, גם מי שאינו סקרן בטבעו מתעניין בזה, כי זה נוגע לו למעשה, כך צריכה להיות הסקרנות לדברי תורה, כדיוטגמא חדשה, ללמוד עם סקרנות מה הקושיא ומה התיורץ, מה אמר אב"י ומה אמר רבא.

ודוגמא של סקרנות לתורה מצינו בגמרא (מנחות יח, א) ביוסף הבבלי ששמע הלכה מרבי אלעזר בן שמוע, ומרוב שמחה צהבו פניו ואמר "החזרת לי אבדתי", למרות שכבר קודם ידע הלכה זו, ורבי אלעזר בן שמוע רק חידש לו שגם רבי אלעזר סובר כן, זה היה אצלו חידוש ששימח אותו מאד, עד שאמר החזרת לי אבדתי!

וכשראה רבי אלעזר בן שמוע גודל שמחתו בזה, זלגו עיניו דמעות ואמר "אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר", כשראה אצל תלמידו כזו סקרנות לתורה, זה גרם שיזלגו עיניו דמעות של שמחה, וסקרנות זו היא החשובה ביותר.

[באמונה וביטחון למרן החזון"א זצ"ל (פ"ג סימן כ') כתב על דברי הגמרא האלו "דברי חז"ל כשמן הטוב יורד לעצמות להלחיב הלבבות לאהבת התורה ולשעשע על זיו חמדתה, עד שכלתה נפשו של יוסף הבבלי באבדת הלכה אחת ואשר צהבו פניו לחדוות עוזה בהחזרת אבדתו, ואשר התפעלות נפשו של רבי אלעזר על אהבת תלמידו הזליגו את עיניו דמעות של גיל והנאת זיו מיצוי המידות"].

בודאי מצוה להצביע כפי שהורו גדולי הדור, וזה קידוש השם, עצם מה שיש חרדים שמצביעים, זו הכרזה שהשם הוא האלוקים, שהרי אנו מצביעים כדי שיתנהגו על פי התורה, שיהיו לומדי תורה ושיחזיקו תורה, והמטרה היא חיזוק התורה, ואפילו אם המטרה לא תושג ח"ו, אבל יש קידוש השם בעצם ההצבעה, שאנו מגלים דעתנו שאנו רוצים שהתורה תשלוט, ושיתנהגו על פי התורה.

אבל בנוגע לתוצאות הבחירות כמה קיבלו כל המפלגות, מי קיבל יותר ומי פחות, למאי נפקא מינה למעשה, ומה צריכים להתעניין בזה? צריכים שתהיה הסקרנות בתורה, ולא בדברים בטלים!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

ר' משה בצלאל ב"ר אשר מרגליות ז"ל

פעל רבות ונצורות להעמדת הדת על תילה בעיר רחובות

נלב"ע ז' חשון תשס"ז - תנצב"ה

ורעייתו מרת **פייגה צפורה ב"ר מנחם מנדל שמעון ז"ל**

נלב"ע י"ח חשון תשנ"ג - תנצב"ה

לע"נ ר' **יהודה ב"ר משה שמואל שנפלד ז"ל**

נלב"ע כ"ב חשון תשע"ג - תנצב"ה

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת הברכה

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

חיי שרה תשע"ט

מהיכן בא

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא
אברהם לספר לשרה ולבכתה. (חיי שרה כג, ב)

**בהספד מרן הגראמ"מ שך זצ"ל על המשגיח הגה"צ רבי
אאיר חדש זצ"ל:** ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה (ברא'
שית כ"ג ב) ושאלו במדרש בר"ר מהיכן בא ר' לוי אמר מקבורתו
של תרח לשרה בא היינו שאברהם השתתף בקבורתו של תרח
אביו ומשם בא לספוד את שרה ולבכותה אמר לו ר' יוסי והלא
קבורתו של תרח קדמה לקבורתה של שרה שתי שנים אלא
מהיכן בא מהר המוריה לדעתי אין מחלוקת בדברי המדרש
אלו ואלו דברי אלוקים חיים האחד סובר כיוון ששרה היתה בת
מאה עשרים ושבע שנים במה ניתן להספיד אשה זקנה אלא
כך הוא ההספד אברהם אבינו אברהם העברי אברהם שהעולם
כולו עומד מצד אחד והוא ניצב מהצד השני כל העולם עובדים
ע"ז ואילו אברהם אבינו הוא היחידי המכיר בבורא עולם ומפיץ
אמונה הדשה זו בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו ונשאלת
השאלה איך יכול היה להתמודד לבד עם כל העולם התירוף
הוא שרה היא היתה לו לעזר וזה הפירוש בא מקבורתו של תרח
הספידה של שרה ומעלתה היא שעזרה לו לאברהם לקבור את
העבודה זרה של תרח ובלעדיה לא היה מגיע למה שהגיע.

החולקים אומרים שבא מהר המוריה באורו של דבר אברהם
היה בן מאה שנה כשתלד לו בנו יצחק והנה הקב"ה מצווה
עליו לשוחטו איך הוא יכול הלא כל חיי הוכיח אברהם את
העולם כולו מד רציחה תמיר דרש בשבת המידות הטובות
ועסק בגמילות חסדים ואיך יסביר להם שנצטוו לשחוט את
במו כיצד יוכל להסביר את עצמו אך למרות הכל אברהם הולך
לשחוט וגם יצחק הולך עם אביו מבלי להרהר אחר אביו בידעו
שעל פי נבואה נעשה הדבר ואז הגיע המלאך המצוהו ברגע
האחרת ממש להמנע ואילו אברהם ויצחק במ אינם בטוחים
שזהו רצון שמים עד שמתברר להם שאכן כך הוא צווי השם
מהיכן זוכים לכחות נפש עצומים כאלו רק מהחינוך שהשרישה
שרה אמנו בבנה ללא שרה אי אפשר לזכות לבן כזה.

ישוב הדעת

ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. (חיי
שרה כג, ג).

מפרשה זו נלמדו דרכי הקנינים, כנלמד בגמ' (קידושין ב.).
והנה אברהם, שבאותו הפסוק בו העידה עליו התורה - שהוא
קם מעל פני מתו, כתוב עליו גם, שהוא עשה קנין !

והרי מצינו הלכות רבות לגבי אונן, שהוא טרוד בנפשו בשעה
שמתו מוטל לפניו, ואף הוא פטור מן המצוות (עיין כתובות ו:).
ואילו אברהם, כאשר חזר מלהספיד את שרה ולבכותה, לאחר
מסירות-נפשו, בנסיון הכי קשה של עקידת בנו... עדיין יכול
היה להתעסק בדבר הקנינים, שעיקרן תלויים בסמיכות-דעת
מרובה.

ואיך יתכן כל זאת אצל בן-אדם, אם לא שהיתה דעתו מיושבת
ונשלטת על ידו במקומה "תדיר". - כמלאך ה', שאין בו כל שינוי
ולא תזוזה כלשהי מפני שום מצב חולף ומשתנה.

את כל זה העידה התורה בפסוק אחד. גם, שאברהם - קם
מעל פני מתו. וגם, שתיכף ומיד, הוא מדבר אל בני חת - בדרכי
הקנינים.

ובסוף הענין, נאמר (כג, יט): 'ואחרי כן קבר אברהם את שרה
אשתו'. ולכאורה, מה כתוב זה בא ללמדנו ?

וכפי הנראה ללמדנו, שאברהם בעת התעסקותו בקניית המערה,
לא היה לו מאומה מכל ענין קבורת אשתו. על אף שהיא היתה
מוטלת לפניו לקבורה, הוא, לא התעסק עתה, כי אם בדבר
הקנין הדורש התעסקות בכל חלקי חושן-משפט. החל מאופני
הקנינים עד לדיני אונאה וגזילה. ורק לאחר שהסתיים העסק
הזה, אז, 'ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו'.

תנועותיו, כנגד עשרת הדברות

וכי יפלא מעתה, שכל עשר הפעמים שכתוב בפרשתנו: 'בני חת'.

שליט"א)

השגחה בקבורה

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני. (חיי שרה כג, ד)

אף לאחר הפטירה יש השגחה משמים שלא להשכין ביחד ראוי עם אינו ראוי כפי שסופר ביום פטירת הרבנית שרה כהן אלמנת הגאון רבי שלמה כהן זצ"ל (יתד נאמן ר"ח אייר תשנ"ח) שניהלה את בית החיים שומרי שבת בבני ברק שלחה לשאול את **מרן חזון איש** הואלין והדין הוא שאין קוברין צדיק גמור אצל צדיק שאינו גמור איך אפשר להחליט על מקום קבורה והשיב החזון איש שבשעת מעשה יש השגחה מיוחדת משמים שלא להכשל בזה

צורת השתחוויה

ויקד האיש וישתחו לה' (כ"ד כ"ו)

מהי קידה, קידה אינה השתחוואה רגילה, וכיצד היא קידה, למדנו מדברי הגמרא בסוכה נ"ג, אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה.

ורש"י שם פירש דווקא קידה האמורה בכתובים דאמר מר קידה על אפים אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד מי שיועד ויכול לעשות כן ובדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן אלא הוא.

וכתב מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל דהדגיש רש"י בדבורו של רבן שמעון לא ה' מי שיועד לעשות כן, וכנראה קשיא לי לרש"י שם דהא אשכחן טובא במקרא דכתיב ויקדו ותקד, וא"כ היו עוד שיכולים לעשת קידה, ופירש בדבורו באלו שהיו בעזרה לא ה' מי שיכול לעשות כן.

ואולי אפשר לפרש דאחא דה' רשב"ג זוקף אחרי הקידה אמרו לה, דזו עבודה קשה וכדחזינן שם בגמרא דלוי עשה קידה ואיטלע ופרש"י שם דהיינו בזקיפתו, אבל קידה אפשר שהיו עוד שהיו יכולים לעשות.

מסירה לשלוחי הבעל

ותקם רכקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך. (בראשית כד סא)

יש לדקדק שבתחילת הפסוק קרוי אליעזר בלשון איש' ומיד אח"כ נקרא עבד' ושמעתי מהגר"מ פיינשטיין **בשם מרן הגר"ז** שביאר משום שבתחילה כשרכבה רבקה עם נערותיה הרי היתה עדיין ברשות שלוחי האב ולא ברשות יצחק אבל לאחר שנערותיה עזבו אותה כדכתיב ויקח העבד את רבקה וילך הרי זה כדין מסר האב או שלוחי האב לשלוחי הבעל כתובות מח ב ובאותה שעה היא חשובה כנשואה ומאחר שהיתה ברשות יצחק הרי נעשה אליעזר לעבד שלה ולכן קרוי הוא בלשון עבד' והטעם שהיה חשוב עבדו של יצחק יתבאר בענין הבא דהוא משום שאברהם כבר נתן שטר מתנה ליצחק

היה הכל מכוון אצל אברהם אבינו, בכל פרטי ההתקשרויות שהיה לו עמם, והמה כנגד עשרת הדברות (ילקוט שמעוני חיי שרה סף רמז קב). כי הרי כל פסיעה וכל תזווה של אברהם אבינו, תמיד, וביחוד באותה עת, היתה כולה מכוונת על פי גודל השגתו, ולפי כוונת דעתו. ובודאי שלא "יפול" לרגע קט... כאשר הוא ניצב בבקשה שבפיו מאת בני חת.

התנער מיצרו

בשם רבנו ישראל סלנטר זצוק"ל מובא (בספר המאורות-הגדולים) שפירש את הכתוב: 'ויקם אברהם מעל פני מתו'. פירוש תיבת, "ויקם". שהקים וניער את יצרו ממנו. כענין: התנערי מעפר קומי (ישעיהו נב, ב. פיוט 'לכה דודי בקבלת-שבת). ובכך היה יכול לשמור היטיב על דעת מיושבה.

משום כבוד הבריות

ולמה החזיק אברהם 'ישוב-דעת' כה גדול, שניער את צערו, כאילו אין עליו אנינות ואבלות, והחביא את יגונו הנורא, ממיתתה הפתאומית של אשתו, לבל ייראה על פניו הבוכיות ?

מבאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** (בספר מוסר ודעת ח"א מאמר לט) כי חשש לכבוד-הבריות.

באשר אין זה נאה להראות את צערי, אל זולתי. מה גם, שאודות 'קבורה' של מתו, הוא מדבר איתם, וקונה מהם מקום. אבל לא יהא זה יחד עם צער הנראה על הפנים...

וכבר אמרו: הפנים של האדם, הם אינם ברשותו, כי אם ברשות של הרבים.

ועוד אמר, רואים איך כיבד אברהם אבינו את עפרון ברצותו לקנות ממנו בכסף מלא. יען, כי הוא עשה לו 'טובה' באותה עת. אך הוא לא קרא לו 'אדוני' כפי שעפרון קרא לאברהם. כי כאשר דבריו מיושבים שקולים ומדודים, לא יבטא בפיו מה שאין ראוי, וח"ו לא ייצא מפיו דבר הגזמה וכדו'. וכאשר מדברים דברים שקולים, אין מיעוט בכבוד כלל.

כפי שאירע בהיותנו בישיבת מיר הגיע לביקור נשיא פולין. יחד עמו הגיעו שוטרים ומשמר כבוד. היו ביננו כמה בחורים יוצאי אמריקה שהיה ברשותם מצלמה, והם מיהרו והביאו אותה לצלם את האורח, מיד ניתנה הוראה מפני השוטרים שלא לצלם, שאין זה לפי כבודו.

ישוב-הדעת זהו 'חיוב' מקדים לקיום המצוות, כמו שאמרו בגמ' (סוכה כה:) על מי שמצטער על דברים שיש בהם צער, בעת קיום מצוה, שאינו פטור משום 'מצטער' [כפי שהמצטער בסוכה מחמת הסוכה, הריהו פטור ממצות סוכה], משום שאיבעי ליה ליתובי דעתיה.

כל זה ביאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** בשיחה ש"ק פר' כי תשא שנת תשנ"ו, ואנו ראינו זאת עליו, בעת שקם מלשבת שבעה על אחותו מרת שרה ע"ה, רגע או שני רגעים ספורים לאחר תפלת שחרית שהתקיימה בביתו. נעמד מהישיבה באבלות. ומיד אמר, 'ויקם אברהם מעל פני מתו'. והתיישב במקומו הקבוע ליד השולחן להכין ולכתוב את השיעור שיאמר בעוד שעות ספורות. (רשימות תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד

א) שהארוסה [שנתקדשה ואסורה לבעלה מדברי סופרים, ואפילו בייחוד אסורים [פירוש: לא ייחוד ממש שהרי זה איסור בפני עצמו, אלא הכונה להיות יחד במקום שאין הרבים מצויים], וי"א דאין להם לדור ביחד שלא יקוצו זה בזה, ואפילו בשידוכין בלא אירוסין יש לחוש, ע"כ. מבואר כשמתקרבין זה לזה יותר מדאי קודם הנישואין אין זה גורם לקירוב אלא זה גורם ש"יקוצו זה בזה", והתוצאה יכולה להיות הפוכה.

ולכן ריבוי הפגישות ודאי אינו ראוי.

ובכלל זה גם פגישות ממושכות [וכן פגישות בשעות מאוחרות בלילה אף אם אין בזה איסור יחוד], וכמובן שיש להקפיד על המקומות שקובעים בהם את הפגישות שיהיה מקום הראוי לכך. ואין לקבוע פגישות במלונות וכדו' שמצויים שם אנשים פרוצים ואינם שותו"מ.

מטו משמיה דמרן החזו"א שבחור שלא נזהר בזמן השידוכים מאיסור יחוד או מנגיעה ח"ו יהיו לו אח"כ בעיות, והוסיף שזה בדוק ומנוסה.

וסיפר רבינו, על חתן וכלה שלפני נישואיהם הלכו באופן שאינו צנוע, ולאחר יותר מעשרים שנה נתבע בנם לדין על מעשי מרמה וזיופים של כספים, ותלה רבינו ששורש הסיבה הוא ההתנהגות של אביו ואמו עוד קודם נישואיהם.

הסתכלות במשודכתו

הסתכלות במשודכתו מזמן שהחליטו ביניהם להנשא זה לזה ועשו שידוך ביניהם עד זמן הנישואין, הוא ככל אשה בעלמא דאסור, ולא שייך בזה ההיתר משום דעתידיה להנשא לו וכנ"ל, אולם ראייה בעלמא לפי תומו בלא כונה ליהנות מותרת.

הרהור במשודכתו

ואיסור הרהור במשודכתו במקומו עומד כמו באשה דעלמא, ואף באשתו כשמתרת לו אם אין לו פת בסלו מיד ויש חשש שיבוא לידי טומאה אסור וכ"ש במשודכתו.

ויש להזהר בענינים אלו מאוד, ובפרט אם הפגישות ביניהם תכופות או ארוכות שאז קשה שלא להכשל בזה, וזאת מלבד שזה גורם "שיקיצו זה בזה" וכנ"ל. (חוט שני)

אעבורי אחסנתא

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם. (חיי שרה כה, ו)

הביא מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל: בדעת זקנים לרבותינו בעלי התוספות סו"פ חיי שרה הק' אהא דנתן אברהם את כל אשר לו ליצחק והרי אסור לאעבורי אחסנתא ונאמר יכין צדיק וילבש ששע והרי אאע"ה קיים כל התורה כולה ואפי' עירובי תבש"י לין ות' דמאחר דהיו גרים משעת בואם בברית מילה וא"כ הוי כקטן שנולד ואין ישמעאל נחשב בנו ובמהרש"א (סנהדרין צ"א ע"א) הביא קושיא זו מהרא"ם ות' דישמעאל הוי בן השפחה שנולד קודם שנשתחררה ואין בן שפחה יורש וכן בני קטורה ע"פ שנולדו אחר שנימול והי' אסור בשפחה ונשתחררה קטור רה מ"מ בני פילגש היו ואינם ראויים לירש עם בן אשתו שהוא יצחק עיי"ש ועי' באוה"ח בזה.

על כל אשר לו ובכלל זה העבד אליעזר וע"ש עוד. ושו"ר כן להדיא בספורנו ח"ל מיד שלוחי האב שמסרו לשלוחי הבעל ובהיותה אז נשואה לגמרי היתה גברת והיה האיש אז עבד לה עכ"ל ויש לעיין שהרי באותה שעה כבר מת בתואל ואם כן לא שייך הדין של מסר האב לשלוחי הבעל ועיין במרדכי קידושין אות תקטז שמועיל נישואין לאחר מיתת האב באופן שקידשה מחיים ואולי היא הסכימה לינשא כאילו שאביה חי שהכל נעשה ע"י שלוחי האב. (משולחן רבי אליהו ברוך)

דיבור בלשון נקי'

ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים (כ"ד ס"א)

בגמרא פסחים ג' א' איתא דצריך לדבר בלשון נקי', ואפי' בלימודו שאהובה היא הקיצור וצריך אדם לשנות בדרך קצרה, אפי' בזה לא יוציא מפיו מילה שאינה נקי', ואמרו לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו.

ועוד למדו שם דבר זה דלעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב. והקשו שם בגמרא מפרשתנו דכתיב על רבקה "ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים", וא"כ מצינו לשון רכיבה אצל הנשים, ותיצו התם משום ביעתותא דגמלים אורחא דאשה היא.

וכתב **מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל** דאפשר לומר דבאמת לשון רכיבה מתפרש לעולם גם על ההליכה, דהיושב על החמור כשהוא עומד אינו נקרא רוכב אפי' יושב מטרטין, ואילו לשון ישיבה מתפרש כשהחמור עומד, וא"כ אם בא לכתוב ותשבנה על הגמלים, תחת ותרכבנה, יש להוסיף וילכו וכיו"ב, ונפיש מילי טובא.

ואע"ג דכתיב ברבקה ותלכנה אחרי האיש, וא"כ שפיר הו"מ למיכתב ותשבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש, לאשמעינן אתי שלא הלכו יחד עמו אלא אחריו, אבל עיקר הליכתן ביקש הכתוב להזכיר בותרכבנה.

וכן במשה דכתיב ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים אע"ג דכתיב וירכבם על החמור וישב ארצה מצרים, וא"כ גם אי הוי כתיב ויושבם על החמור נמי הוי ידעינן שהלכו, מ"מ אין זו צחות הלשון שלא להזכיר הליכתם ולכתוב וישב ארצה מצרים, ולכך כתב וירכבם שהוא לשון כולל ההליכה.

עניני שידוכין

ותקח הצעירף ותתכס (כד, סה)

לימדה תורה דרך ארץ וצניעות, שראוי לאשה ליבוש מארוסה, ולא תתראה אליו עד שתנשא לו (רד"ק פסוק כ"ד)

פגישות החתן והכלה, ריבוי הפגישות

הורה מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א וכן לענין הפגישות בין החתן והכלה לאחר שהחליטו להנשא זה לזה ועשו שידוך ביניהם עד זמן הנישואין, יש לדעת שיש גבול לדבר, וריבוי הפגישות ודאי אינו ראוי, וראיתי שמרן החזו"א היה מראה בענין זה מה שכתב הרמ"א באהע"ז (סי' נ"ה סעיף

אולם בלי רבוי ההשתדליות והסבות לעשות סבה קצת אשר אינה סבה ומזה דוקא יוצא כבודו ית' שהרי עשה האדם סבה ויש כבר בטבעו לומר שהסבה תחייב את תוצאותיו ובכ"ז היא אינה סבה והכל יראו שרק רצונו ית' עשה זה ומכיון שיצא כך והסבה הלא היתה לחייב גם תוצאה אחרת וסוף אחר ובכ"ז יצא כך סימן הוא שרק ד' עשה כך קיצורו של דבר מצד זה שהוא סבה יש מקום ליצר לומר שהסבה עשתה זאת יש כאן מלחמה עם היצר ונצוחו מתגלה מזה.

כבודו ית' ומצד השני מזה שהסבה גם היא אינה סבה גם מצד זה מתגלה כבוד ד' שבזמן בלתי היותה סבה בכ"ז עשה ד' את שלו ומתגלה מזה רצונו ית' זוהי הדרך בעשית סבות ובאופן ההשתדליות ולזה כונו חז"ל לענ"ד בדבריהם ד' עשו שלא כהוגן וכו' היינו הסבות אשר נעשו ע"י אע"א וכו' סבה היא ואינה סבה עשו סבה השתדלו קצת אולם אין זה סבה שלמה ואין כן מהלך הדברים הרגילים כי אילו יצאה אמה א' וכו' הי' ג"כ משיאה לב"א וכי זו סבה שלמה תקרא הלא מהלך הדברים באופן רגיל לא כך הוא ומדוע עשה אע"א כך סבה שלא כהוגן קרי כאן היינו סבה ואינה סבה בלתי שלמה ובלתי קרובה אל מהלך הטבעי של הדברים אולם בהיות זה הדרך הנכונה בהשתדלות ובטחון זימן להם הקב"ה כהוגן ויצאו לקראתם כל אלה ההגונים לזה משא"כ ביפתח אשר ג"כ לכאורה עשה כך ובכ"ז זימן לו הקב"ה שלא כהוגן אולם הת' הוא לענ"ד כי יכולים להעמיד רק את עצמו בריזיקה אולם להעמיד מה ששייך להכביכול לכבוד ד' את זה אין מעמידים יפתח הי' לו לחשוש שמא יצא חמור או חתול וכו' אשר אין מקריבים מזה עולה לד' מה ששייך לד' את חלקו אין מעמידים בריזיקה ולכן זימן לו הקב"ה שלא כהוגן.

ומה נפלאו בזה דברי הכתוב אם ד' לא ישמור וכו' שוא לכם משכימי קום וכו' תהלים קכז אב הביאור הוא העיקר צריכים לדעת ולהכיר כי הכל מאת ד' ואם ד' לא יעשה את הדבר שום השתדלות לא תועיל ולכן העיקר הוא לבטח בו ית' וליחל אליו ואם נרגיש ונבין כך הלא אז פשוט הוא כי שוא לכם משכימי קום וכו' המשכימי קים והמאחרי שבת הלא אז למותר הוא שוא יהי' רבוי ההשתדליות והסבות השונות ונסתפק בסבות אשר אינן משכימי ומאחרי וכו' ודי יהי' אם נחסר מזה ונעשה סבות כלדהו בלי השתדלות נפרזה. שמעתי שר' זונדל מסלנט ז"ל הי' אומר שדי לו בזה שהוא יודע ליטאית כבר סבה היא אשר די' לצאת ידי השתדלות וההבנה הוא כדברינו לעיל לעשות סבה אשר אינה סבה גמורה היא יש כאן מקום דמשתמע לתרי אנפי לכאורה יש מקום לטבע לחלק והצורך להתגבר עליו ומזה יוצא כבוד ד' ומאידך גיסא הלא גם הסבה אינה גמורה היא ואחרי מלאת הדבר יוצא גם מזה כבודו ית'.

ולכאור' דבריהם צ"ת שהרי בתורה נקרא ישמעאל בנו' והיאך אמר שלא נחשב בנו גם מבני הפילגשים קשה שלדינא בן פי' לגש הוא בנו לכל דבר ויורשו בנחלתו כבן אשתו ולתרץ דלבני הפילגשים הי' אחר שנתן כבר קודם הכל ליצחק וממילא לא נשאר לו כלום א"א לומר כן דבקרא משמע שנתן להם הכל אחת וי"ל כנ"ל דבנותן מתנה משום סיבה לא נחשב אעבור רי אחסנתא וה"נ נתן הכל ליצחק כדי שתאבה האשה ללכת אחריו כדפירש"י שם בתחילת הפרשה גם י"ל בפשטות דזיל בתר טעמא דדילמא נפיק מברא בישא זרעא מעליא וביצחק ל"ש כן דהרי רק ביצחק יקרא לך זרע וממילא מותר. (הערות כתובות נג, א)

שלשה שאלו שלא כהוגן

בשיחה שמסר המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל בשיבת מיר אמר במד"ר חיי שרה (פ' ס' ד') הן שתבעו שלא כהוגן לג' ניתן כהוגן ולאחד ניתן שלא כהוגן ואילו הן אליעזר עבד אברהם כלב שאול ויפתח אליעזר אמר וכו' הנערה וכו' הא אילו יצאה אמה א' וכו' וזימן לו הקב"ה כהוגן וכו' כלב אמר וכו' שאול אמר והי' האיש וכו' יפתח וכו' הא אילו יצא חמור וכו' הי' מעלהו עולה וזימן לו הקב"ה שלא כהוגן וכו' ובאמת שאלת המדרש לפי פשוטו שאלה חמורה היא על אע"א כיצד עושים כך והי' הנערה היוצאת וכו' וכי זהו סימן הגון הוא וכי הנערה האומרת לו שישתה היא כבר הראוי' להנשא ל"א ע"ה להיות א' האמהות הק' ע"ה ומה הי' עושה אליעזר ע"א אילו יצאה איזו אמה וכו' הי' ג"כ משיאה לבן אדונו איזה סימן הוא זה וכמדומני שכ"א מאתנו הי' גומר בדעתו שבדאי לא הי' ראוי לעשות כך ולסמוך ע"ז כי מי יודע מי תצא לקראתו כי מן היוצאות לשאוב מים רובן הלא שפחות יוצאות עובדות בית וע"ז ראוי הוא לסמוך ובכן כיצד עשה אע"א סימנים כאלה והי' נראה לפי דברינו לבאר דברי המדרש באופן זה בדבריהם ז"ל כללו כאן כיצד על האדם להתנהג בבטחונו בד' כמה עליו לעשות מן ההשתדליות ובאיזה היקף הלהרבות בזה או להמעיט אם להגדיל או להקטין אין על האדם לצאת י"ח בבטחון סתמי בלי מעשה וסבה כלל כי הרי מזה לא יצא כבוד שמים שהרי ברור יהי' אז לעיני כל שאין כאן סבה ובכל זאת הי' הדבר סימן הוא שרק מאת ד' הי' וא"כ אין מקום ליצר להתנגד ולטבע לטעות ואין אז שום מלחמה בין האדם וטבעו ואין שום ממשלה ושלטון על יצרו כי אז הלא יראו עין בעין כי מד' הי' זה והלא כבוד ד' מתגלה רק מהארץ מהארציות ומלחמת היצר ונצחנו וכדברינו לעיל ולהיפך להרבות בסבות ובהשתדליות ג"כ אינו רצוי כי הלא אין ברור מזה יוצא כבודו ית' כי הרבה יש לטעות ולומר שרק הסבה גרמה לתוצאות הדבר וטבע הדבר מחייב זה ולכן הדרך הנכונה היא בזה לעשות קצת השתדלות

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת חיי שרה תשע"ט

נגמר עוד באותו היום, ולמה לא יכול היה להמתין עם קיום השליחות עד למחר, באופן שיהיה יכול הדבר ליעשות בלא מהירות וזריזות יתירה, ולא יצטרך למעשה נסים והצלחה מיוחדת לזה.

ויש לומר, דהנה איתא בגמ' בעירובין דף ל"ב ע"א דחוקה שליה עושה שליחותו בו ביום, וכתב רש"י שם, דודאי לא עבר היום עד אחר ששמר הבטחתו, וכיון שאליעזר היה שליח, אז היה צריך לקיים השליחות בו ביום, כדי לשמור הבטחתו.

ויקח האיש נזם זהב וגו', ושני צמידים על ידיה וגו' ויאמר בת מי את וגו', ותאמר אליו בת בתואל אנכי וגו', ויקוד האיש וישתחו לה' (כ"ד, כ"ב – כ"ו).

הנה מבואר שאליעזר נשתחוה רק אחר שנתברר לו שהיא בת בתואל. והנה את הנזם והצמידים מבואר שנתן לה עוד קודם שנתברר לו שהיא בת בתואל, אלא מיד כשכילו הגמלים לשתות, וכמו שכתב רש"י, שלאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו. ועיין ברמב"ן.

וצריך ביאור דכיון שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהקב"ה הצליח דרכו, גם קודם שנתברר לו שהיא בת בתואל, א"כ למה המתין עם ההודאה וההשתחויה עד ששאל בת מי את ונתברר לה מפיה שהיא בת בתואל, והרי הוא כבר בטוח שהצליח הקב"ה דרכו, וזאת היא האשה הראויה ליצחק.

ויש לומר כיסוד רבנו הגר"ח זצ"ל על הפסוק בתהלים 'ואני בחסדך בטחתי ויגל ליבי בישועתך, אשירה לה' כי גמל עלי, דאע"פ דהבטחה בה, כבר שמח בישועה, עוד בטרם נעשתה הישועה, כיון שהוא בטוח בחסדי ה' שתבא לו הישועה, מ"מ ההודאה והשירה הם רק כשנעשית הישועה בפועל, דהודאה ושירה, שייך רק כשנעשית הישועה בפועל, וזהו שאמר הכתוב, דאע"פ דאני בחסדך בטחתי, ולכן יגל ליבי בישועתך, עוד קודם שנעשית הישועה בפועל, מ"מ אשירה לה' רק בעת שגמל עלי, שהיתה ישועה בפועל.

ולפי זה יש לומר, דאמנם אליעזר היה בטוח בזכותו של אברהם, שרבהק הוא היא הראויה להיות אשה ליצחק, והצליח הקב"ה דרכו, אבל מ"מ עדיין לא נשלמה ההצלחה בפועל, כי עדיין הרי לא נתברר לו שהיא בת בתואל, ועל כן המתין מלהודות ולהשתחוות, עד שנתברר לו שהיא בת בתואל, שהייתה גמר והשלמת ההצלחה בפועל, ורק אז הוא דהשתחוה והודה על ההצלחה.

ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה, ומגדנות נתן לאחיה ולאומה. (כ"ד, נ"ג).

ומשמע שרק לרבקה נתן מתנות, אבל לאחיה ולאומה לא נתן מאומה. ויש לומר דלהם אסור ליתן מתנות משום לא תחנם, ורק מגדנות נתן להם, משום שמחה, או סעודת אירוסין.

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר וגו' שמענו אדני נשיא אלוקים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבור את מתך וכו'. (כ"ג, ד' – ו').

הנה אברהם אבינו ביקש מבני חת, שיתנו לו אחוזת קבר, וכמו שאמר 'תנו לי אחוזת קבר', ואילו בני חת לא נתנו לו, אלא אמרו לו, שיקח מעצמו קבר, וכמו שאמרו לו 'במבחר קברינו קבור את מתך'.

ונראה לבאר בזה, דבאמת אברהם ביקש מבני חת, מחמת היותו גר ותושב, וכמו שאמר להם, 'גר ותושב אנכי עמכם', שבקשתו לקבר הייתה מצד שהוא גר ותושב.

אבל בני חת לא נענו לבקשתו מצד שהוא גר ותושב, אלא אמרו לו שהם נותנים לו מחמת שהוא נשיא אלוקים, וכמו שאמרו לו, 'נשיא אלוקי אתה בתוכנו', ונשיא אלוקים, היינו מדין מלך, וכמו שאמרו חז"ל והובא ברש"י (לעיל י"ד, י"ז), על הפסוק 'עמק שוה הוא עמק המלך', עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלוקים וקצין, וזהו שאמרו לו נשיא אלוקים אתה בתוכנו, היינו שהם המליכוהו עליהם, ומחמת זה הם שנותנים לו אחוזת קבר, וזהו טעם אחר, מהטעם שביקש אברהם אבינו.

מעתה מבואר היטב, דאם הוא מקבל אחוזת קבר, מחמת שהוא גר ותושב, וכמו שהוא ביקש מבני חת, אז הם צריכים לתת את הקבר, ובנתינתם תליא מילתא, ואמנם הם מחוייבים לתת, אבל מ"מ הנתינה צריכה ליעשות על ידם, אבל אם הוא מקבל אחוזת קבר, מחמת היותו נשיא וקצין עליהם, א"כ הוא מקבל הקבר מחמת מלכותו ושלטונו עליהם, בזה אין צריך שהם יתנו לו, אלא מכח שלטונו ומלכותו הוא נוטל בעצמו.

ולכן כשאברהם אבינו ביקש, הייתה בקשתו מחמת שהוא גר ותושב, לכן ביקש שהם יתנו לו, אבל הם ענו לו שהוא יקבל מחמת היותו נשיא וקצין עליהם, וממילא הוא נוטל בעצמו, ואין צריך שהם יתנו לו.

ויוצא ה' אלוקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום. (כ"ד, י"ב). בחדושי מרן רי"ז הלוי האריך, דאליעזר התפלל שהכל יהיה נעשה באותו היום, ובזה ביאר מה שהכתוב אומר, שהכל נעשה במהירות וזריזות, דהעבד רץ לקראתה במהירות, וגם אצל רבקה כתוב 'ותמהר ותרד כדה, ותמהר ותער כדה', דכל זה נעשה מפני שתפלתו היתה שהכל יהיה נעשה באותו היום, וכיון שאליעזר הגיע לשם לעת ערב, לא היה אפשר שיהיה הכל נגמר עוד מבעוד יום, והיה צריך זריזות ומהירות, להספיק שיהיה הכל נגמר עוד מבעוד יום, וזהו שאמר הכתוב שהכל נעשה במהירות וזריזות יתירה, עכ"ד.

אלא דעדיין לא נתבאר הא גופא, למה ביקש אליעזר שיהיה הכל

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. (כ"ה, א').

וכתב רש"י, זו הגר. והנה איתא בחז"ל דעל פי הדיבור לקח אותה. ויש לומר דהטעם שהוצרך לדיבור מיוחד שיקח אותה, דהרי מתחילה נצטוו לגרש אותה, כדכתיב בפרשת וירא ששרה אמרה לו, 'גרש את האמה הזאת', ונצטוו אברהם 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', וא"כ הרי הוא מצוה לגרשה, ואיך יכול לחזור ולקחתה, ועל כן הוצרך לדיבור מיוחד כדי שיתר לו לחזור ולקחתה.

והנה אע"פ שבאמת הגר החזיקה עצמה בכשרות, וכמו שכתב רש"י שנקראת קטורה, על שם שנאים מעשיה כקטורת, ובטל הטעם של הציווי לגרשה, מ"מ הרי איתא בגמ' בביצה דף ה' ע"ב, דכל דבר שנאסר במנין, צריך מנין אחר להתירו, גם כשבטל טעם האיסור, ועל כן גם אברהם היה צריך לדיבור מיוחד שיתר לו לחזור ולקחתה.

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי. (כ"ה, ו').

הנה מבואר דהיה ענין מיוחד לשלח את בני הפילגשים בעוד שאברהם חי, וצריך ביאור מהו הענין לגרשם דוקא בעודנו חי. ויש לומר הביאור בזה, דהנה בעיקר הדבר ששילח את בני הפילגשים מעל יצחק בנו, יש לומר דהוא משום דלא היו כשרים, כמבואר במדרש שדרשו על זמרון ויקשן, וכיון שלא היו כשרים, חל עליהם הציווי שנאמר אצל ישמעאל לגרשו מעל יצחק, מפני שהיה מצחק.

והנה הגירוש של ישמעאל היה בשביל שלא יירש עם יצחק, כמו שכתוב בפר' לך לך (כ"א, י') 'ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', ואם כן גם בשילוח בני הפילגשים שהוא מאותו טעם, היה צריך השילוח להיות קודם שהגיע זמן הירושה, והוא שאמר הכתוב דאברהם שלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי, דרך אם משלחם בעודנו חי אז הוא מפקיעם מהירושה, אבל אם היה מגרשם לאחר מיתתו, לא היו מופקעין מהירושה, והיו תכלית השילוח, להפקיעם מהירושה.

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. (כ"ה, ו').
וברש"י הביא מחלוקת בזה, דרבתינו פירשו, שמסר להם שם טומאה, דבר אחר, שנתן להם מה שניתן לו על אודות שרה וישאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם. ויש לומר, דפלוגתתם תלויה בפלוגתא המבוארת בגמ' בסנהדרין דף נ"ו ע"א, אם בני נח נצטוו על הכישוף, דלמאן דאמר דבני נח נצטוו על הכישוף, ליכא למימר שמסר להם שם טומאה.

אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם כחצריהם ובטירותם שנים עשר נשיאים לאומותם. (כ"ה, ט"ז).

הנה הזכיר הכתוב שבני ישמעאל היו בחצריהם ובטירותם, וצריך ביאור מה בא להשמיענו בזה שהיו בחצריהם ובטירותם. ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי שביאר דבא לומר שהיו במקומם, ולא סבלו שעבוד וגירות.

ועוד יש לפרש דהנה רש"י בפרשת מטות (במדבר ל"א, י') כתב, דמירה, זהו בית מושב השרים, ומירה הוא מלשון שר, כמו שמתורגם 'סרני פלשתים, טורני פלשתאי'. ולפי זה יש לבאר דהכתוב בא לומר דאכן נתקיימה ההבטחה שהובטחה הגר בסוף פרשת לך לך, דישמעאל יוליד שנים עשר נשיאים, ועל זה בא הכתוב כאן לומר דאכן נתקיימה ההבטחה, בכך דיצאו מישמעאל שנים עשר שהיה להם שררה ומלכות, ולזה נקט הכתוב שהיה להם חצירות ומירות, שבהם נתקיימה מלכותם ושררתם.

❧ הפטרה ❧

ואמרת אליו, הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך לאמר, כי שלמה בנך ימלוך אחרי, והוא ישב על כסאי.

הנה הזכיר הכתוב דשני דברים הובטחו לשלמה, אחד שהוא ימלוך, ועוד הובטח שהוא ישב על כסא דוד. וכן מבואר בסדר בכל הפרשה, להלן כשבת שבע אומרת לדוד כתוב, 'אתה נשבעת ב'ה' אלוקיך לאמתך כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי', וכן להלן כשנתן הנביא אומר לדוד גם כתוב, 'אתה אמרת אדוניוהו ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי', וכן להלן כשדוד המלך נשבע לבת שבע, כתוב 'כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי'. ומבואר בסדר דמשני עניינים מדובר כאן, האחד מעצם המלוכה, ועוד מדובר מענין מי ישב על כסא דוד. ונראה לבאר הדברים, דהרי באמת יש שני עניינים, האחד עצם המלוכה בפועל, וזה אפשר שכל אחד מישראל יהא מלך, אבל מלבד זאת יש עוד ענין בפני עצמו של מלכות בית דוד, שיהא חל במלכותו תורת מלכות בית דוד, שנבחר למלוכה.

והנה אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל ביאר דבבחינת שלמה למלכות, לא היה זה רק בחירה שיהיה מלך בפועל, אלא היה זה גם בחירה שרק שלמה המלך וזרעו יהיה להם תורת מלכות בית דוד, ומי שאינו מזרע שלמה, אפילו שהוא מזרע בית דוד, מ"מ אין במלכותו תורת מלכות בית דוד.

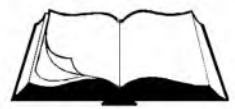
מעתה יש לבאר דזהו שתי הדברים שהוזכרו כאן בכל הפרשה, דדבר אחד הוא עצם המלוכה בפועל, מי ימלוך אחרי דוד, וזהו שאמר מי ימלוך אחרי, ועוד יש ענין בפני עצמו, מי נבחר להיות מלכות בית דוד, שיהא במלכותו תורת מלכות בית דוד, וזהו הדבר השני המוזכר בכתובים, מי ישב על כסא דוד, שזהו הענין המיוחד שיהא חל במלכותו תורת מלכות בית דוד.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-7-5 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הכה"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושחי

מִי יֵרֵם הָיִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

חשון תשע"ט

שאלות המצוות

גליון 351

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

וכדומה, או יש בזה משום "לא ילבש" שאסור לאיש לעשות תיקוני ייפוי הגוף (ע"י שו"ע יו"ד סי' קפ"ב סעיף א')?
תשובה: דבר זה שהוא משונה ואין דרכו להיות שם, גם דרך האנשים לעשות כן, ואין בזה משום "לא ילבש" (הגר"נ קרליץ שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

תשלום חובות של הנפטר מכספי מעשר

◀ **שאלה:** אביו נלב"ע ונשארו לו חובות רבים לבנק, אבל לא נשארו לו נכסים כלל, האם מותר לשלם חובות אביו מכספי מעשר?
תשובה: כספי מעשר מיועדים לעניים, והיות שעל פי דין אביו פטור מחובותיו (ששיעבוד ממון נשאר רק על נכסיו, והרי אין כאן נכסים), אי"כ על פי דיני אדם לא נחשב עניי, ואי"א לשלם לבנק מכספי מעשר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קריאה אחרי מקצת השם של צדיק

◀ **שאלה:** רצה לקרוא לבנו על שם מרן ראש הישיבה זצ"ל 'אהרן יהודה לייב', אבל לחמיו קוראים 'אהרן', האם יש ענין לקרוא לבנו רק 'יהודה לייב'?
תשובה: יש מעלה גם לקרוא רק בחלק מהשם של הצדיק, ויקרא לבנו 'יהודה לייב' (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כתיבת שם הוי"ה על הלוח

◀ **שאלה:** ילד כתב שם הוי"ה על הלוח בכתה ובאותיות הפוכות האם מותר למחקו?
תשובה: בשו"ת מהרש"ם (חי"ג סי' ל"ט) דן אם אותיות הפוכות עליהן שם אות (ודן שם אם מותר למחוק שם השם באותיות הפוכות שכתב לצורך הדפסת ספרים, ורצו למחוק מעל הפלטה של הדפוס), בתחילה כתב להוכיח מהפסוק שכתוב בפרשת כי תשא (ל"ב ט"ו) "כתובים משני עבריהן", לגבי לוחות הברית ורש"י (שבת ק"ד) כתב שבצד השני היו האותיות הפוכות, ועדיין הפסוק קרא לזה כתב. ושוב דחה שהתם היה עליו שם אות מצד אחד של הלוחות, ולכן יש עליהן שם כתב גם מהצד השני, ומביא כן בשם שו"ת "מעיל צדקה" (סי' כ"ט) שאותיות הפוכות הן לא כלום, וכן הביא מתוספות (מועד קטן י"ט ד"ה וטוה) דיש מתירים לכתוב בחול המועד אותיות הפוכות, שאין זה כתב, ואפילו למחמירים זהו רק משום מלאכה וטרחא בחוה"מ, והוסיף שם עוד צירוף שהרבה פוסקים סוברים ששם הקודש שנכתב בלא כוונה לקדשו אינו קדוש, עכ"ל. ולפי"ז בנד"ד שילד כתב שם הקודש באותיות הפוכות אין עליו שם כתיבה כלל, וגם לא התכוון לקדש, ומותר למחוקו, ועכ"פ בודאי יש להזהירם ולחנכם בדיבור קשה שלא יעשו כן.

קביעת מזוזה ע"י גוי

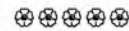
◀ **שאלה:** גוי ניקח את הדלתות והוריד את המזוזה, ואח"כ חזר וקבעה, האם חייב לחזור ולקובעה בברכה?
תשובה: אם קביעות מזוזה כשרה ע"י גוי אין גילוי מפורש לזה בספרי הפוסקים הקדמונים, והאחרונים נחלקו בזה, יש מדייקים בשו"ת הרשב"א (חי"ג סו"ס רמ"ט) שגוי כשר, ובשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' נ"ז) מכשיר קביעות ע"י גוי. ובספר "שערי מציינים בהלכה" (סי' י"א אות א') כתב מתשובת מהר"ם שיק (או"ח סי' ט"ו) שהעיקר שתהיה המזוזה על הפתח אפילו נקבעה ע"י גוי. אולם הרבה סוברים שקביעות עכו"ם פסולה (ספר "חובת הד"ר פרק ט' ס"ק ו', מדייק כך מתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם, שו"ת "שבט הלוי" ח"ב תשי"ח, "חוט שני" דיני מזוזה). ולכן למעשה יוריד ויחזור ויקבע את המזוזה בלי ברכה, וכל זה אם הגוי החזיר באותו יום, אבל אם החזיר את המזוזה רק למחרת, אז לבו"ע צריך לחזור ולברך שזה נחשב לקביעות חדשה, והיות שקביעות המזוזה ע"י הגוי היתה בלי ברכה, יקבע שוב עם ברכה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

גלילת מזוזה בתוך הניילון וקביעות מזוזה כשהיא פתוחה

◀ **שאלה:** עטף מזוזה בניילון וגלגלו יחד עם הניילון, האם יצא יד"ח?

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה

החליף טליתו עם טלית חברו

◀ **שאלה:** הוריד טליתו בבית הכנסת, ולבש את טלית חברו בטעות, לאחר כמה דקות הרגיש בזה והחליף בחזרה לטליתו, האם צריך לחזור ולברך עליה?
יסוד השאלה, דק"ל אם הוריד טליתו על מנת להחזירה אין צריך לברך, אבל אם אין דעתו לחזור וללבוש צריך לברך (רמ"א סי' ח' סעיף י"ד, ובנד"ד מיד כשלבש טלית של חברו, כבר הסיח דעתו מללבוש את הטלית שלו (שהיה בידי חברו), האם צריך לברך?
תשובה: אין צריך לברך, דלעולם דעתו לחזור וללבוש את הטלית שלו, רק טעה וחשב שלבש את שלו, מ"מ דעתו היתה להחזיר את טליתו, ואין צריך לברך.

אמירת קדיש בזה אחר זה

◀ **שאלה:** יש מקומות שיש להם כמה אבלים, ולא רוצים לומר קדיש ביחד, האם אפשר שיאמרו שנים או שלושה אבלים זה אחר זה?
תשובה: לאחר כל אמירה של תפילה או של פרקי תהילים אפשר לומר קדיש רק פעם אחת, ואין דבר כזה לומר ב' פעמים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אמר קרבנות של שבת בר"ח שחל בשבת

◀ **שאלה:** בר"ח שחל בשבת, בתפילת מוסף התחיל "אתה יצרת", עד לאחר קרבן של שבת ("ויביום השבת וגו' ונסכי...") ובטעות הסתכל למעלה בסידור וגמר בנוסח הרגיל של שבת, האם יצא יד"ח?
תשובה: כיון שאמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום ראש החודש הזה נעשה ונקריב לפניך" יצא ידי חובה, כי אלו המילים העיקריות במוסף שמזכיר שמקריב קרבנות ראש חודש, אבל פסוקי הקרבנות לא מעכב כלל, וכן בחתימה אע"פ שהזכיר רק שבת בלי ראש חודש יצא ידי חובה ("ביאור הלכה" סי' תפ"ז סעיף ב').

תרומה להבדלה

◀ **שאלה:** עשרות שנים תרם מרן הגר"א ל' שטינמן זצ"ל מכספו לישיבה קטנה (פוניבז'), עבור הבדלה ("אוהב מצוות לא ישבע מצוות"), ולאחר פטירתו בחור שלמד שם בישיבה קטנה המשיך לתרום עבור מצוה זו, ועכשיו אותו בחור עבר לישיבה גדולה, ורוצה להמשיך לתרום ויש בחור אחר הלומד בישיבה קטנה הטוען שמכיון שהראשון כבר לא לומד בישיבה, יש לו זכות לקחת את המצוה, עם מי הדין?

תשובה: לראשון שתפס במצוה זו, יש את הזכות להמשיך, ואין נפק"מ אם עדיין נמצא בישיבה או לא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שביתת בן הבן

◀ **שאלה:** כתב בשעה"צ (סי' של"ד ס"ק נ"ג) אם קטן עושה מלאכה על דעת אביו, חייב מן התורה למחות בו, כיון שכתוב: "לא תעשה... ובנדך ובתך...", אבל אם עושה לאחרים, האב חייב מדרבנן למחות בו. מה הדין בן קטן העושה זאת על דעת אבי אביו, האם חייב מן התורה לפרישו או לא?
תשובה: מסתבר שגם על זה יש חיוב מן התורה להפרישו, דבני בנים הרי הם כבנים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

טבילת ידית מפלסטיק

◀ **שאלה:** טבל מחבת גדולה, ולא הכניס את הידית מכיון שהיתה עשויה מפלסטיק, האם יצא יד"ח טבילת כלי?
תשובה: ידית הכלי היא חלק מעצם הכלי, ואם לא הכניס את כל הידית (אפילו שהיא עשויה מחומר שאינו חייב טבילה), כאילו לא טבל, וכמו כן אם טבל את הידית אבל יש חציצה על אותה ידית, גם נחשב שלא טבל.

הורדת בליטה מהפנים

◀ **שאלה:** האם מותר להוריד בליטה מהפנים על ידי ניתוח פלסטי

תשובה: מעיקר הדין אין חיוב לגלול כלל, אפילו משאירים את המזוזה פתוחה, ג"כ יצא יד"ח (הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר "מזוזות ביתך" סי' רפ"ח, שעה"צ ס"ק ל"ט, ספר "חובת הדרי" פרק ט' ס"ק ט', רק לכתחילה יש מצוה לכורכה, וכן מביא שמשמע ב"לבוש"), נמצא שאין חיוב שחלק אחד יגע בחלק שני.

וכמו כן אפילו שיש מצוה לכרוך משמאל לימין ממילת "אחד" למילת "שמע", בדיעבד אם כרכו מימין לשמאל ג"כ יצא ("חובת הדרי" שם, וכו"כ "ערוך השולחן" או"ח סי' ל"ב סעיף פ"ב לענין פרשיות שבתפילין), ועכ"פ לכתחילה יש לכרוך קודם את המזוזה בעצמה ואח"כ לעוטפה בניילון.

המלווה שכת שהלווה כסף

שאלה: לווה כסף לפני זמן רב מאדם מסוים וסיכמו שזמן הפירעון יהיה כאשר המלווה ידרוש את הכסף, והנה רואה את המלווה לוקח הלוואות מגמ"חים ומבין הלווה שהמלווה שכת לגמרי שהלווה לו. האם חייב להזכירו מענין ההלוואה או שמא היות שזמן הפירוש הוא "לכשאדרוש", א"כ עדיין לא הגיע זמן הפירעון ומדוע שיזכיר לו?

תשובה: מסתבר שזמן פירעון "לכשאדרוש", זהו לטובת המלווה שיכול לקבל פירעונו מתי שרוצה ולא שייגרס לו נזק מכך, ואנן שהדי שעל אופן זה ששכת הר"ז נחשב כהגיע זמנו קודם לכן (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

הוציא מהכספונט תשע מאות שקלים ונרשמו אלף שקלים

שאלה: ראובן הלווה אלף שקלים לשמעון, ונתן לו כרטיס בנק כדי שיוציא משם כסף. למעשה שמעון הוציא רק תשע מאות שקלים, אבל נרשם שהוציא אלף שקלים (הגישו תלונו בבנק ונמצא שלא היתה תקלה מצדו). ראובן תובע לשמעון יחזיר לו אלף שקלים כיון שנרשם בבנק שיצאו אלף שקלים, ששמעון עונה לו שקיבל רק תשע מאות שקלים ולכן לא חייב לשלם לו יותר מכך, עם מי הדין?

תשובה:

א. אם ראובן לא מאמין לשמעון, א"כ תובע אלף שקלים ויש כאן חיוב שבועה משום מודה במקצת, ויתפשו בו ביניהם על כך.

ב. בדנ"ד שמאמינו, שמעון בפועל קיבל רק תשע מאות שקלים, ומה שראובן תובע שישלם עוד מאה הוא רק מדין מזיק, י"ל שזהו מזיק ברשות, שהרי עשה כדיו, וא"כ פטור לשלם משום אונסין או מזיק ברשות.

אשה שאיבדה כסף

שאלה: מצאו כסף במקום שיש שם רוב נשים (כגון בצרכניות בשעות הבוקר או באולם שיש בו כנס נשים), האם מותר לזכות בכסף לעצמו?

יסוד השאלה הוא, הרי קי"ל המוצא כסף יכול לזכות בו כמבואר בגמרא (ב"מ כ"א): א"ר יצחק אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה וממילא מתיאש מראש, ע"י שם. האם גם באשה אמרינן כן.

תשובה: יש סוברים מכיון שהכסף אינו שלה רק משל בעלה, והוא לא יודע שאבד לה, אין בו ייאוש ואסור לזכות בו (ספר "נחלת אליהו" ב"מ אות פ"ז בשם הג"ר יצחק אלחנן זצ"ל).

ויש סוברים שלא שמענו שכסף שנפל מאשה אסור לזכות בה, והמנהג להקל בזה, והטעם הוא משום שכשהבעל נותן כסף לאשתו, כבר בזה יש ייאוש שהרי לא חושב שיקבלו בחזרה, אלא רק שהיא תשתמש בו, נמצא מצד הבעל כבר נסתלק ומצד האשה יש כאן ייאוש (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

מצא כסף בספר שלקה מגניזה

שאלה: הוציא גמרא ממתקני הגניזה, ומצא בתוכו אלף ש"ח, לא היה בגמרא שם וכתובת, למי הכסף שייך?

יסוד השאלה, דקי"ל שאם מצא כסף יכול לקחת לעצמו כי שאדם מתיאש מיד, משום שממשמש בכיסו כל שעה וכמבואר בגמרא (ב"מ כ"א), אבל בזה שהניחו בתוך הספר ושכח ממנו לא שייך לומר שממשמש בכיסו, וא"כ למי זה שייך.

תשובה: כסף שנמצא במתקן גניזה, הר"ז כמו זוטו של ים שמבואר בגמרא (ב"מ כ"ב). שאפילו אם צועק שהוא לא התיאש הרי התורה הפקירה, ע"י שם, וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' רנ"ט סעיף ז'), וא"כ בזה שנמצא בגניזה בודאי עומד לגנוז או שיקחו, ולכן יכול לקחת את הכסף לעצמו.

איבד עט בבית הכנסת

שאלה: איבד עט בבית הכנסת ונתיאש ממנו, למחרת מצאו שם, האם יכול לקחת אותו או שמא כבר בית הכנסת זכה בו (כקנין חצר)?

תשובה: ברוב בתי הכנסת שלא נועלים אותם, ה"ל חצר שאינה משתמרת, ולא קונה כלל ע"י חצר (ועוד, יש נדון בכלל האם יש קנין חצר לבית כנסת, ע"י "קצות החושן" סי' ר"י ס"ק א', ומשנ"ב סי' קנ"ד ס"ק נ"ט).

פי שניים מירושת האם

שאלה: לאחר פטירת האב רשמו היוורשים את הדירה על שם האמא, ואח"כ שגם האמא נפטרה, האם הבכור יורש פי שניים?

תשובה: הכלל הוא שבכור יורש פי שניים מירושת האב, אבל לא מירושת האם (שו"ע ח"מ סי' רע"ח סעיף א'), ולכן אם לאחר פטירת האב החליטו היוורשים לתת את הדירה לאם, כאילו הקנו לה אותה, א"כ עכשיו שהאם נפטרה אין הבכור יורש פי שניים.

אולם אם כל הסיבה שרשמו את הדירה על שם האם היה רק כדי להיפטור ממסים (כפי שיינץ להם העורך דין), אז עדיין יש לו פי שניים, ואם יש ויכוח מה היתה כוונתם, על הבכור להוכיח שהיה זה רק כדי להיפטור ממסים ולא הקנו אותה באמת.

שכת בגד חברו בחנות

שאלה: ראובן ביקש משמעון חברו שיחליף לו בגד בחנות שהולך אליה ממילא, בדרך שמעון הלך לעוד מקומות עם שקיות משלו ושכת את השקיות עם הבגד של ראובן באיזה מקום, האם חייב לשלם עליו?

תשובה: שמעון שהיה מוכן לעשות לראובן טובה הוא כמו שומר חנם, שחייב על פשיעה ופטור על גניבה ואבדה, ויש לדון אם שכת את הבגד באיזה מקום האם זה נחשב לפשיעה שאז חייב, או לא ואז פטור, ומספק אי אפשר לחייבו (וע"ע משנ"ב סי' תמ"ג ס"ק י"ב).

בעט בכדור והתפוצץ

שאלה: בחורים שחקו בכדור, ואחד בעט בכדור ונפל על קוצים והתפוצץ, האם חייב לשלם משום ששואל חייב באונסין?

תשובה: כיון שכך היא הדרך שמשחקים בכדור, הוי כמו מתה מחמת מלאכה, ופטור.

להשתמש בספר של חברו

שאלה: האם מותר להשתמש בספר של חברו בלי רשותו?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תרמ"ט ס"ק ל"ד) שאסור להשתמש בספרים של חברו בלי רשותו, וכתב בשעה"צ (שם ס"ק ל') שהטעם הוא כיון שאין גבול ללימוד תורה, ויכול לבוא לידי קלקול (וע"ע משנ"ב סי' י"ד ס"ק ט"ז שאף באקראי אסור, ע"י שם).

אולם כל זה בזמנם שספרים היו יקרי ערך, ולפעמים היה רק ש"ס אחד בכל העיר, אבל היום שכל אחד יש לו הרבה ספרים, ויש בחורים שכבר בבר מצוה מקבלים ש"ס, לא מקפידים, ואדרבה, נוחא ליה שיהיה לו הזכות של לימוד התורה (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

ועוד, זה שמשאיר את הספרים בביהמ"ד מוכיח שהוא לא מקפיד שישתמשו בו, אבל אם כותב בפנים שאסור להשתמש בלי רשותו, אזי פשיטא שאסור להשתמש בו.

טעות במחיר עבודת שיפוצ

שאלה: חתם חוזה עם בעל מלאכה לעשות שיפוצ בביתו בסכום מסוים, לאחר גמר המלאכה התברר שהיתה טעות בטופס של המחיר והמחיר הכתוב היה הרבה פחות ממה שבעל המלאכה תובע. בעה"ב טוען שאם היה יודע שהמחיר הוא יותר גבוה ממה שכתוב היה לוקח מישהו אחר במחיר מוזל יותר. עם מי הדין?

תשובה: כיון שהיתה טעות במחיר שקבעו (וגם בעה"ב מאמין לו ומודה שזה ניכר שהיתה טעות), הר"ז כאילו לא סיכמו מראש על המחיר, והכלל הוא שאם עשה עבודה עבור השני ולא סיכמו על מחיר, זכות בעה"ב לשלם לפי המחיר הנמוך בעיר, וכמבואר בשו"ע (ח"מ סי' של"ב סעיף א', ובש"ז ס"ק ה').

הכין משכנתא והתבטל המקח

שאלה: פנה ליועץ משכנתאות כדי שיעזור לו לקבל משכנתא עבור דירה שעמד לקנות, וברגע האחרון המוכר חזר בו והתבטל המקח, האם צריך לשלם ליועץ עבור עבודתו?

תשובה: כמו שמצינו שמתווך ושדכן עובדים וטורחים הרבה ואם בסוף השידוך לא יצא לפועל או לא קונה בית אף שטרם הרבה הם לא מקבלים כלום, כמו כן גם ביועץ משכנתאות, אם בפועל לא יצא לפועל אין צריך לשלם, אולם אם החתים לפני כן על טופס תשלום, אזי יש לדון מה היתה כוונתו, וכמו כן יש לבדוק אם יש מנהג בזה שמשלמים, ואז חייב לשלם.

נפל אילן על רכב והזיקו

שאלה: העמיד רכב ברחוב ליד בית, ונפל עליו אילן זית שעמד בחצר והזיקו, האם בעלי האילן חייבים לשלם?

יסוד השאלה, היות שבעלי האילן ידעו שהאילן קצת רקוב, ויש צד שיכול ליפול, האם זה נחשב לפשיעה ועליהם לשלם משום ממונם שהזיקו.

תשובה: איתא בגמרא (ב"ק ו'): ונפסק בשו"ע (ח"מ סי' תט"ז א') כותל ואילן שנפלו והזיקו אם ידעו מראש שעלול ליפול, הר"ז פשיעה, וחייב לשלם משום "מה הצד" שילפינן מאש ובור (ע"י בסמ"ע שם ס"ק ב'), וכיון שבור שהזיק פטור מכלים, והרי רכב נחשב לכלי, לכן פטור מלשלם (ע"י "ברכת שמואל" ב"ק סי' ב' שחייב לשלם מדיני שמים, אולם ב"חזון איש" ח"מ כתב שגם בידי שמים פטור).

ועוד מבואר (ברמ"א שם) שאפילו אם ידעו שהאילן עומד ליפול, ואפילו התרו בו חבריו שעומד ליפול, כל זמן שבמ"ד לא התרו אותם לא חייבים לשלם ע"י שם, וא"כ בנד"ד שבמ"ד לא התרו יש עוד סיבה לפטורם.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

חיי שרה | תשע"ט | גליון מס' 24

מעלה היופי

פרש"י ובת כ' כבת ז' ליופי. צ"ב מה המעלה ביופי שמשבחים אותה על זה, ויתכן דאע"פ שאין הכרח שיופי של כל אחד מראה על הפנימיות, מ"מ יש אנשים דיופים החיצוני נובע מפנימיותם, ובקידושין (מ"ט ב') איתא שירושלים נטלה ט' קבין של יופי, ור' יוחנן אמר (בב"מ פ"ד ב') דהוא נשתייר משפירי דירושלים, ומשמע שזה מעלה, אמנם יש גם חסרון ביופי, דבתענית (ז' א') כתוב דר"י בן חנניא אמר לבת הקיסר דלמכוערים יש יותר מעלה, ופרש"י משום דהנאה אינו יכול להשפיל את דעתו ובא לידי שכחה.

ועוד יתכן דאדם שיש בו מעלה זה בשכר מעשה טוב שעשה, ובעירובין (פ"ו א') איתא דרבי ה' מכבד עשירים, ויתכן שכיבדם משום שזכו לעשירות בשכר מעשה טוב שעשו, כדאמרינן בב"מ (ל"ה א') לזה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם, ופרש"י אם לא שאדם נאמן וישר הוא לא היו מעשרין אותו מן השמים שנאמר תומת ישרים תנחם.

ובגליון הש"ס בעירובין מביא מלקוטי מהרי"ל ששמע ממנהר"ם סג"ל ד"ל מתוך שרבי עצמו ה' עשיר מופלג לכך הרגיל עצמו לכבד עשירים כדי להתלמד להעם שיכבדו ג"כ אותו בשביל עשרו ולא בשביל תורתו שלא רצה להשתמש בכותרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה עכ"ל, וק"ק דלפי"ז רבי נהג דבר הנראה כדין דיחשבו שצריך לכבדם, אע"פ דבאמת הוא עשה כך משום סיבה מסוימת ולא משום דין).

מכירת המערה

ויתן לי את מערת המכפלה.

הנה אברהם רצה לקנות את המערה ולמה אמר ויתן לי בלשון נתינה (וכן לעיל פסוק ד'), ועי' רמב"ן, והאזה"ח מפרש שאברהם עשה ב' דברים שלא יהא לעפרון ערעור, דאיתא בחז"ל שעפרון לא ידע מה יש במערה וא"כ כשידע שהמערה יקרת הערך הוא יכול לבוא בטענה, ואע"פ שאין אונאה לקרקעות מ"מ חש אברהם לסברת הירושלמי שיש להם אונאה בחצי דמיהם.

[והנה אם לבני נח אין דין אונאה למה אברהם חש לטענה זו, ולא שייך כאן חילול ה' כיון שלא נודע הדבר שאדם קבור שם, ובאמת הרמב"ן להלן ל"ד י"ג כתב שנצטוו על אונאה, וכנראה דאע"פ שנתן לעפרון ד' מאות שקל כסף עובר לסוחר, עדיין חש שמא עפרון יערער על המכירה].

והאזה"ח ממשיך ועוד עשה שמא יערערו אחר המכר מדין המצר או שיצא אח"כ שטר שיעבוד על הקרקע ויטרפוהו, וכשעשה לעיני כולם בטל טענת בר מצרא או טענה שזה

משועבד לאחד מהם ועשה עמו קנין חליפין עכ"ד (והנה תוס' בקידושין ב' ב' ד"ה א"ב, מזכירים שעפרון קנה בחזקה או בשטר ולא מזכירים חליפין, אלא דמ"מ התוס' שם דף ג' א' כתבו שיש לגוי קנין חליפין).

והנה דינא דבר מצרא ילפינן בב"מ (ק"ח א') מדכתיב ועשית הישר והטוב, וכי גם לבני נח יש דין זה, ואולי הם הבינו שראוי לנהוג בדין זה וכך נהגו.

והנה דינא דבר מצרא זה דוקא בשדה העומדת לזריעה ולא בבתים (עי' תוס' ב"מ ק"ח ב' ד"ה ארעא), ולכאורה גם לקבורת מתים לא שייך דינא דבר מצרא, דלא שייך טענה שרוצה בית קברות סמוך, ולמה אברהם חש מטענה דבר מצרא, ואם הכונה שמא יהא מי שיטען בר מצרא כדי לקנות את השדה לזריעה, הרי לאברהם לא ה' אכפת שיקחו את השדה, וכמש"כ הרמב"ן שאברהם רצה לקנות רק את המערה, ועפרון אמר לו דרך מוסר או מרמה שיתן לו גם את השדה [וכנראה לעפרון לא ה' העזה לדרוש עבור המערה לבד כ"כ הרבה כסף].

שו"ת בעניני קבורה

דברים ששאל הרה"ג רבי צבי אלימלך הורוביץ שליט"א הרב הפוסק דח"ק פ"ת, את מרן רבנו זיע"א

כ"ג כסלו תשע"ה. [מפני יראת הכבוד לא לחצתי על מה שלא ענה בפעם הראשונה]

ש. בבי"ע סגולה לא עשו בפי שקיבלתי קידוש חלקה ובודאי לא בתוס' וכך שמעתי שבירושלים החברה קדישא הרגילים לא עושים קדוש חלקה, אני לא ידוע מה הסיבה יש מי שהעלה סברא שבהר הזיתים לא עשו היות וזה מקדמת דנא אז גם בהר המנוחות לא עושים, בכל אופן לא ידוע לי הסיבה. ובסגולה לא רציתי לשנות. בעת פותחים בית עלמין חדש בירקון השאלה האם לעשות קידוש בבית קברות או לא.

ת. מה יזיק להגיד כמה פרקי תהילים.

ש. ב"ה אצלינו לא קוברים בקומות, אבל הרב הופמן זצ"ל שאל את הרב אלישיב והתיר לו לעשות שנים בתוך האדמה, אז יש חלק מסויים מאנשים חילוניים שכך קוברים, האם אפשר לכתחילה גם לדתיים לאומיים לעשות להם חלקה כזאת או שלהם צריך להשתדל לתת קבורה רגילה.

ת. (ע"פ הזכרון) למה כמו החילוניים.

ש. האם מותר לכתחילה לקבור שנים בתוך האדמה כשהכיסוי יהא מעל האדמה.

ת. צריך לקבור באדמה על דרך מעפר ואל עפר תשוב. [אם אני מבין את התשובה אם הנפטר באדמה זה בסדר]

ש. האם אפשר לעשות קבורת קומות בתוך האדמה במבנה תת קרקעי בתוך האדמה.

ת. צריך לקבור בתוך האדמה על דרך עפר אתה ואל עפר תשוב???

ש. חלקת חרדי אצלנו מוגדרת [מחוסר הגדרה] כאלו שהנשים בכיסוי ראש ואין להם מכשיר טלביזיה וזה מביא שבחלקה שומרי שבת הרגילה נמצאים יהודים משומרי שבת חלשים ביותר עד כאלה שלמדו בישיבות וקבעו עיתים לתורה כגון אנשי פא"י אולם יש להם טלוויזיה בבית, וכן יש אנשים שלטענת הילדים רק בשנים האחרונות הכניסו טלוויזיה בבית [מפאת המצב]?

ת. צריך לקבוע הגדרה כל מי שנמצא תחת ההגדרה.

ש. מה ההגדרה?

ת. אולי מי שהולך עם טלית קטן.

ש. יש דתיים שהולכים עם טלית קטן

ת. צריך לקבוע הגדרה דכל מי שנמצא תחת ההגדרה.

ש. האם יהודי שהשקפתו שונה משל חרדים אבל עונה על הקריטריונים הנ"ל, נשים אותו בחלקת חרדים?

ת. כל מי שנמצא תחת ההגדרה.

ש. עד כמה צריך להקפיד על חלונים האם מותר לשים לידם ספק יהודים?

ת. בכל אופן הם יהודים יותר טוב מספק גוי.

ש. האם צריך להשתדל בכהן חילוני כשהמשפחה מעלה את הנושא לשים בשורה ראשונה לטומאת כהנים לפעמים זה כרוך בהפסד כספי?

ת. הרי הוא לא שומר מצוות.

ש. קבר שנפנה (פינו אה הנפטר) האם חברה קדישא יכולה לקחת כסף על קבורה חדשה?

ת. מת קונה מקומו, שלא יהא גזל.

ש. משפחה העבירה מדעתו, השאלה היא משום איסור הנאה שאסור לקנות מנפטר?

אחד הנוכחים כי מוכרים שטח ולא את המקדום.

ש. אם נגיד כך מה עם העפר שהוציאו והחזירו? העפר הוא תלוש וחיברו?

ת. איני יודע.

ש. עד היום בראש השנה ביום השני כשכל המשפ' שומרי שבת ונמצא הנפטר במקום לא מסודר כגון בית או רחוב מה שאין כן שנמצא בבית חולים קברנו בראש השנה ויש לי חשש בזה שזה יביא לידי חילול יו"ט? האם היום שיש קירור אפשר להימנע מקבורה בראש השנה על אף שהשו"ע נפסק שקוברים?

ת. למה, אין בל תלין?

ש. כשיש חשש חילול יו"ט?

ת. אין הכי נמי.

ש. בפ"ת לא בכל לוויה כל הנוכחים שומרי שבת ולא עונים "אמן" אם החזן יגיד אין לא עשרה עונים והבן לא יודע להגיד האם החזן יכול להגיד כשאין עשרה עונים?

ת. אבל יש עשרה נוכחים.

ש. כן.

ת. אז בסדר אפילו שאין עשרה עונים.

בדידי הוי עובדא

לאחר שעה הילד הרגיש רעב, אז משך קצת מהעוגה שבכיסו וכך כל שעה לקח עוד חתיכה קטנה מהעוגה כדי שיהיה לו משהו להכניס לפה, כל פעם מפינה אחרת של העוגה. בערב הגיע הילד הביתה ואמר לאביו שהביא לו חתיכה מהעוגה של הסיום. האבא פותח את הנייר ורואה קוביה של העוגה נגוסה בכל הצדדים. מיד אמר האבא לבנו "אוי בני היקר, אין לך מושג כמה אני מעריך אותך" ונשק אותו על ראשו והמשיך "איך עמדת בנסיון כל כך הרבה שעות לא לאכול את העוגה, בטח היה קשה לך".

הוסיף מרן ראש הישיבה, האבא לא הסתכל עד כמה זה נגוס בכל הצדדים אלא עד כמה בנו עמד בזה ולא אכל את כל העוגה, ודע שהקב"ה לא מסתכל במה שאנחנו נכשלים אלא מסתכל על מה שאנחנו מצליחים, הקב"ה מחבב כל פעולה טובה, אפילו קטנה כל שהיא. (דברי שירה - פר' נח)

שח הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א:

לפני כמה שנים הגיע יהודי למרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצ"ל וסיפר שהוא מנסה להתנהג כראוי כמה שיותר אבל כמה פעמים הוא נופל, הוא מרגיש שלא הולך לו כפי שרוצה וביקש עצה לכך.

ענה לו מרן ראש הישיבה זצ"ל עם סיפור, שלפני כשבועיים שנה היה רעב גדול בארץ ישראל. יום אחד בחיידר מסויים בירושלים גמרו ללמוד איזה פרק וכדי לעודד את הילדים רצה הרבי לארגן להם סיום, כמוכן שלא היה מה להביא אז הרבי הכין עוגה קטנה ממה שנשאר לו בבית.

לאחר מעמד הסיום נתן הרבי לכל ילד חתיכה קטנה מהעוגה שהכין. ילד אחד חשב לעצמו שכבר שלשה ימים אבא שלו לא אכל כלום איך הוא יכול עכשיו לאכול מהעוגה? הילד החליט לשמור עבור אביו את החתיכה שקיבל והכניס את העוגה עטוף בנייר לכיסו.

הגליון מוקדש להצלחת
יריב חיים בן ניסים וב"ב
אברהם בן משה, א. בן יוסף

גליון קפ"ז, פ' חיי שרה
כ"ה מרחשון ה'תשע"ט
רמת - השרון

רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

צדיקים ממונם חביב עליהם, מה הכוונה בזה, שצדיקים אוהבים כסף?

שמעתי ממו"ר הרב דסלר, שאם אחד היה שוכח את התפילין המהודרות שלו שכתב אותם צדיק ירא שמים וסופר מומחה, אז ודאי היה חוזר להביא את התפילין. אצל יעקב אבינו כל חפץ וחפץ שימש אותו לעבודת השם. הוא נזהר מגזל ובכל פרט ופרט. ומשום שאצלו כל תנועה הייתה לשם שמים אז החפצים והממון כמו התפילין שזה משמש לעשות את המצוה של הנחת תפילין כי כותבים את זה בכוונה וקדושה - אז זה נהיה קדוש, ולפני מתן תורה [לפני שהיו תשמישי מצוה כמו אחר מתן תורה] כשהצדיקים היו משתמשים בכל חפץ וחפץ - החפץ הזה הפך לקדוש.

רואים אנו דברים נפלאים ולא שמים לב. שמים עץ באדמה, לאחר שנים הוא מת, אחרי שבעים שנה, אם יוציאו אותו מהאדמה, לא יהיה בו תולעים ולא יהיה רקוב?! ודאי שכן. אבל עשרות אנשים ראו ממש בעינים כשהעבירו מחו"ל את הקבר של הצדיק הרבי מספינקא לקבור אותו בפתח תקווה, ראו דבר פלא. בחוץ לארץ קוברים את המתים לא כמו פה שעושים פלטות של אבנים, בחו"ל היו עושים פלטות, קרשים מעץ.

לפני פטירתו הוא צווה שמהשולחן שעליו היה מניח ולומד את ספרי הגמרא הוא רוצה שיעשו מהשולחן הזה את הדפנות של הקבר. פתחו את הקבר והעץ נשאר שלם כמו שהיה מתי שקברו אותו, שום דבר לא חסר, מה קרה, זה הרי סתם עץ. לא, זה עץ שהצדיק למד עליו את הגמרא, וידוע שהיה עמל גדול בתורה. ידוע שהיה לומד תורה במסירות נפש ממש, כל כך השקיע עמל תורה בשולחן הזה, זה שימש אותו. אז השולחן הזה קיבל כח רוחני כל כך גדול, שהתולעים לא אוכלים אותו ולא ניגשים אליו, רואים שיש מושג כזה של דברים שמתקדשים.

המקדש שם שמים יכול גם לקדש רחובות

אני בטוח, שהשנים שאבא זצ"ל היה ברמת השרון, משנת תרצ"ד ושבתרצ"ה מונה לרב (ההחלטה היתה בחנוכה) ועד יומו האחרון, כל פיסת ארץ שדרך עליה וכל מקום שראה אותו, ודאי הוא הכניס בהם דרגה רוחנית גבוהה לרמת השרון, וזכינו שברמת השרון מתרבים לומדי תורה ועוסקים בעבודת ה'. אם כן אין ספק שאבי מורי זצ"ל שהיה מוכן למסור נפשו על קידוש ה' בכל דבר [קידש והעלה את העיר].

צדיק עולה ומעלה

על אביו זצ"ל - ליארציית ח' חשוון

מתוך הספר 'גאון יעקב'
ג' חלקים על התורה והמועדים

צדיק עולה ומעלה עולם עמו

איננו יכולים למשש חפצא של רוחניות, אין ביכולתנו להרגיש זאת, אבל את המסור לנו מרבותינו אנו מחוייבים ללמוד. הרמח"ל בפתיחה לספר מסילת ישרים אומר שהאדם שעושה את מגמתו לעשות רצון ה', וכך הוא קובע את הדרכים שלו, אזי לא רק את עצמו הוא עושה מושלם, הוא משלים ומעלה את המצב הרוחני של החפצים הגשמיים. הוא מביא שם את הגמרא שנותנת דוגמאות.

אנחנו מרגישים שאבן זה אבן וכל האבנים אותו הדבר ואותו המשקל, אבל כשיעקב אבינו לוקח את אבני המקום ושם מראשותיו, היה ריב בין האבנים, לפי משל ציורי כל אבן ואבן אומרת: עלי יניח צדיק את ראשו, פירוש אחד אומר שכל האבנים נהיו לאבן אחת. וישנו פירוש אחר שעליו גדול נהיה לאבן כשהיא עושה שירות לצדיק, הצדיק משתמש באבן. ולאבן רמה רוחנית מסויימת ששימשה לצדיק. הדברים החומריים מתעלים.

אנחנו לא מרגישים בחוש המישוש או בחוש הראייה דברים שיש בהם רוחניות, אבל זה דבר קיים, כמו שאף אחד לא רואה את זרם החשמל, אף אחד לא רואה בחוטים מבחוץ שיש דבר שמשפיע תאורה וחיים, אבל הקב"ה מראה לנו דוגמאות, יעקב אבינו כשעבר את מעבר יבוק, כתוב שהוא הלך להעביר פכים קטנים, כי

זיכוי הרבים

על אביו זצ"ל - ליארציית ח' חשוון

עפ"י כתבי הרב אליהו אליעזר
גריןבוים שליט"א

תכלית האדם היא ללמוד וללמד וראינו יסוד זה אצל אבא אאמו"ר זצ"ל שהיארציית שלו חל השבוע.

הפלגנו באונייה מרוסיה לארץ ישראל, היו שם חמשה יהודים והיו שם גם גוים. אחד מהיהודים היה שוחט שאח"כ נעשה שוחט ברמת גן וזכה לפרנסה טובה שם. אחד אחר היה רב ברוסיה, הרב אליהו שחור, והוא הגיע לארץ ישראל עם אשתו והילדים, התיישב בירושלים ולמד ב'אהל תורה', ששם ישבו ולמדו אברכים חשובים.

ואבא זצ"ל על אף שאהב ללמוד, לא התיישב בירושלים דווקא, אלא חיפש מקום להתיישב בו וגם להרביץ תורה, וכך הגענו לרמת השרון. אבא הגיע לארץ ישראל כדי לזכות את הרבים, ויתכן שאם היה עובר להתגורר בירושלים, יתכן והיה מוציא ספרים וכו' אבל הוא רצה ללמד. הוא לימד ברמת השרון דף היומי לבעלי בתים והקים ישיבה ברמת השרון, ישיבה לשני תלמידים, אני ור' גרשון אחי שאיתנו הוא למד כל היום...

וכרמה"ש ביקשו ממנו להיות שוחט. שהיה נהוג שבעיר קטנה הרב היה גם השוחט, וכך היה גם אצל הרב הקודם ברמת השרון. לכן אבא זצ"ל נהיה שוחט, למד והתאמן בשחיטה, ובראש השנה כשהיו קמים לומר תהלים, ביום השני של ר"ה אבא קם מוקדם, ובחצר ביתו חיכה תור של נשים שהמתינו שישחוט להם, זו דוגמא לזיכוי הרבים שלו. אבא זצ"ל לקח את הסניק, לבש בגדי שוחט, והכין עפר מערב יר"ט לכיסוי הדם, שצריך לזה עפר מוכן מבעוד יום כדי שלא יהיה מוקצה. אבא עשה זאת עוד לפני התפילה, לזכות את הרבים בשחיטה טובה.

בשולחן ערוך – ערב הוא לאדם שיהא ננוח אצל אבותיו.

והנה בענין ידן שמדובר בהעברת אשה לבעלה יש מקום לומר דעדיף טפי מבעל אצל אשתו, דהיא חייבת בכבודו ומשועבדת, ואף דלאחר מיתתו פקעה שארות, מ"מ יש קצת ענין בזה שכבר ביקש בחיים ואכמ"ל.

ומה גם דהסיכה היא... לנפטרים שצאצאיהם ובני המשפחה יבקרום בימי פקודה ורחמים, ויתפללו עליהם, וכאן כל הקרובים גרים ברמת השרון.

גם באותו בית קברות קנו חלקות קבורה עוד קרובים והוו כקברות אבותיו שמותר לפנות, ושמעתי מפי הגאון הר"י קנבסקי זצ"ל (בעל קהלות יעקב), דקברות אבות מיקרי גם אם יש קברים אחרים מפסיקים ביניהם.

אמנם, אין כונתי בזה לקבוע פסק הלכה, אלא להראות הצדדים כדעת נוטה, וכת"ר יכריע כפי הבנתו.

ואחתום בברכה דושי"ת בכבוד רב,

י. אדלשטיין

מכתב מהגרי"ז דיסקין זצ"ל
אל רבינו בענין פינוי קברים

יום א' כ"ג שבט תש"ד

ברכה ושלוי רב.

בתשובה על יקרתו, הנה ענין פינוי נפטרים ר"ל לא בקברות אבותיו ולא מחו"ל לא"י ולא לירושלים, זה מן הדברים החמורים, בפרט כשטרם נתעכל הבשר ויש חרדת הדין וניוול, שני הטעמים יעוין בשד"ח אבלות קל"ח וגשר החיים להגרי"מ טוקצינסקי ז"ל פרק כ"ו.

לכן רצוי שהמעונן יעשה שאלת חכם ויסכים לזה אחד גדולי ההוראה. (נלע"ד שהגרי"מ ערנבורג ראב"ד יפו או הרה"ג זילברמן בת"א, המצוי אצל אחרונים...יפסקו לו הדין). נעלנ"ד כי אולי מהראוי לחכות עד שיתעכל הבשר ויהי לקוט עצמות, אך גם לזה יקבל פס"ד מוסמך. אני נזהר לתקוע עצמי לדברי הלכה אלה שתלוי בהם כבוד הנפטרים.

ברכה מרובה ושלוי רב

מחור' ידי"ג י.ו. דיסקין

פתיחת הקבר זה דבר לא כ"כ קל וצריך להתישב בדבר.

פ"א התיר הגרצ"פ שליט"א פתיחת קבר בענין מסוים והגרי"ש מפוניבז' שליט"א היסס מאוד. לבסוף נתברר כי גדול שלישי המקובל מאוד הסכים לדעת הגריש"כ שליט"א.

שהוא לא ברח. אז כבוקר בדקו אותו אם הוא נמצא, אח"כ הלך ברגל לבית כנסת קרוב לעיר של מחנה קאסל בגרמניה ושם הוא למד וכתב חידושי תורה, והוא הביא מרוסיה את המחברת.

אנו אומרים דברים אלו כציוני דרך, מה חזקה החובה שלנו ללכת בדרכי אבותינו. יהיו הדברים הללו לעילוי נשמתו שתהא צרורה בצרור החיים, ובשמיים הוא ודאי מליץ טוב על כל הקהל הקדוש הזה ועל כל אנשי רמה"ש. שאבא היה מסור אליהם מאוד וכולם אהבוהו, וגם כשאמר דברים תקיפים דברי מוסר, אמרו האנשים שאכן זה כואב אבל אנחנו אוהבים אותו... היה צועק הרבה נגד חילול שבת כשהיו בודדים שחיללו שבת, ואפילו הכי אהבו אותו. שנזכה לישועה ולשמירה מן השמים ויתרבו לומדי תורה עד שנזכה שיתקיים הפסוק וכל בניך לימודי השם ורב שלום בניך אמך ואמך.

קברי אבות

חליפת מכתבים בין מו"ר זצ"ל
להגר"ש סלומון ולהגרי"ז זצ"ל
בענין העברת קבר אשה אצל בעלה

'שירת יעקב' - קובץ תבונות

בענין להעביר קבר אשה ליד
בעלה

עשי"ק לך לך תש"נ

לכ' ידידנו הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול,
וכו' וכו', כמוהר"ר ברוך שמעון סלומון
שליט"א רב אב"ד פ"ת יע"א

שלום וברכה וכו"ס, אחדשה"ט בהוקרה.

בענין בקשת המשפחה לקיים את בקשתו וציוויו של אביהם המנוח שיעבירו את אשתו הקבורה בפ"ת, זה שנים, אל מקום קבורתו ברמת השרון שקנה עבור שניהם, ועתה מת האב וקבור שם ורוצים בניו לקיים דבריו.

והנה כבר דן בזה בשו"ת אגרות משה יו"ד סי' רל"ו, ושם ה' המעשה אודות פינוי האב אל מקום קבורת האם, ומסקנתו שכדאי הוא בעל אור שמח לסמוך עליו לא למחות באלו הרוצים לפנותו. ועיי"ש גם בסי' רל"ז ורל"ח, דגם בכה"ג שייך מה שכתוב בירושלמי ונפסק

לדוגמא בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה (התנהלה אז מלחמה שהתחילה משנת תרע"ד בין ניקולאי מלך רוסיה לילהלם מלך גרמניה), הוא היה שבו כחייל כי הוא, בניגוד להרבה צעירים שלא רצו שיגייסום לעבודות כפייה בצבא הרוסי גם מפאת הסכנה וגם שליהודים לא היה עניין במלחמה של גויים נגד גויים, עשו לעצמם מום כדי לפטור עצמם מהשירות, ואבא לא רצה לעשות לעצמו מום מחשש הלכתי דחבלה בגופו. ולכן אבא עזב את הבית כדי שלא ידעו היכן הוא, והוא הלך ללמוד תורה אצל הגאון ר' שמחה סולובייצ'יק, אחיו של הגר"ח מבריסק, בסוף גילו אותו ולקחו אותו לצבא.

אבא זצ"ל סיפר שהיתה תקופה ארוכה של חודשים או אולי שנה שהיה אוכל רק לחם מים ומלח. ולא רצה לאכול שום דבר מבושל כיון שבארצות הקרות, באירופה בחורף אין פירות טריים. והוא אמר שהוא החמיר על עצמו יותר מדי (כך סיפר לי תלמיד שלו) שעכשיו הוא מצטער על כך שהרי ישנם מצבים שניתן להקל, ישנם איסורים מדרבנן שמותרים גם לחולה שאיננו בסכנה ממש, והוא החמיר על עצמו יותר מדי בספק איסור דרבנן וקלקל את בריאות גופו, שסבל מזה כל ימיו.

בתחילת המלחמה היה אבא חייל עם רובה והוא היה מחושב כל כך. הוא היה גם צלף והמפקד שלו אמר שאם הוא [המפקד] יהרג הוא ימנה את אבא להיות מפקד במקומו, כי הוא אדם מאוד דייקן. וכשהגיעו לחזית (מה שהיום מנהלים עם אורינונים וטנקים) היה שם חיל רגלים ונלחמו צבא מול צבא וירו האחד על השני ברובים. אבא, לא ירה על צבא האויב וכשניתנה הפקודה לירות היה יורה באוויר נזהר שהכדור לא יפגע באף אחד כיון שבצבא ממול, של האוסטרים והגרמנים, יש גם חיילים יהודים.

המפקד צעק עלי, מה קרה לך, במקום להרוג גרמנים אתה תהרוג את הרוסים, האם התעקמו לך הידיים? וסיפר לי אבא שאמרו להם שלמחרת ישנו קרב לחיים ולמוות. קרב גדול בחזית על יד דווינסק, אבא סיפר שהוא עשה את היום הזה לערב יום כיפור, צם וקיבל על עצמו קבלה מסויימת התפלל 'על חטא' עשה וידוי ולא סיפר לנו מהי הקבלה שקיבל על עצמו.

חידושי תורה בשבי

באותו קרב נהרגו אלפים ואבא היה בין אלה שנפלו בשבי ונשאר במחנה השבויים ארבע שנים. בספר 'הוד צבי' יש קונטרס של חידושי תורה של אבא שחיבר אותו בעודו בשבי. שם הצליח בניסים שישחררו אותו מעבודות הפרך. והיה צריך רק שכשסופרים את השבויים לראות

¹ שמעתי פעם שקיבל ע"ע שלא לישון בלילה לפני שהיה מיישב קושיא של רעק"א או גאון אחר. [נ.ש]

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה צוק"ל

גיליון מס' 108 ■ חיי שרה

שליטה על הטבע

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (כגא). "שני חיי שרה" - שכולם שווים לטובה" (רש"י).

מצד טבע האדם וכוחות נפשו, חיי האדם רצופים במעלות ומורדות, לא הרי יום שמוצב רוחו של האדם טוב עליו, ליום שמוצב-הרוח אינו שפיר, ולא הרי יום שהכל מתנהל למישרין, כיום שהדברים אינם מסתדרים לשביעות רצוננו, וכדו'. השבח שמושבת התורה את שרה אמנו שכל ימיה היו שוין לטובה, הינו שבח שהוא בניגוד לטבע האדם. יתכן שזה מרומז ב"ויהיו חיי שרה" - מלשון שְׁקָה, שחיה היו חיי שרה ושלטון על כוחות נפשה, לפיכך היו כל שנותיה שווים לטובה.

הגר"י הוטנר זצ"ל היה אומר, שבמאמר הבורא שהאדם ישלוט על בעלי החיים ("נעשה אדם בצלמנו ובדמותנו וירדו בגדת הים ובעוף השמים ובבהמה וגו'"), מונח גם ששכל האדם ישלוט על תכונותיו וטבעיו כך שהשכל הוא שינהיג את האדם ולא שיגרר אחר טבעיו ותכונותיו. על האדם לדעת, שלהבדיל מבעלי החיים הוא היחיד שהקב"ה נטע בו שכל, כדי שיתנהל על פי השכל ולא יגרר אחרי טבעו. השכל של האדם נמצא במקום הגבוה ביותר בגוף האדם, כדי שהוא יהיה השולט על כוחות ונטיות גופו. וזהו שאנו מברכים בברכות השחר 'אזור ישראל בגבורה' - שהקב"ה נתן לישראל כוחות מיוחדים להתגבר על טבעו.

ידועה ההלכה, שכאשר היבם לא חפץ לקיים מצוות יבום ולכנס את יבמתו, חל דין "חליצה". דין חליצה הוא, שהיבמה חולצת את נעלו של היבם מעל רגלו, יורקת בפניו ועונה ואומרת: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". והנה, כל דיני יבום וחליצה יסודם בסתרי תורה, ובעניינים הקשורים לעולם הנשמות. אך יש ביאור מאלף, על דרך 'הנגלה', של הגאון המלבי"ם, בעניין חליצת הנעל:

הנעל עשויה מעור של בעלי חיים. אדם המשתמש בבעלי חיים בתורת מדרס לכף רגלו, מבטא בזה את עליונותו על בעלי החיים. האם יש הצדקה לעליונות זו? התשובה לכך תלויה באדם עצמו: מי ששולט על רצונותיו, ויודע להתגבר על טבעו, ראוי בהחלט לעליונות על בעלי החיים, הכבולים לחלוטין לטבעם ולמילוי רצונם הטבעי. אך, אדם המשועבד ליצרו, ואינו מסוגל להתגבר על טבעו בשעת הצורך, אינו זכאי לעליונות על בעלי החיים. אדרבה, אדם הנוהג כבהמה הוא גרוע ממנה! הוא - להבדיל ממנה, הרי כן קיבל כוחות להתגבר על טבעו.

והנה, היבם אשר אינו חפץ ליבם, למרות שזה רצון התורה, מראה בהתנהגותו שמעשיו מודרכים מדחפים טבעיים, וכאשר יש סתירה בין רצון התורה שייבם, לרצונו לא לייבם - רצונו הוא שמכריע.

לפיכך אמרה תורה, שהיבמה תחלוץ נעלו מעל רגלו ותאמר לו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". כלומר, היות שבסרובך לייבם הוכחת שאין לך יתרון על בעלי החיים, אין צידוק לכך שהעורות של בעלי החיים יהיו מדרס לכף רגלך, ועליך לחלוץ נעלך מעל רגליך!

שליטה על הטבע אצל גדולי ישראל

הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל סיפר, שלמרות שזכה לשהות במחיצתו של הגאון ר' חיים מברסקי זצ"ל במשך זמן רב, לא עלה בידו להכיר את מידותיו הטבעיות. אצל אדם רגיל - הסביר הרב אברמסקי, אפשר להכיר את טבעיו עפ"י הנהגותיו. אדם שטבעו נוטה לכעס, מצוי שיכעס. מי שמרחם על זולתו, נוהג בדרך כלל ברחמים. לעומת זאת אצל ר' חיים לא היה ניתן לראות מה הם תכונותיו הטבעיות משום שכל הזמן הוא עשה רק את רצון הקב"ה. כשרצונו ה' שינוזף במישהו - הוא נוזף, כשרצונו ה' שירחם - הוא ריחם, וכדו'.

זכיתי לשהות פעמים רבות, במחיצת הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל, ויכולני להעיד שתמיד הוא היה הגר"י הוטנר - תמיד עם אותה חכמה, עם אותה נכבדות ועם אותה שליטה עצמית מוחלטת.

לעומת זאת, אצל חכמי האומות העולם, זה אינו כך. ידוע שתלמידי אריסטו (שהרמב"ם כה מתפעל מהשגותיו השכליות), מצאוהו פעם בקלון. וכששאלוהו התלמידים היאך זה מתיישב עם מה שהוא בעצמו לימד, השיב להם: "עכשיו אני לא אריסטו..."

תנועת התשובה - כח כיבוש הטבע

גם התופעה המרנינה של תנועת התשובה, כאשר אלפי אנשים חוללו מהפך גמור באורח חייהם, ומחיים המנוערים מכל זיק של יהדות, עברו לחיים המושגתים על אדני התורה והיראה - יכולה לתת לנו מושג על גודל הכוחות הנטועים בנו, לשנות את דרכנו מן הקצה אל הקצה.

אך לא רק מעשיהם של בעלי התשובה משתנים, גם מראיהם משתנה לחלוטין! אחד המוסדות התורניים, הציג תערוכה ובה תמונות של אנשים בטרם חזרתם בתשובה ולאחר שחזרו בתשובה. רק בודדים מהמבקרים הצליחו לקשר בין הדמות שקודם החזרה בתשובה, לפנים האציליות שנשתקפו מהתמונה שלאחר החזרה בתשובה. רובם היו בטוחים שלא מדובר כלל באותם אנשים.

אחד מגדולי בעלי התשובה בדורנו, שחזרתו בתשובה עוררה מבוכה גדולה אצל המחנה שאינו שומר תו"מ, בגלל היותו אישיות מפורסמת ואהודה במיוחד, נשאל ע"י חבריו לשעבר, איך הוא מצליח להסתגל להגבלות שחלו על חייו כתוצאה מחזרתו בתשובה, במיוחד לאחר שנים של הרגל לעשות ככל העולה על רוחו?

למרבה פליאתם, הוא השיב להם שמבחינה מסוימת זה אולי קל לו יותר מאשר לאלו שנמנו משחר ילדותם על שומרי המצוות, משום שבעוד שלשומר מצוות מבטן ומלידה, עלולה להתגבגב לעיתים מחשבה שאולי החמיץ דבר מה בגלל היותו מחויב להתגבר על רצונותיו ותשוקותיו - מי שנתנסה בחיים ללא תו"מ, יודע שחיים אלו אינם חיים!

לדעתי, ישנו הבדל נוסף: בעלי התשובה חשו שלא יתכן בשום אופן להמשיך את החיים הקודמים. אנו, לדאבונו, לא מרגישים שלא ניתן להמשיך הלאה במצבנו הנוכחי. אך חובה לדעת: לא ניתן להשלים בשום אופן עם מצבינו הנוכחי!

וכפי שכתב ה'מסילת ישרים' (פ"ד): "כי לשלמי הדעת מבורר שאין רע גדול מחסרון השלמות".

"בצבא אין גשם"

בני ישיבה, העוסקים בקיום העולם ע"י לימוד התורה, אמורים באופן מיוחד לדבוק במילוי תפקידם, בלא התחשבות בקשיים.

סיפרו, על תרגיל שנערך בצבא ובאמצע התרגיל החל לרדת גשם זלעפות. פנה החייל למפקדו בבקשה לעשות הפסקה בתרגיל, עד אשר יחלש הגשם. השיב המפקד: "בצבא אין גשם!"

וכבר כתב ה'מסילת ישרים' (פרק ט'), "כי על האדם להנהיג עצמו כדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחפזן ושנתם עראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב".

גם אנו גם יכולים לזכות לקבל שייכות למעלה "כולם שווים לטובה", אך כדי להגיע לכך צריך את לימוד המוסר באופן קבוע.

חיינו שווים לטובה: ביום ראשון י"ט מרחשוון מאות רבות מבני המשפחה, תלמידים כבנים, ושאר עמך בית ישראל מכל קצוי ארץ ישראל, עלו לפקוד את ציונו הקדוש של רבנו הגדול מורן המשגיח זצ"ל, ולהתפלל על הכלל והפרט שכל כך היו קרובים אל לבו ואת חייו הקריב והקדיש לזמן הצלחתם. במהלך היום נשמעו סיפורי ישועות נוראות ומופלאות (שאין כאן המסגרת לפרט), איך שרבנו איש קדוש, עבד ה' הדבוק בבורא תמיד – זכה שהיוצא מפיו יעשה, וגם זכה שבס"ד מופלאה בהרבה הזדמנויות הקב"ה שם בפיו לומר את המילים הנכונים ולנגוע בלבבות לקרבם ולחזקם לחיק אבינו שבשמים.

בהספדים שנערכו בהיכלי התורה, רבים הדגישו את פטירתו של רבנו בפרשת חיי שרה שנאמר בה בת ק' כבת כ' – שכל חייה שוו לטובה, וכך אצל רבנו כפי שמעידים חבריו מאותם הימים, מיום עומדו על דעתו תמיד חי באותה רוממות ואצילות כעבד קמיה מריה, בלא להסיח דעת מחובתו בעולמו, נזהר מאד במעשיו ודבורו, ורומם וגידל את חבריו יחד עמו. ומעולם לא ראו עליו שינוי מצבים תמיד היה במצב של עבד ה' שעושה את המוטל עליו בשמחה ובאהבה. ובאמת לא פשוט זכויותיו שמנער תל אביבי בן למשפחה פשוטה, זכה להגיע לפסגות ולהשפיע על כלל ישראל בכל רחבי תבל.

התקופה שקודם פטירתו הייתה השלמה מופלאה למסכת חייו 'הכל שווים לטובה', למרות חולשתו הנוראה (שבילתי ניתן לתארה...), כאשר כבר כמעט ולא נשאר מהגוף, היה בשיא הסבלנות וישוב הדעת – דבוק בבורא ותורתו, באותו אצילות ורוממות, ואמר לי רופא יקר שזכה לטפל במשגיח בימים האחרונים קודם שנסתלק לבית עולמו: כולם דברו על המופתים של המשגיח – אני אומר לך שהמופת הכי גדול שלמרות חולשתו הנוראה וייסוריו הקשים בימים שקודם פטירתו, היה בצלילות ובשוב הדעת מופלאה, והיה קידוש ה' גדול איך היה בסבלנות גדולה והתייחס מאד בכבוד לרופאים והמטפלים, והאיר פנים לכל אחד שסייע עמו.

שבוע קודם פטירתו המשגיח כאמור היה שרוי בחולשה גדולה, וכשרציתי להדליק את האור בשבילו, מיד התעורר ואמר, תבדוק שזה לא מפריע לאחרים... כמו"כ דברתי בטלפון על ידו והיה נראה שמרוב חולשתו אינו שומע, אך כשאמרתי משפט ש'לחצנו' רופא פלוגי בשבילו, מיד התעורר המשגיח – שכל כך נזהר שלא ילחצו בשבילו – וחקר ושאל מה הכוונה 'לחצנו' ומה בדיוק היה.

הסבלנות והאצילות של המשגיח היו בלתי נתפסים להשגתנו. בתקופות הכי קשות של חולשה גדולה וייסורים, המשגיח תיפקד באותה רגיעות ואצילות שהיה רגיל בה תמיד. כל בקשה נאמרה בנחת ובעדיניות, 'אולי אפשר...' והיה פלא לראות את אותו אדם שכל חייו חי בעצמאות יתירה, בלא להסכים לקבל שום עזרה, ובזריזות גדולה (המשגיח תמיד היה רץ...), כאשר בשנים האחרונות – ובפרט בתקופה האחרונה – שהיה כולו נתון ותלוי בחסדי אחרים, נשאר עם אותו רוגע ושמחה, אצילות וישוב דעת...

בימים האחרונים שהמשגיח היה חלוש מאד והיה לו קושי גדול לשבת על כסא, למרות הייסורים הגדולים התאמץ והתיישב על הכסא בכדי להתפלל תפלת שחרית. מיד לאחר תפלת שמונה עשרה ביקש המשגיח באפיסת כוחות שאקרא לאח להשיבו אל המיטה, אולם האח באותו הזמן לא היה זמין. כשאמרתי לו שהוא לא זמין – המשגיח נשאר באותו רוגע ואצילות, וכל כמה דקות שאל בעדיניות אם אפשר לראות שוב שמוא האח כבר יכול... ולמרות שהיו אז למשגיח ייסורים גדולים וקשים לא היתה בבקשתו שום נימה של דרישה – הכל נאמר באותו עדינות ואצילות כבימי כוחו ותפארתו.

יש לציין שבתקופה האחרונה, היה כמה פעמים שהיו צריכים לבצע טיפול מכאיב למשגיח שגרם ייסורים קשים, ומיד בגמר הטיפול, בכדי להרגיע את אלו שהיו צריכים להכאיב לטיפול תורה, המשגיח בירך בקול גדול – ה' יתן לך כל מה שאתה צריך! ופעם אחת אמר לאחד שטיפל בו – תהיה מיליונר... וזכורני שפעם לאחר שנזקקתי לסייע בטיפול כואב, וכמובן הרגשתי מזה צער רב, מיד אחר כך נישק אותי המשגיח... כמו"כ בימים האחרונים קודם פטירתו היה קשה להבין את שביקש ובקשנו סליחה שלא מבינים את בקשתו, ומיד לקח את היד וליטף באהבה וחום...

כל מעיניו היו תפוסות בלעשות בשלמות רצון קונו, בימיו האחרונים קם פעמים רבות במשך הלילה (לפעמים כל שעה) והיה שואל אם כבר הגיע זמן קריאת שמע, והיה ממש טרוד שלא יפסיד חס וחלילה זמן קריאת שמע. כמו"כ מה שהטרידו מתוך השינה היה לכסות את כל גופו (כולל את כפות הרגליים) כפי שהתנהג כל חייו בצניעות מופלאה, ושח"ו הכיפה לא תברה מהראש!

בליל שבת קודש פרשת חיי שרה יצא המשגיח בפעם האחרונה מבית נאמנו ואהובו כבנו רבי אברהם ישעיהו דנציגר שליט"א (לאחר ששהה בביתם בתקופה האחרונה), לבית החולים לניאדו בנתניה. קודם שיצא המשגיח לביה"ת, ביקש המשגיח לקרוא לבעלת הבית והודה לה מאד על הטיטרה שטרחה עבורו ועבור הרבנית וברכס אחד אחד מעומק הלב, ונפרד מהם בחמימות מופלאה. כמו כן שבוע קודם פטירתו שכאמור היה בחולשה גדולה, טרח להשתתף במסירות עצומה בשמחת 'צאנו', כדי להכיר טובה לכ"מ מורן האדמו"ר שליט"א, על דאגתו והשתדלותו למענו בימי חוליו... היה מפליא לראות ברגעיו האחרונים כששכב באפיסת כוחות מוחלטת, וכבר לא היה בכוחו לדבר, כל שם שהזכירו לפניו ברח מיילה במילה מעומק הלב.

שבוע קודם פטירתו המשגיח כאמור היה שרוי בחולשה גדולה, וכשרציתי להדליק את האור בשבילו, מיד התעורר ואמר, תבדוק שזה לא מפריע לאחרים... כמו"כ דברתי בטלפון על ידו והיה נראה שמרוב חולשתו אינו שומע, אך כשאמרתי משפט ש'לחצנו' רופא פלוגי בשבילו, מיד התעורר המשגיח – שכל כך נזהר שלא ילחצו בשבילו – וחקר ושאל מה הכוונה 'לחצנו' ומה בדיוק היה.

הרבנית תליט"א אמרה כמה מילים לאחר סתימת הגולל ע"י הציון הק': "כל החיים התכוננת להגיע לכאן, וב"ה זכית להגיע מוכן... וככלות השלושים אמרה הרבנית תליט"א בציונו הק', שמאז שהכירה את המשגיח היה מדבר הרבה על 'שוב יום אחד לפני מיתתך', ושבגדך יהיו לבנים', ותמיד ייקר וניצל מאד מאד את הזמן, הזמן היה אצלו מאד יקר! ובפרט שאביו נפטר בפתאומיות, בשעה שהלך ברחוב ולפתע פתאום לא חש בטוב, וניגש לקנות סודה לשתות, ועוד קודם שהספיק לשתות את הסודה נסתלקה נשמתו... והמשגיח הפנים מכך הלכה למעשה, שתמיד צריך שיהיו בגדך לבנים.

מכמה נסיבות היו צריכים לבקש מהמשגיח שיחליט היכן מעוניין להיקבר, וכשנכנס אליו נאמנו הר"ר אברהם דנציגר שליט"א לדבר עמו ע"כ חש באי נעימות לשאול אותו, והתחיל לדבר בעדינות... המשגיח ענה לעומתו, מה אתה מפחד לשאול אותי על הפטירה? – טיפש מי שחושב שלעולם הוא יהיה כאן... ושמו להיקבר ע"י ידידו ורעו הגאון הגדול רבי אורי קלרמן זצוק"ל, ואמר כאן הינו שכנים טובים – אז טוב שגם שם נהיה בשכונת טובה...

גם ביממה לפני פטירתו מן העולם, דקות ספורות לפני שהרדימו את המשגיח, וזכה להיות בצלילות מלאה, ניגש אליו בנו הגר"מ שליט"א ואמר לו שמרן הגר"ש זצ"ל הורה שאדם שנמצא במצב סכנה יש מצוה מיוחדת להזכיר לו להרהר בתשובה, המשגיח הנהן בידו כאומר – זה בסדר, אני מוכן... ולדאבוננו נגזרה הגזירה... ואראלים נטלו את רבנו הגדול זצ"ל למקום המוכן לו להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו.

בוזר הק' כתוב שלפני שאדם מסתלק מעולמו באים הנשמות לקראתו (ולא הרבה זוכים לראות זאת...), הימים לפני שהסתלק רבנו, היו מרטיטים ומבהילים, המשגיח מדי פעם דיבר ועשה תנועות כמדבר אל מאן דהו שנוכח לפניו...

בשעה שהמשגיח נקרא לבית דין של מעלה היה נראה כמלאך ד' צבקות, ופניו היו כפני מלאך! והעידו הרופאים שמחזה כזה אין כמעט בנמצא! (וכך היה עם מרן הגר"י אדלשטיין זצוק"ל) ושמענו מהחברא קדישא דכ"ה, שזכו לעשות טהרה בגופו הטהור של רבנו, שראו מחזה מפהים שלא ראו זאת כמעט מעולם – שממש קרנו אור פניו!!! יה"ר שימליץ טוב עלינו.

נפשו גחלים תלהט

גליון 205 חיי שרה תשע"ט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

בפרשיות הבאות עוסקת התורה בביאור יסודות בנין הכלל ישראל, האבות הק'. כל אב תפס מידה ממידותיו ית' ובזה נחקקה בכללות כנסת ישראל ובנפשות כל אחד ואחד מבניה. הדברים עמוקים ועדינים ומבוססים על ידיעות שונות שאין כאן המקום והאפשרות להרחיב בהם. בפרשה זו נעסוק ביצחק אשר הוא כנגד מידת הדין כנודע, והרבה יסודות התורה יתבארו כאן בשרשם.

תודתנו נתונה לרב יוסף וועברמאן נ"י אשר ידיו לו רב בהפצת תורת רבינו ומסר לנו כת"י עיני ישראל ח"ג משם נלקח מאמר זה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

עומק מהות העבודה הנלמדת מיצחק

[עיני ישראל ג' כת"י]

א. ב' פנים ביצחק – ביטול וקיום

"ויהי אחר הדברים האלה וגו', ויאמר קח נא את בנך וגו', והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אמר אליך". בפרקי דר"א (פל"א) יש חידוש גדול וז"ל ר"י אומר כיון שהגיע החרב על צוארו, פרח ויצאה נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו בין שני הכרובים ואמר אל תשלח ידך אל הנער, חזרה נשמה לגופו, והתירו ועמד על רגליו, וראה יצחק תחית המתים מן התורה שכל המתים עתידים להחיות, באותה שעה פתח ואמר בא"י מחיה המתים עכ"ל.

מתוך דברים אלו מבואר שיש ביצחק שתי פנים. פנים של בטול - שכן על מציאותו הראשונה חל ביטול והפסק, ואז ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע" אינה יכולה להתקיים. ופנים של קיום - שכן אחר העקידה קיבל חיים מחודשים - קיום מחודש, וכן זכה לברכה והצלחה מופלגה לו ולזרעו לדורות עולם, "כי ברך אברכך [עי' רש"י שם] והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים" וגו'. ומידי שנה מובטח זרעו לזכות בדין בזכות העקדה. ענין זה של "שתי פנים" - ביטול וקיום, הוא "חידוש" המשותף רק ליצחק אבינו ע"ה, ולא נמצא בשאר האבות הק' כפי שיתבאר להלן. ובזה נבין כמה סוגיות הקשורות ליצחק אבינו ע"ה.

ב. ענין העבודה מבוסס על ב' פנים

כידוע שלכל אחד מהאבות הק' התייחד אחד מהג' עמודים עליהם העולם עומד. אברהם כנגד עמוד החסד, יעקב כנגד עמוד התורה ויצחק הוא כנגד עמוד העבודה. זו הסיבה לכך שנתייחד יצחק להיות בעל שתי פנים, ונבאר דברינו.

כידוע שהעולם נוצר בב' שלבים כמ"ש רש"י ריש בראשית "עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, וראה שאין מתקיים שיתוף מדת הרחמים", היינו שבמהלכי "המחשבה" [א.ה. היינו בשלב "תכנית" הבריאה] נתייסד העולם על מדת הדין וראה הקב"ה שא"ל לעולם להתקיים כך, לכן צירף את מדת הרחמים למדת הדין באופן שיהיה לעולם קיום. כיצד? חוסר הקיום של העולם הוא, בהיותו "מרוחק מן הבורא" ע"י שהבורא מסתיר את שליטתו והנהגתו בבריאה, ונותן מקום להרגיש שיש מציאות שהיא "חוץ ממנו", ואז עבודתו של האדם היא לקרב הכל אליו ית', כמאז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכשאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים הרי הוא מכניס את מה שהיה "חוץ מידי שמים" בחזרה לידי שמים, ובמצב זה בלי עבודת האדם נשאר העולם מרוחק ממנו ית' באופן שלא יהא לו קיום, וזהו ששינוי במתני' (אבות פ"ה) ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם. שהצדיקים בעבודתם נותנים קיום לעולם כי העבודה מפקיעה את החסרון שיש בבריאה שנראית מרוחקת ממנו, ובזה מביא אותה לשלמות וקיום נצחי [א.ה. היינו שמקרב אותה חזרה לבורא שהוא נצחי]. נמצא שהבריאה היא בעלת שתי פנים. פנים של בטול ואי קיום ["ראה שאינו יכול להתקיים"] ופנים של קיום [ע"י

עבודת האדם כנ"ל]. נמצאנו למדים שרק מציאות הב' פנים נותנים מקום לעבודה. לכן יצחק שהוא עמוד העבודה התייחד להיות בעל ב' פנים.

ג. הגדות השכר – "תענוג" או "אור"?

ובזה נשכיל להבין את גדר השכר שמשיג האדם חלף עבודתו, ותחילה נקדים הקדמה אחת במהות ענין השכר העתידי. הנה בפסוקים מבואר שגדר השכר העתידי הוא תענוג כמ"ש "אז תתענג על ה'", וכפי שכתוב בתחילת המס', לא נברא האדם אלא "להתענג" על ה' ולהנות מזיו שכנתו ע"כ. מאידך מצאנו בחז"ל שגדר השכר העתידי הוא אור, כמ"ש במדרש (ב"ר) "וירא אלקים את האור כי טוב", ראה שאין האור ראוי שישתמשו בו הרשעים בעוה"ז, גזוז לצדיקים לעת"ל, וכן הוא לשון המקרא (זכריה י"ד) "והיה יום אחד, הוא יוֹדֵעַ לה', לא יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור". כלומר שהמעבר מעוה"ז לעוה"ב הוא מן החושך ל"אור", ובמושכל ראשון "תענוג" ו"אור" הם שתי הגדרות שונות. אמנם כשנשכיל להבין את מהות התענוג, נבין שהם ענין אחד.

ידוע מאמר החכם "תענוג תמידי אינו תענוג", כלומר אפילו אם יתנו לאדם דבר נעים מאוד שמתענג עליו ביותר, בהמשך הזמן מתרגל בו, ופוסק מלהתענג ממנו. כלל זה קיים גם בענינים רוחניים. לדוגמא השכל מתענג על דבר חידוש דווקא, וממילא בהכרח ש"תענוג" העתידי הוא רק ע"י "חידוש", שיתחדשו כסדר גילויים חדשים בתורה הקדושה שהיא בלי גבול ובלי תכלית. וכן בדרכי הנהגתו ית' ישנם מעמקים אין חקר, ויתגלה כסדר עומק לפנים מעומק, והנפש תתענג על התגלות החידושים הנ"ל.

כעת נתבונן במציאות האור. הנה כל חפצי העולם אינם תלויים כל הזמן בסיבה הקודמת להם, כמו אומן שלקח עץ ועשה ממנו שולחן וכיו"ב, גם אם מת האומן, השולחן קיים משא"כ ה"האור". ל"אור" אין קיום עצמי כלל, ותלוי הוא כל הזמן במקורו, כמו אור השמש, שאם ניקח את השמש לרגע, מיד יתבטל האור. זו הסיבה שכאשר רצו אנשי כנסת הגדולה להמחיש את הענין שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, אמרוהו בברכת המאורות והביאו ראיה מן הכתוב "כאמור לעושה אורים גדולים", היינו שנוכל

להשכיל מ"האור" להכיר את אמיתת הקיום של הבריאה כולה, שהאמת לאמיתה היא שהכל תלוי כסדר בהוייתו ית'.

נמצא מעתה שענין התענוג והאור שניהם דברים המתחדשים בכל עת, וא"כ הגדרת "תענוג" ו"אור" ענין אחד הוא. והתענוג המיוסד על ענין החידוש דוקא [כמו שהקדמנו] נמשל ל"אור", שגם הוא חפצא של "חידוש", שמתחדש כסדר ומתהווה מן המקור כמש"נ.

ד. שכר חלף העבודה

עתה נגדיר היטב את ענין התהוות השכר ע"י העבודה, ועפ"י היסודות הקודמים יתבאר היטב "המדה כנגד מדה" שיש בנתינת השכר חלף העבודה.

ידועים דברי הנפה"ח (ש"א פי"ב) ששכר מצוה אינו דבר חיצוני, כמו תשלום ממון בעד עבודתו של אומן, אלא השכר נוצר מעצם מעשה המצוה, וז"ש התנא (אבות ד' ב') שכר מצוה מצוה את"ד בקיצור. פירוש הדברים שפנימיות המצוה היא מציאות רוחנית קדושה בעולמות העליונים, ויורדת ומשתלשלת מעולם לעולם, ובכל עולם מקבלת לבוש המתאים לרקע של אותו העולם, עד עולמינו שמקבלת את הלבוש החיצוני ביותר - לבוש גשמי של אתרוג או ציצית וכיו"ב, וכאשר האדם אוחד בלבוש החיצוני מתקשר עם כל הפנימיות, וזוכה בחפצא של המצוה כפי שהיא למעלה, והוא מציאות של תענוג אין חקר.

הלבוש של המצוה שהוא מחפצי עוה"ז, הוא חפצא של חושך והסתרה, כי העוה"ז - מקום העבודה, הוא מציאות של חושך הלילה (ב"מ פ"ג ב'), ורוחניות המצוה הגנוז בו הוא מציאות של אור, כי העוה"ב - מקום השכר - הוא מציאות של אור יום (שם), וכל מהות התענוג העתיד הוא מציאות של אור, כי התענוג הוא ע"י "חידוש" הגילויים כל הזמן, כמציאות ה"אור" המתחדש כל רגע מן המקור כמשנ"ת בס"ד (באות ב').

ומעתה נמצא שאופן התהוות השכר ע"י העבודה, הוא אור הבוקע מתוך החושך, ובלשון חז"ל "לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא". כי עסק האדם בחפץ ה"חושך" של עוה"ז, מקשרו עם "האור" המופלא הגנוז בה כמש"כ, וזהו חידוש מופלא עד מאוד, כי אור וחושך הם הפכים זה מזה, ובכל זאת זה בוקע מזה, וכן אחז"ל (מד"ר ריש חוקת) עה"פ "מי יתן טהור מטמא, לא אחד?" (איוב כ"ח) - זה עוה"ב מעוה"ז עיי"ש, דרך השי"ת יחידו של עולם, שהכל מאוחד אצלו מבלי חילוקים וניגודים, ורק הוא פועל חידוש מופלא כזה, שהאור והתענוג המופלא של עוה"ב, בוקע מתוך מעשי המצוה בחושך של עוה"ז.

ומעתה נקבל משמעות חדשה ב"מדה במדה" של השכר חלף העבודה, שכן נתבאר לעיל (אות א') שיצחק אבינו ע"ה שהוא עמוד העבודה, יש בו ב' פנים, בפנים השטחיות הוא כולו דין - אימה ופחד מרוב דקדוק הדין כי עלול להגיע לחורבן ממש. אך הפנים הוא להיפך ממש, שטמון בו יכולת של הצלחה מעל ומעבר להצלחה בדרכי החסד. נמצא שההצלחה בדרכי העבודה כולה חידוש, היפך ממה שנראה על פני השטח, ועל כן מדה במדה זוכה לשכר שכולו חידוש - אור הבוקע מתוך החושך.

ה. "הבטחון" יסוד העבודה - אור הבוקע מתוך החושך

מדת הבטחון היא מן העבודות העיקריות של האדם וכמש"כ הגר"א ז"ל שהבטחון הוא יסוד העבודה, כי בלעדיו אין יציבות לשום דבר, ויכול לאחוז היום בעבודה, ולמחר

להרפות, ורק הבטחון נותן קיום לכל עבודתו של האדם, וכן תקנו אנשי כנה"ג (בברכת אהבה רבה) "בעבור אבותינו שבטחו בך, ותלמדם חוקי חיים", שהבסיס של כל המתן תורה הוא עבודת הבטחון. בעבודת הבטחון בולט מאוד הענין הנ"ל ש"האור בוקע מתוך החושך", בב' פנים, זה לפנים מזה, קושי הנסיון בזה הוא כשהאדם נקלע למצב קשה, שעל פני השטח נראה מבוי סתום שאין שום דרך בעולם להנצל ממנו, ואעפ"כ הוא עומד כנגד המבט המשובש, ובטח בקונו הכל-יכול שאין שום דבר מעכב בעדו, ואצלו הבלתי אפשרי הוא אפשרי לחלוטין, זהו אופן נוסף של אור הגנוז בתוך החושך. ובזכות בטחונו, אכן בוקע האור ושובר את כל המחיצות, וזוכה לישועה מופלאה.

וביתר עומק כתב רבינו יונה ז"ל (שע"ת ש"ב אות ה') ויש על הבטחון בשם להוחיל ממעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה כמש"כ כי נפילתי קמתי, כי אשב בחושך ה' אור לי, ואמרו רז"ל אלמלא נפילתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי עכ"ל הטהור. כלומר שלא זו בלבד שהחושך בדרכי הטבע אינו חוצץ בעד אור הישועה, אלא אדרבא החושך הוא סיבת האורה, ד"לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא", ומפני כך הבטחון הוא כמעט העיקרי בדרכי העבודה, כי מהותו היא הפקעת החושך וזריחת האור מתוך החושך כמשנ"ת בס"ד לעיל (אות ב').

ו. דבקותו של יצחק במדת החכמה - תחית המתים

הנה יצחק אבינו הלך לתומו להעקד ע"ג המזבח, וסמך על נבואתו של אברהם שהוחזק לנביא אמת (סנהדרין פ"ט), ולמרות שהיה ביכולתו להטיל פקפוק עצום בנבואתו, ולטעון שכבר הבטיח הקב"ה לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע", אמנם היה נכון לבו בטוח בבטחון גמור שכך נאמר לאברהם בנבואה, עד מסירות נפש כפשוטו להשחט ע"ג המזבח.

ענין זה קשור עם מדת ה"יראה" של יצחק, כמש"כ "ופחד יצחק היה לי", דהנה מפורש בקרא "דהיראה" וה"חכמה" אחד הם, כמש"ש בגמ' (שבת ל"א ב') במעלת ה"יראה" דהיא יחידה בעולם כמש"כ "הן יראת ה' היא חכמה" (איוב כ"ח) "הן" בלשון יוני הוא אחת]. ופירושו דמהות החכמה היא בהירות האמת כמש"ש בגמ' (סנהדרין ז') "אמור לחכמה אחותי את", אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך, וכמו"כ מדת היראה היא פרישה מן הספק, שכל מה שיש בו דנדוד של איסור פורש ומסתלק ממנו, ועיין בפ' תלמידי רבינו יונה (ברכות א' ב' מדהר"ף) בשם מורו דמה שהחמירה תורה בספק כריתות להביא אשם תלוי בשני סלעים, יותר מן הודאי שמביא חטאת בת דנקא, משום שעל הודאי משים האדם החטא אל לבו ודואג ומתחרט עליו וחוזר בתשובה שלמה, אבל על הספק עושה סברות וכו' עכ"ל, ומדת היראה היא הסתלקות מן הספק בלא שום טעדיק, כאופי ה"חכמה" שאין בה אלא ברירות ובהירות.

ומפני כך מדת היראה של יצחק, הביאה אותו לברירות האמת בנבואתו של אברהם, עד כדי מסירות נפש. כי דבקותו במדת ה"יראה", נתנה לו דבקות מוחלטת במדת ה"חכמה", לצאת מידי כל פקפוק וטענה ולהבחין באמת לאמיתה בבהירות גמורה. ולכן זכה ל"תחית המתים" בעקידה, כמבואר בפדר"א הנזכר בראש דברינו, שפרחה נשמתו כפשוטו, ולאחר מכן חזרה נשמה לגופו, כי "החכמה" היא שורש החיים כמש"כ חז"ל במקומות רבים ע"פ הפסוק (קהלת ז') "החכמה תחיה בעליה" ועוד מקראות, ועל כן דבקותו המוחלטת במדת החכמה - במסירת כל מציאותו למיתה - היא זו שנתנה לו חיים חדשים, חיים של קודש לה'.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת חיי שרה תשע"ט -

קידשה השליח לעצמה

כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק (כ"ד ד')
הנה אברהם אבינו עשה אליעזר שליח לקדש אשה ליצחק.

והנה בענין שליח קידושין, איתא במשנה בקידושין (ריש פרק האומר, נ"ח ב') האומר לשלוחו צא וקידש לי אשה פלונית, והלך השליח וקידש אותה לעצמו, הרי זו מקודשת לו.

ואמרין בגמרא שאע"פ שמה שעשה עשוי, מכל מקום נהג בו מנהג רמאות. וכתב ברמב"ם (פ"ט מהל' אישות ה"ז) שהעושה דבר זה וכיצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע.

והנה הקשו קמאי פשיטא דתפסו קידושין לשני, דאטו משום דנהג בה מנהג רמאות לא תהא מקודשת.

ויש להעיר אמאי לא תירצו בפשיטות דסלקא דעתך שלא חל הקידושין להשליח, מחמת דהוה קידושין בטעות. ואחר כך נביא מה שכתבו בזה קמאי ד' תירוצים.

לפני עור

הנה לכאורה יש לתרץ קושיית קמאי, דסלקא דעתך דלא חל הקידושין מחמת דהוה קידושין בטעות, שעל ידי הקידושין האשה מכשילה השליח בפני עור. ויש להקדים כמה הקדמות:

א. פלוגת רמב"ם וראב"ד

הנה נחלקו רמב"ם וראב"ד (פ"א מהל' איסורי מזבח ה"ג) במי שטעה בדין וסבר שמותר להקדיש דבר איסור, כגון בעל מום.

דעת רמב"ם דחייל, אבל דעת ראב"ד דלא חייל, דהוה הקדש בטעות. ובתוספות בבבא מציעא (קט"ו א' ד"ה וחייל) מבואר כהראב"ד דבכהאי גוונא הוה מקח טעות, וכדחוכיח הכי בדובב מישרים (ח"א ס"י כ"ז).

ב. עוד אופנים כהנ"ל

הנה המוכר יין, ונתברר שהקונה נזיר, נימא דלדעת הראב"ד והתוספות הוה מקח טעות, דהרי אם יחול המקח, אם כן אגלאי שהמוכר עבר על לפני עור שהכשיל נזיר בשתיית יין.

וכעין זה כתב בריטב"א בקידושין (מ"ב ב') דשליח לדבר עבירה בשוגג בטלה השליחות, לא מפאת אין שליח לדבר עבירה, אלא מפאת דהוה שליח בטעות, ומשום הכי בטל שליחותו וחשוב כעושה מעצמו בשוגג.

ועיין מהרש"ם (א"ה, לא מצאתי) דהסופר שלא ידע שכותב על מנת לגרש בעל כרחו הוה שליחות בטעות.

ג. להאמור הוה מקח טעות

מעתה בנידון דידן, הרי השליח רשע, וזה על ידי הסכמת האשה לקבלת הקידושין, שבוה מכשילתו ועושה אותו לרשע. ואם כן להאמור נימא דהוה מקח טעות ולא חלו הקידושין.

שיחול הקידושין בקנין אחר

אך כל זה מילי בכדי, וחש ושלום לומר לבטל קידושין מפאת שמכשילתו, דלא הוה איסור עצמי, וכמו שיתבאר:

א. חזינן דלא הוה מקח טעות

הנה לא מבעיא בקידושין דאפילו חייבי לאוין שלא הכיר בה, חיילי הקידושין, ולא אמרינן דהוה מקח טעות.

דהשליח ישראל אינו בר חיובא באיסור גרושה. ותיקשי הא מכשיל הכהן, ואם כן יש גם עבירה של לפני עורר, וכולם הוה בר חיובא בלפני עורר. ומתריץ דאין האיסור בגוף הדבר, ולא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה אלא בעבירה בגוף הדבר.

ובזה ניחא נמי במקדש על ידי שליח כאשר המשלח לא ראה אותה, דתנן (קידושין מ"א א') דמקודשת, והרי איסור לקדש עד שיראנה, [ועיין בנוע ביהודה (קמא אה"ע סי' ע"ז) דהקשה כן], ולהאמור אתי שפיר דהאיסור מחמת שמא תתגנה, שאינו עבירה בגוף הדבר.

סלקא דעתך דאינה מקודשת

הנה בקושיית קמאי הנ"ל, דפשיטא דתפסו קידושין לשני, דאטו משום דנהג בה מנהג רמאות לא תהא מקודשת. מצאנו בזה ד' תשובות בדברי קמאי:

א. אפקעינהו

תירצו ברשב"א ובר"ן, דסלקא דעתך דכיון שנהג בה מנהג רמאות ועשה שלא כהוגן לפיכך יעשו לו שלא כהוגן וליפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. [וכעין דמצאנו בההיא דיבמות ק"י א'].
ב. לא התכוונו בכל לב

בתוספות ר"ד תירץ, דסלקא דעתך דשארית ישראל לא יעשו עולה, ולהקניט עשה ולא התכוין לכך בכל לב, וכן האשה נמי לא התכוונה לקידושין. קא משמע לן דבאמת קידושין הן.

ג. מקח טעות

תו תירצו בר"ן וברמב"ן וברשב"א, דסלקא דעתך דהיא יכולה לומר דהוה מקח טעות, דהרי לא ידעה שהמשלח ביקשו לקדשה עבור המשלח, ואילו היתה יודעת שהלה עשאו שליח לקדשה לא היתה מתקדשת לו, קא משמע לן דלא אמרינן הכי.

ונראה כונתם דאם היתה יודעת שפלוני רוצה לקדשה, היתה חושבת למי עדיפה להתקדש. ולפי זה אם היה שליח של שני משלחים, וסיפר לה רק על אחד מהם, גם כן היה סלקא דעתך שלא תתקדש.

"לי" לצורך המשלח

הנה תירוצ' רביעי מבואר בתוספות [שם, וכך כתבו ברשב"א וברא"ש], דאיירי באמר לה השליח, שפלוני אמר לי לקדשך לו, ואחר כך אמר לה הרי את מקודשת "לי", דסלקא דעתך מקודשת "לי" לצורך המשלח קאמר, קא משמע לן שאינו כן, ואינה אלא מקודשת לשני, שבאמת הכוונה שרוצה לקדשה לעצמו.

ויש לדון בדבריהם בכמה אנפי:

א. דיוק במשנה בתוספות

הנה בחמדת שלמה ובמרומי שדה דייקו כתירוצ' תוספות, דמשמעות המשנה דקא משמע לן דמקודשת "לשני" ולא לראשון, ולאידך תירוצי לא אתי שפיר, דהקא משמע לן אינו שלא חל לראשון, אלא שלא נתבטל הקידושין לגמרי. [דהרי לאידך תירוצי אין סלקא דעתך שתהא מקודשת לראשון, אלא סלקא דעתך דלא תהיה מקודשת כלל].

ב. של מי הכסף

הנה הקשה במקנה (שם), אם הכסף של המשלח, היאך תתקדש לשליח, ואם הכסף של השליח היאך תתקדש למשלח. ותירץ דלעולם הכסף של השליח ומכל מקום מהני שתתקדש למשלח מדין עבד כנעני.

[וקצה קשה אם כן דינא דרבא (קידושין ז' א') דיכול לקדש מדין עבד כנעני איתא במתניתין. ויש לומר דלולא דברי רבא, היינו אומרים דמתניתין איירי בכסף של השליח וסלקא דעתך דלא תתקדש כלל, ותוספות והרא"ש דכתבו דסלקא דעתך דתתקדש למשלח, זה לבתר דינא דעבד כנעני].

ג. עוד דרך ליישב קושיית המקנה

לענ"ד יש ליישב קושיית המקנה, דלעולם איירי בכסף של המשלח,

אלא המשלח נתן להשליח כסף [מעות פתוחין] ובהו יכול השליח גם למיעבד לעצמו, וגם לחבירו. ואם יקח לעצמו יחזיר למשלח כסף אחר.

אך בבית יוסף (יו"ד סי' קס"ט) כתב דשליח שאני ממפקיד מעות מותרין ואינו יכול להחליף המעות.

ואכתי יש לומר דאיירי שהשליח ביקש רשות תחילה לעשות כחפצו, ומכל מקום לא הוה מתחילה מלוה.

ונפקא מינה בכחן ששלח שליח לקדש גרושה בכסף, דאם מדין עבד כנעני, יחולו הקידושין, להסוברים דבדין עבד כנעני מהני לנכרי ומהני לדבר עבירה. אמנם להנ"ל דאיירי בכסף של המשלח ולא מהני מדין עבד כנעני, אם כן לא יחולו הקידושין. [ועיין בתשובות מהרש"ם באורך].

ד. איירי שהבינה שהכוונה להשליח

הנה כתבו תוספות, דאיירי שאומר לה שהוא שליח של הראשון ואחר כך אמר הרי את מקודשת לי. וכתבו תוספות דאיירי שהבינה שהכוונה ב"לי" היינו להשני [והוא השליח].

ותיקשי אמאי כתבו תוספות דבלא הבינה אינה מקודשת להשליח, מנא לן דהאמת כדבריה שלא הבינה.

ובאמת בבית שמואל (אה"ע סי' ל"ה סעי' ט' ס"ק כ"ב) אייתי בשם הדרישה, דאף כשאומרת שלא הבינה וחשבה שהקידושין להמשלח, מכל מקום חיישין שחל קידושין להשליח וצריכה ממנו גט. אך תמה בבית שמואל דמבואר באגודה (פ"ק סי' י"ג) דנאמנת לומר שלא הבינה. וכך כתב בט"ז (שם).

וכי תימא דנאמנת לומר שלא הבינה, דלא מקרי דבר שבערוה לומר שאינה מקודשת, וכדחזינן (רמ"א אה"ע סי' ל"ה סעי' ט') דהשליח נאמן לומר שטעה, זה אינו, דהתם נאמנותו מפאת דסברא הוא שנתכוין למשלח כמו שראוי שיעשה, [וכן מחמת עוד טעמי], אבל דבר שבערוה הוי, וכמו שכתב בחזון איש (אה"ע סי' כ' ס"ק י"א) דאי אפשר לומר כהשב שמעתתא (ש"י פ"ג) דטעמא מפאת דלא הוה דבר שבערוה, דחזינן דאין נאמנות לומר שהיתה קטנה ולא תפסו קידושין. [ויש לעיין בלשון תשובות הגהות מימונית (נשים סי' ט'). ועיין בספר מלואי שמעתתא שם מה דהביא מדברי הגר"א].

ואם כן אכתי תיקשי אמאי נאמנת לומר שלא הבינה. ובהו יש לומר דנאמנת לומר שלא הבינה משום חזקת פנויה, וכך כתב בהמקנה (קונטרס אחרון סי' ל"ה סעי' ט').

ה. אם הבינה מהו הסלקא דעתך

תו תיקשי על דברי התוספות, אמאי סלקא דעתך דמוקדשת לראשון, הרי היא אומרת שהבינה שהשליח התכוין "לי" לצורך עצמו.

ויש ליישב בשתי דרכים, חדא, דהרי להאמור שמעינן שבעצם אין לה נאמנות לומר שלא הבינה, ואם כן הכי נמי נימא שאין לה נאמנות לומר שהבינה, מעתה לסלקא דעתך, שפיר מקודשת לראשון, אע"פ דטוענת שהינה לשני, דמי מאמין לה שהבינה לשני.

אך אין התירוצ' מספיק, דכשם דבלא הבינה אינה מקודשת לשני מפאת חזקת פנויה, אם כן אף כשטוענת שהבינה דהקידושין לשני, לא תתקדש לראשון נמי מפאת חזקת פנויה. דהרי לשני ודאי אינה מקודשת לפום הסלקא דעתך. ואם כן שוב תיקשי על הסלקא דעתך, היאך תתקדש לראשון, הרי הבינה שלשני.

ו. תליא במשמעות הלשון

לכן יש לומר דאין הכוונה דמתניתין איירי שטוענת שרוצה בשני, אלא דאיירי שאומרת שמבינה, ואם כן תליא מהו משמעות הלשון, ורצונה שיחול כפי הלשון, וכדאשכחן כעין זה ברשב"א בקידושין (סי' א' ד"ה מהו) לענין תנאה וחזרה, שביאר ברשב"א דמתכוונן ללשון.

שיחול הקידושין בקנין אחר

הנה יש לדון מהו במקדש את האשה על דעת שהקידושין יחול בקנין אחד, אבל אותו קנין לא מהני, האם יכול הקידושין לחול

בקנין אחר דמהני, אע"פ שלא התכוין לקדש את האשה באותו קנין. ומצאנו בזה סתירה, דלחד גיסא אשכחן דלא מהני, אמנם לאידך גיסא אשכחן דמהני:

א. יחול השטר בקנין כסף

הנה לחד גיסא חזינן דלא מהני, דהנה אמרינן בגמרא קידושין (מ"ח א') דאם קידש בשטר, ונמצא השטר פסול, כגון שאין עליו עדים לר' מאיר דסבירא ליה עדי תמימה כרתי, בזה שמין את הנייר, אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

חזינן מזה דאף שסבר לקדש בדין שטר, אבל יועיל גם כן מדין כסף. ומבואר בפוסקים (עי' בית שמואל אה"ע סי' כ"ח ס"ק כ"ב) דהטעם משום דדעתה גם על הנייר בתורת כסף.

ותיקשי למה לי למימר דמהני משום דדעתה לקדשה גם בתורת קנין כסף, אימא דמהני משום דמתהפך לחול מדין קנין כסף, כיון שהוא רוצה לקדשה והיא רוצה להתקדש. אלא חזינן דבכחאי גוונא שלא התכוין לקדשה באותו קנין לא מהני.

ב. בנפילה יחול בקנין חצר

אמנם הקשה הגרע"א (תניינא סי' נ"ו) דלאידך גיסא הרי חזינן לא כך, שהרי אם נפל על המציאה וסבר שדעתו לקנות בנפילה, ובאמת אין קנין של שכיבה על המציאה, כתב בנימוקי יוסף (בבא מציעא ה' א') בדפי הרי"ף, ד"ה ראה) שאם המציאה היתה בחצר, אף שלא סבר לקנות בחצר, מכל מקום כיון שרוצה לקנות, יקנה בחצר, [ורק בד' אמות לא יועיל משום דלא נחא ליה בתקנה], ואם כן הכי נמי האי שטר פסול שיפעול מדין כסף.

ג. שאני קנין כסף דמנא לן דמסכימה

הנה דרך אחד ליישב הסתירה, מצאנו בדברי הגרע"א, דבנפילה שפיר יקנה מפאת חצר, שהרי רוצה לקנות ואם כן יחול בכל ענין, משא"כ לענין קידושי כסף שאני, דהכסף הוא התמורה, שבעד זה היא מתקדשת, ובוה מנא לן שמסכימה בסכום הכסף הזה.

והיינו כמו דמצינו (ריש קדושין ג' א') דאשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה, ופירשו בתוספות (שם ד"ה ואשה) דגנאי לה בכך, והיינו דאם מקדשה בכסף גנאי לה שהיא אינו שוה פרוטה, ואם כן הכי נמי יש לומר דכמה פעמים אין רצונה בקידושין אף בפרוטה או יותר מפרוטה, דלא יהא נראה דשומא דידה בכך וכך, ומתתלא למכור עצמה במיעוט הזה, ואם כן יש לבאר דמשום הכי אם אין דעתה על הנייר לא חייל ממילא קדושי הנייר, דאולי מקפדת בכך ואינה רוצה למכור עצמה בכסף זה וניחא לה יותר בלא מחיר.

ד. נתן טבעת יקנה בחופה

לפי זה דן הגרע"א שאם קידש אשה בטבעת תחת חופה, ונתברר שהטבעת גזולה או חסרון אחר בהקנין, בזה שפיר תהא מקודשת על ידי החופה, לרב הונא (קידושין ג' א') דסבירא ליה דחופה קונה לקידושין, דבכחאי גוונא שפיר מתהפך.

דרך ב' בהנ"ל

הנה בברכת שמעון (סי' ו') כתב ליישב הסתירה באופן אחר, דהנה באמת חזינן בגמרא בבא בתרא (ע"ז ב') באמור לך משוך וקני, ועשה מסירה, דקיימא לן דלא מהני. והיינו דמכיון דהזכירו בהדיא שיקנה בקנין משיכה, אינו מתהפך לקנין אחר.

מעתה מיושב שפיר הסתירה הנ"ל וכדלקמן:

א. לא אמר שמקדש דוקא בשטר

הנה להאמור הכי נמי כשאומר במה מקדש הוה קפידא ולא יתהפך לקנין אחר. [ובאמת תמה בהמקנה (קונטרס אחרון לסי' ל"ב) היאך השטר מתהפך לכסף].

ואם כן בהנ"ל בקידש בשטר ונמצא השטר פסול, אם היה אמירה מפורשת שיקנה שטר, לא יתהפך ממילא לקנין כסף, אלא הטעם דהכא קונה בכסף, היינו רק משום דדעתם שאם לא יחול בקנין שטר אם כן יחול בקנין כסף, דהרי לא הזכירו שיהא דוקא בשטר.

ב. שאני קנין חצר

משא"כ בהא דכתב בנימוקי יוסף דאע"פ דהתכוין לקנות בנפילה,

קונה בחצר, שאני קנין חצר, דהרי באמת חצר קונה גם בלי דעת, דחצירו של אדם קונה שלא מדעתו, ואם כן אף על פי שחשב לקנות דוקא בנפילה, מכל מקום החצר תקנה שלא מדעתו.

אבל לעולם בשאר קניינים שפועלים רק מדעת, אם מזכים בקנין אחד, לא יתהפך לקנין אחר, ורק מה ששטר פסול מתהפך לכסף, היינו כהנ"ל משום ששניהם חשבו הכי ולא הזכירו דוקא שטר.

[והנה לפי זה דן מהו אם אדם אמר לחבירו למשוך, והקונה משך לתוך החצר, היכי דיינינן לה, מי אמרינן דכאן צריך נמי דעת מקנה והמקנה חשב דוקא על משיכה, או דילמא מכל מקום כיון דחצר פועלת בלא דעת, אלא צריך רצון הקנאה, יהא מועיל].

ג. בלא מהני כסף מהני חופה

הנה באמת הגרע"א (שם) כתב תחילה דיש לבאר כהברכת שמעון, דדברי הנימוקי יוסף רק בחצר של מציאה, ולא בשאר דברים דבעינן דעת מקנה והרי התכוין רק בקנין זה.

אך הביא הגרע"א מתשובות הרמב"ב (סי' תק"ט) דכשלא הועיל הכסף הועיל החופה, ולכן הוכיח הגרע"א כדבריו הנ"ל, דבקידושין שאני דגנאי הוא לה ולכן בעינן דעתה על הכסף, ולפי זה אתי שפיר תשובות מהר"ם.

אך בברכת שמעון הכריח לנו כתחילת דברי הגרע"א ודלא כהרמב"ב, מכח קושיית המקנה מדינא דמשיכה הנ"ל.

[והנה בתחילת דברי הגרע"א לולא דברי הרמב"ב, כתב דרק במציאה דלא צריך דעת מקנה, משמע מזה דבמכר לא יועיל בחצר, דלא אזלינן מקנין לקנין].

ד. ספר דברי חיים כמו הברכת שמעון

הנה כדברי הברכת שמעון וצ"ל מצאנו כן בספר דברי חיים (להגאון רבי יצחק אופערבאך, אה"ע דיני קידושין סי' ו'), שכתב דרק בחצר שקונה שלא מדעתו יועיל קנין חצר אף שחשב על קנין אחר, אבל בשני קניינים שצריכים את דעתו, וחשב על אחד מהם, לא יועיל על השני.

ותירץ בזה קושיית המשנה למלך, דהנה אמרינן בגמרא בבא בתרא (נ"ג ב') שמי שבנה בית בנכסי הגר בלי דלתות, וחשב שקנה את הקרקע על ידי קנין חזקה, אמנם כיון שאין דלתות בבית, לא הוה חזקה.

והקשה במשנה למלך (פ"ב מהל' זכיה ה"ט) שמכל מקום יקנה את האבנים בהגבהה ויהיו האבנים שלו וכהנ"ל לענין לקנות מציאה בחצר. ותירץ דהקנין לא הוה באותה שעה, דהרי בשעה שהגביה לא היה דעתו לקנות אלא רק אחר כך על ידי בנין, נמצא דבשעה שהוא מכין לקנות אין כאן הגבהה.

אמנם בדברי חיים תירץ כיסוד הנ"ל, דמכיון דחשב להדיא לקנות בחזקה, לא יחול בקנין הגבהה, והרי הגבהה צריכה דעת לקנות ואינו קונה בלא דעת כמו בקנין חצר.

אך כתב דמכל מקום יקשה, שיקנה האבנים שבתוך ידו מדין חצר שקונה לו שלא מדעתו. [ועל קושיא זו, יועיל שפיר תירוץ המשנה למלך שרצונו בחזקה הוא רק לאחר שיניח האבנים מידו].

ולפי זה מתבאר היטב כל דברי הברכת שמעון.

אדם חשוב

וְתֹאמַר שְׁתֵּה אֲדֹנִי וְתִמְהַר וְתִרְדּוּ פָּדֶה עַל יָדָהּ וְתִשְׁקֶהוּ (כ"ד י"ח)
ביאר באלשיך הא דאמרה רבקה לאליעזר 'שתה אדוני', דהנה אמרינן בגמרא קידושין (ז' א') אם נתנה האשה מעות להאיש, ואמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך, ולקחו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא, הרי זו מקודשת, כי בנחת רוחה על זה שקבלו ממנה מתנה יחשב כנותן לה. אם כן אפשר כי על דרך זה אמרה רבקה לאליעזר 'שתה', ובקבלך ממני יהיה לי הנאה ממך, ואחזיק לך טובה, ועל כן אקראך 'אדוני'. [א"ה, דברי האלשיך לא הובאו בכתבי רבינו].

והנה יש לעיין מהו בספק אדם חשוב.

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דתליא בעצמיותו, ואם כן הוה

ספק מקודשת.

אמנם לאידך גיסא יש לומר דתליא אם היה נותן כסף שאדם זה יקבל ממנה, דאם היתה נותנת פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

והנה איתא בשולחן ערוך (אה"ע סי' כ"ז סעי' ט') דהאידנא לא ידעינן מי הוה אדם חשוב, ואם כן מקדשת מספק. חזינן כצד הראשון, דהרי להצד השני אמאי ספק מוקדשת, הרי תליא אם היתה נותנת פרוטה שאדם זה יקבל ממנה מתנה.

[וכן ברקוד לפני ואינה יודעת אם זה רקוד חדש, או סתם תנועות רגליים, יהא תליא בחקירה הנ"ל].

שינוי מטבע שטבעו חכמים

וַיִּבְרְכוּ אֶת רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֵיתָנוּ אֶת הַיָּי לְאַלְפֵי רִבְקָה וְגו' (פ"ד ס') הנה ילפינן במסכת כלה (פ"א ה"א) מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה ויאמר לה אחותינו את היי לאלפי רבבה וגו'. [בתוספות בכתובות (ז' ב' ד"ה שנאמר) מביאר דאיידי בברכת אירוסין. אבל ברד"ל בפירושו על פרקי דר' אליעזר (פרק ט"ז אות ל"ב) מוכיח דהלימוד על ברכת נישואין, עיין שם. וכך מביא בפנים יפות].

והנה ברכה הששית וברכה אחריתא דהשבע ברכות הוא:

"שמח תשמח ריעים האהובים כשמחך יצריך בגן עדן מקדם. ברוך אתה ה' משמח חתן וכלה".

"ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה וכו' ברוך אתה ה' משמח חתן עם הכלה".

ויש לדון מהו בטעה והחליף הסיום של הברכות, וכדלקמן:

א. ביאור רש"י

הנה נמצא דבברכה הששית מסיימין "משמח חתן וכלה", ובברכה אחריתא מסיימין "משמח חתן עם הכלה".

ופירוש רש"י בכתובות (ח' א') דפירוש "משמח חתן וכלה", היינו דמבקשינן מדי שישמח החתן כל חייו בכל פעולתיו, ומבקשינן מדי שישמח הכלה כל ימי חייה בכל פעולתיה.

עניי שבת

דבלי האיסור היה אסור להניח הקדירה על הכירה.

אמנם בזה יש לדחות למה שכתב במשנה ברורה (סי' שס"ג ס"ק כ"ט) בשם בית מאיר, דלחי של אשירה שרי ולא מיתסר משום איסור הנאה, כיון דהלחי אינו אלא לצורך מחיצה, ובה גופא לא משתמש במיד, ולא חשיב הנאה מה שנהנה שעל ידה איכא היתר טלטול. ולפי זה גם אם יש תבשיל של ערלה יהא מותר. [וכל זה בנשען התבשיל שלמעלה על הכלי, ולא בנשען על התבשיל דאז נהנה ממנו].

ב. מתחמם יותר

אך אם על ידי התבשיל שלמטה מתחמם יותר מאשר אם היה ריק, יש לאסור דהא נהנה מהחום של התבשיל, והרי התבשיל אסור בהנאה משום מעשה שבת. וגם בחול יהא אסור להניח קדירה מלאה כדי שיתחמם על גבי קדירה שיש בו פירות ערלה. וזה תליא במציאות אם באמת מתחמם יותר. וצריך תלמוד.

ג. האיסור רק מהשבת

העירוני דגם בלא הבית מאיר יש להתיר, דהרי במעשה שבת הא אסרינן רק שבחא וכאן נהנה מגוף הדבר. וזה תליא מה יהא הדין בחימם בשבת באיסור, ואחר כך נצטנן, האם עדיין אסור משום מעשה שבת.

החזיר קדירה באיסור

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רנ"ג סעי' ג') שהמשכים בבוקר וראה שהקדיחה תבשילו, וירא פן יקדיח יותר, והכירה אינה גרופה או קטומה, יכול להסיר הקדירה ולהניח קדירה ישנה ויקנית על פי הכירה ואז ישים הקדירה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדירה ויקנית. [ויזהר שלא ישים קדירתו על גבי קרקע, ושתהיה רותחת].

וביאר במשנה ברורה (שם ס"ק פ"א) דהטעם הוא דבזה נעשה ככירה גרופה וקטומה, שהרי הקדירה סותמת את פי הכירה וממילא מותר אחר כך להשים עליה הקדירה שהתבשיל בתוכה, דהרי חזרה על גבי גרופה וקטומה מותר.

והנה יש לעיין בהחזיר באיסור לכירה, או נתן נתניה חדשה דלכולי עלמא אסירא, האם שרי ליתן קדירה אחרת על גבי הקדירה.

א. נהנה מהתבשיל

הנה יש לדון דאסירא, דהרי בנתן או החזיר קדירה באיסור, נאסר המאכל בהנאה משום מעשה שבת. ואם כן הרי הכא נהנה מהתבשיל האסור בהנאה, דהרי התבשיל מתירו להניח הקדירה על הכירה,

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7
בני ברק
טל' 035703949
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת חיי שרה

גר ותושב אנכי עמכם

"גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני". (פרק כ"ג פסוק ד').

צריך להיות לגבי אברהם בעצמו שיהיה אסור לו ליטול את השדות מיד אלו שהם עתה בעליהם, שכל זמן שהארץ בבעלותם עדיין אין לו זכיה בה. ואם כן קשה, איך הוא אומר לבני חת שיכול לקחת את השדה בתור "תושב" כיון שהקב"ה הבטיח לו את הארץ, הלא עדיין לא זכה בה, וכל זמן שלא זכה בה אין לו בה שום בעלות ואין לו זכות ליטול את השדה ללא רשות.

קום התהלך בארץ

ונראה ליישב דהנה הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו כמה פעמים שיתן לזרעו את הארץ, בתחילת פרשת לך לך (פרק י"ב פסוק ז') כתוב בפעם הראשונה את ההבטחה הזו, ונאמר בפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת". ואחר כך בפרשת לך לך מובא המעשה עם רועי אברהם ורועי לוט, שרועי אברהם הוכיחו אותם על הגזל, ומחמת המעשה הזה נפרדו דרכיהם של אברהם ולוט. ומיד לאחר שלוש נפרד מאברהם כתוב בפסוק (פרק י"ג פסוק י"ד-י"ז) "וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה וגו'. כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם וגו'. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה".

והנה בהבטחה הזו מלבד עצם ההבטחה שהקב"ה חזר ואמר שיתן לו ולזרעו את הארץ, כתוב עוד שהקב"ה אמר לאברהם "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה", שאברהם אבינו נצטווה לעשות מעשה בעלות בארץ, על ידי זה שילך בארץ לארכה ולרחבה.

וי"ל דמעתה לאחר שאברהם אבינו התהלך בארץ, המעשה הליכה בארץ פעל שההבטחה של הקב"ה שיתן לו את הארץ היא לא רק בגדר הבטחה בלבד, אלא מיד עכשיו קיבל כבר בעלות בארץ. והמעשה הזה של התהלך בארץ מוגדר כמעשה חזקה או כיבוש בארץ מצד אברהם אבינו, ומעתה הוא הבעלים בארץ ולא הכנעני והפריזי. ואף על פי שעדיין הכנעני והפריזי יושב בארץ, בכל זאת אין נחשבים כבעלים בארץ אלא הרי הם כיושבים בארץ לא להם, והבעלים האמיתי הוא רק אברהם אבינו. ולפי זה מובן מאוד, שהמעשה עם רועי אברהם ורועי לוט, היה לפני המעשה הזה שאמר לו הקב"ה קום התהלך בארץ, ואז היתה רק ההבטחה לזרעך אתן את הארץ הזאת. ובאותה שעה באמת לא היתה לאברהם בעלות בארץ, אלא "הכנעני והפריזי אז בארץ, ולא זכה בה אברהם עדיין". ולכן רועי אברהם טענו לרועי לוט בצדק, שבוזה שהם מרעים את בהמתם בשדות אחרים הרי זה גזל, שעדיין אברהם לא זכה בארץ.

אבל עתה במעשה של בני חת שאברהם רצה לקנות מהם את השדה, מדובר לאחר הציווי שנצטווה אברהם "קום התהלך בארץ", ואז כבר זכה אברהם בארץ, והוא הבעלים, ולא הכנעני והפריזי. ולכן עתה אברהם יכול לומר לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם", שאם לא נתנו לי את השדה בתור גר, יש לי זכות ליטלה בעל כרחכם בתור תושב, כיון שכל הארץ שייכת לי בהבטחה שאמר הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזו, וכבר זכיתי בארץ על ידי המעשה של קום התהלך בארץ.

אם ההליכה היא מעשה חזקה

אמנם באמת מצינו בגמרא מחלוקת תנאים, בגדר הליכתו של אברהם

ופרש"י, "גר ותושב אנכי עמכם, גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

הנה לפי מה שהביא רש"י מדברי מדרש אגדה, מה שאברהם אמר לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם" הוא התכוון לומר שאם אתם מחשיבים אותי כגר, ונותנים לי השדה לאחוזת קבר בתור גר שאינו תושב המקום, שצריך לשלם כסף בעד הקבר, מוטב. כלומר שאשלם בעד השדה. אבל אם אתם לא תרצו לתת לי את השדה, אפילו בתשלום מלא כגר, הרי אני "תושב" שהקב"ה אמר לי לזרעך אתן את הארץ הזו, וממילא הכל שייך לי, ויש לי זכות לקחת את השדה הזו בחינם.

והכנעני והפריזי יושב בארץ

ולכאורה צ"ע דהנה בפרשת לך לך (פרק י"ג פסוק ז') כתוב בפסוק, "ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, והכנעני והפריזי אז יושב בארץ". ופרש"י, "ויהי ריב, לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין".

ומבואר בזה שהיה ויכוח בין רועי לוט לרועי אברהם, שרועי לוט היו רשעים והרעו את הבהמות שלהם בשדות של אחרים, ומתוך כך גזלו מהם את כל התבואה, ורועי אברהם טענו להם שהדבר אסור על פי דין מצד איסור גזל, (וגזל הוא אחד משבעה מצוות בני נח). אבל רועי לוט השיבו להם שאין בזה איסור גזל, כיון שכל הארץ ניתנה לאברהם, ולאברהם אין יורש שעדיין יצחק לא נולד, ממילא יוצא שלוש הוא אמור להיות יורשו של אברהם, ועל כן במידה מסויימת כבר עכשיו הארץ נחשבת שייכת ללוט, וכל מי שיש ברשותו שדה בארץ היא שייכת ללוט, ולכן מותר להם לרעות בו את הבהמות ואין זה גזל שהרי הם מרעים בתוך שדות שלהם.

ומשום כן הפסוק אומר "והכנעני והפריזי אז יושב בארץ", לומר שרועי לוט אינם צודקים בטענתם, שאפילו לפי דבריהם שכיון שאין לאברהם יורש אלא לוט ממילא כל נכסי אברהם נחשבים במידה מסויימת כשייכים ללוט, בכל זאת לגבי הארץ עדיין הארץ אינה שייכת לאברהם אבינו אלא "הכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה אברם עדיין". ואם אברהם לא זכה בארץ לא שייך שלוש יהיה לו בעלות על הארץ מכח ירושת אברהם, מאחר שעדיין אין זה של אברהם.

ומבואר בזה שאפילו שהקב"ה הבטיח לאברהם את הארץ, בכל זאת כל זמן ש"הכנעני והפריזי יושב בארץ", אברהם לא זכה עדיין בארץ.

ומעתה קשה איך אברהם אבינו אומר לבני חת, שאם אינם רוצים למכור לו את השדה לאחוזת קבר, הרי הוא לוקח את השדה בתור "תושב", שהקב"ה כבר נתן לו את הארץ בזה שאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, וכל הארץ שלו ובעלותו, ובזכותו ליטול מהם את השדה הזו. הרי עדיין "הכנעני והפריזי יושב בארץ", ואברהם עוד לא זכה בארץ, ואין לו זכות ליטול מהם את השדה. וכשם שרועי אברהם טענו לרועי לוט שמחטעם הזה אסור להם לרעות את בהמתם בשדות אחרים וזהו גזל, כך אותו הדבר

המחזורים בקרקע על ידי זה שהם עובדים ומשתחווים להם, שכיון שהארץ והאילנות הללו לא שייכים להם אלא לאברהם אבינו, ממילא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ומוכח מדברי הגמרא שהבטחה שאברהם אבינו קיבל מהקב"ה שיקבל את הארץ, לא היה רק הבטחה בעלמא ועדיין לא זכה בה. אלא מיד שהקב"ה אמר לו כך, כבר זכה בארץ והיא שלו ובבעלותו, עד כדי כך שמעתה הגויים שנמצאים בארץ ועובדים ומשתחווים לאילנות אינם יכולים לאוסרם, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והגמרא לא דוחה שעדיין אברהם אבינו לא זכה בארץ, מוכח מזה שעצם זה שהקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם כבר הוא קיבל בזה בעלותו. עד שמכח זה הגויים שגרים בארץ נחשבים כבארץ לא להם, שאינם יכולים לאסור את האילנות על ידי זה שהם עובדים להם עבודה זרה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ודוחק לומר שסתמא דגמרא הזו היא רק לפי שיטת רבי אליעזר שאברהם זכה בארץ על ידי קנין חזקה, אבל לחכמים אברהם לא זכה עדיין בארץ, וכשהם עובדים את האילנות זה הם אוסרים את זה כדין אדם אוסר דבר שלו, אלא מפשטות דברי הגמרא נראה שהשאלה הזו קשה לפי כולם, וגם לדעת חכמים.

ומוכח מזה שבאמת גם לדברי חכמים כאשר הקב"ה הבטיח לאברהם את הארץ, הוא כבר זכה בה, והגויים שגרים בארץ הרי הם בארץ לא להם. אלא שאם כן קשה למה במעשה של ריב רועי אברהם עם רועי לוט, כתוב שרועי אברהם הוכיחו אותם על הגזל, הרי אם הארץ שייכת כבר לאברהם אבינו מיד, שוב אין בזה גזל, ואיך נאמר "והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה אברהם עדיין", הרי כאן רואים שאברהם כן זכה מיד בארץ.

גר בהבאת ביכורים

והנה בפרשת ביכורים כתוב בפסוק (דברים, פרק כ"ו פסוק ג') שכאשר מביאים את הביכורים, הבעלים אומר "הגדתי היום לה' אלוהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו".

ובמשנה בביכורים (פרק א' משנה ד') כתוב, שהגר כשהוא מביא ביכורים, הוא מביא ואינו קורא את הפרשה הזו אל הכהן, כיון שאינו יכול לומר "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", שאין אבותיו מישראל, והגרים לא נטלו חלק בארץ.

אבל בירושלמי מביא שרבי יהודה נחלק, וסובר שהגר מביא וקורא, ויכול לומר "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", מפני שהארץ ניתנה לאברהם, וכשם שהוא אב לישראל כך הוא אב לגרים שכתוב "כי אב המון גוים נתתיך", ודורשים מזה "לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם". וכך גם נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות ביכורים פרק ד' הלכה ג').

מבואר במשנה שכדי שיוכל לקרוא את הפרשה של הבאת ביכורים, צריך שיהיה לבעלים שמביא את הביכורים חלק בארץ, ולכן סוברים חכמים שהגר מביא ואינו קורא שכיון שאין לו חלק בארץ אינו יכול לקרוא את פרשת ביכורים שאינו יכול לומר "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ורבי יהודה חולק וסובר שכיון שאברהם הוא אב לגרים, והארץ ניתנה לאברהם ממילא הגר כבר יכול לומר "באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו".

ובפשוטו מבואר בדברי רבי יהודה שכאשר הקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם אבינו, זה לא היה הבטחה בלבד בלא שיהיה לו בזה זכיה בפועל, אלא הוא כבר זכה בשדה, וממילא מכח זה נחשב הדבר שהגרים יש להם חלק בארץ, שמאחר שאברהם הוא אב לגרים ולו ניתנה הארץ הרי הגרים שהם כבני נחשב להם הדבר כמו שיש להם חלק בארץ. ולהלכה פוסק הרמב"ם כדעת רבי יהודה, שהגר מביא וקורא, שכיון שאברהם הוא אב לגרים ולו ניתנה הארץ ממילא הגרים שבאים מכווחו יש להם חלק בארץ.

ולכאורה אם במחלוקת של רבי אליעזר וחכמים בגמרא בבבא בתרא, סוברים חכמים שאברהם אבינו לא עשה קנין חזקה בארץ, ולא זכה בארץ, וכל דברי הקב"ה לאברהם שיקבל את הארץ היתה רק הבטחה בלבד, אם כן תמוה מאוד שמצד אחד בסוגיא בבבא בתרא אנו פוסקים כדברי חכמים ולפי זה יוצא שאברהם אבינו לא זכה בארץ, אלא רק קיבל הבטחה לקבל את הארץ ולא היה לו זכיה בה. ואילו מצד שני בהלכות ביכורים אנו פוסקים כדעת רבי יהודה שהגר מביא וקורא, שכתוב בזה שאברהם אבינו זכה בארץ, ומכח זה הגרים יש להם חלק בארץ.

קנין הגוף וקנין פירות

ונראה לומר דהנה בגמרא בראש השנה (דף י"ג א') כתוב, "דבעו מיניה חברייא מרב כהנא, עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו, אם תאמר דעייל ביד נכרי (אם לקחו מהתבואה שגדלה אצל הנכרים כאשר הארץ היתה ברשותם ובבעלותם), קצירכם אמר רחמנא ולא

אבינו בארץ, שהלך על פי ציווי ה' שאמר לו "קום התהלך בארץ", האם ההליכה הזו היתה בגדר קנין חזקה לקנות את הארץ ולקבל בעלות בארץ. או שזה היה הליכה בעלמא לראות את הארץ שהקב"ה הבטיח לו, אבל אין בזה שום קנין ובעלות בארץ.

ובגמרא בבבא בתרא (דף ק' א') מובא מחלוקת תנאים בין רבי אליעזר לחכמים, אם ההולך בשדה ולא עשה בה מעשה חזקה של נעל גדר ופרץ, אלא רק הליכה בלבד, אם זה מוגדר כמעשה חזקה וקנה את השדה, או שהליכה לבדה אינה מוגדרת כחזקה.

ומובא בגמרא, "דתניא, הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק. אמר ר' אלעזר מאי טעמא דר' אליעזר, דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. ורבנן, התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו".

מבואר בגמרא שיסוד המחלוקת אם אפשר לקנות קרקע בהילוך, הוא בדברי הפסוק שנאמר באברהם אבינו "קום התהלך בארץ", שרבי אליעזר סובר שההליכה הזו היתה בגדר חזקה בשדה, שאברהם קיבל בזה קנין ובעלות בשדה. ואילו חכמים חולקים שזה לא היה בגדר קנין ובעלות, אלא רק כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו, ופירש הרשב"ם, "כדי שיהא נוח כו', דהוה להו כיוורשין ולא כגזלנין, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג, ולא פתחון פה לבעל מדת הדין".

ומעתה לדברי רבי אליעזר שההליכה של אברהם אבינו מוגדרת כמעשה בעלות וקנין בארץ, מובן מאוד דברי רש"י שכאשר רבו רועי לוט עם רועי אברהם עדיין לא הלך אברהם בארץ, ולכן המעשה של רועי לוט שהרעו את בהמתם בשדות אחרים היה מוגדר כגזל, ורועי אברהם באו והוכיחו אותם על הגזל. אבל כאשר בא אברהם לבקש את השדה לאחוזת קבר מאת בני חת, זה כבר היה לאחר שהוא הלך בארץ, ועתה הוא כבר הבעלים על הארץ, וממילא בזכותו להוציא את השדה מיד בני חת מדין תושב שכל הארץ שלו היא.

רש"י והמדרש בשיטת רבי אליעזר

אמנם לחכמים שההליכה הזו אינה מוגדרת כמעשה בעלות וחזקה, עדיין קשה מאוד איך אברהם אבינו טוען לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם", והארץ שלי היא, הרי עדיין לא זכה בארץ.

ולכאורה אפשר לומר שרש"י והמדרש שפירשו את דברי אברהם שאמר לבני חת שיש לו זכות לקחת את השדה מדין תושב כיון שכל הארץ שלו, הם סוברים כשיטת רבי אליעזר, ולדבריו באמת עתה לאחר שאברהם הלך בארץ הוא זכה בארץ, והרי היא כבר שלו, ולכן טען לבני חת שיש לו זכות בארץ מכח "תושב", שהוא כבר זכה בארץ.

לזרעך אתן את הארץ

אמנם זה קשה, ראשית עצם הדבר הוא דוחק שרש"י בחר לפרש את הפסוק כדעת רבי אליעזר, ודלא כהלכה. אבל מלבד זאת יש עוד קושי בעצם הביאור הזה בדברי רש"י, דהנה רש"י כתב שאברהם אמר לבני חת "אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת". רש"י מצטט את הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת", ולכאורה אם כל הענין הזה שהתחדש לאברהם אבינו בעלות בשדה היה רק בפסוק "קום התהלך בארץ", א"כ רש"י היה צריך להביא את הפסוק או הפסוקים שנאמרו באותה פרשה, ולא את הפסוק שנאמר בפרשה קודמת אשר בפסוק הזה נאמר לאברהם רק הבטחה שיקבל את הארץ ועדיין לא קיבל בעלות בארץ.

זכה אברהם אבינו בארץ

עוד קשה בעיקר הדבר שמצינו כמה גמרות שמבואר בהם בסתמא שהארץ כולה שייכת לאברהם אבינו, וקשה מאוד לומר שסתמא דגמרא כדעת רבי אליעזר ודלא כהלכתא.

דהנה בגמרא בעבודה זרה (דף נ"ג ב') מובא, שבשעה שכלל ישראל נכנסו לארץ נאמר בפסוק שנצטוו לשרוף ולאבד את כל העבודה זרה של הגויים שהיו בארץ, ואפילו את האשרות והאילנות שהגויים עבדו להם היו צריכים לאבדם, וכמו שנאמר בפסוק "ואשריהם תשרפון באש".

והגמרא שואלת, "דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ופרש"י, "ואשריהם תשרפון, אלמא אילנות נמי אסירי, ומכדי הארץ וכל המחזיר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה, וגויים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסון בהשתחווה".

מבואר בגמרא שכיון שהארץ כולה של אברהם אבינו, ממילא הגויים שהיו בארץ לפני שכלל ישראל באו לארץ, אינם יכולים לאסור את האילנות

מקום עתה כל זמן שהאמורי בארץ, הקנין של אברהם הוא רק קנין הגוף, ואילו הקנין פירות שייך עדיין לאמורי. וממילא זו גזילה להרעות את הבהמות בשדות אחרים.

אבל בפרשת חיי שרה כשאברהם אבינו רצה לקחת מאת בני חת אחוזת קבר, בשביל קבורת שרה, בזה הוא רצה להשתמש בזכות קנין הגוף שיש לו בשדה, שהשדה הוו קנויה לו בקנין הגוף וממילא הוא יכול ליטלה מהם. ולגבי קנין הגוף, ודאי שיש לאברהם אבינו קנין בארץ, ומותר לו לקחת מהם את השדה לצורך זה, ואין בזה איסור גזל. ולכן הוא טען להם, שאם אינם מוכרים לו את הקרקע, הרי יש לו זכות ליטול מהם את השדה מדין תושב, שהקב"ה כבר נתן לו אותה בהבטחה שהבטיח לו לזרע אתן את הארץ. אמנם עדיין יש לדון בזה, הרי קנין הפירות שייך לאמורי, וא"כ בני חת שיושבים באותה שעה בשדה הזו, יש להם בזה קנין פירות. וממילא יש לעיין אם מה שאברהם אבינו קובר שם את שרה, נחשב הדבר ששולל מהם את קנין הפירות שיש להם בקרקע, ששוב אין להם זכות להשתמש שם בקרקע לפירותיה, או לא. שאם על ידי הקבורה נשלל מהם זכות שימוש לפירותיה, אם כן עדיין קשה איך יש לאברהם אבינו זכות ליטול מהם את השדה כאשר על ידי זה הוא שולל מהם את הזכות לפירות שיש להם בשדה, וצ"ע.

*

ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים

עוד יש ליישב את הסתירה בדברי רש"י, אם אברהם אבינו זכה בארץ ישראל מיד כשהקב"ה הבטיח לו את הארץ, שאצל בני חת אברהם אומר "גר ותושב אנכי עמכם" שיש לו זכות לקחת את השדה בתור "תושב" מחמת ההבטחה שהקב"ה הבטיח לו את הארץ, ומה נראה שאברהם אבינו זכה בארץ מיד כשהקב"ה הבטיח לו אותה. ומצד שני לגבי רועי לוט כותב רש"י "ההכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה אברם עדיין", ואע"פ שהקב"ה הבטיח לו את הארץ בכל לא זכה בה עדיין.

ונראה לומר דהנה ברש"י בתחילת פרשת ברש"י כותב, "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ, אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". מבואר בזה שבאמת בתחילה הקב"ה נתן את הארץ לגוים שהיו בארץ, אלא כיון שהכל שלו אז כמו שברצונו נתן להם את הארץ, כך ברצונו נטל אותה מהם ונתן אותה לישראל.

ומעתה י"ל שכאשר הקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם הוא נתן לו את הזכות לקחת את הארץ מיד הגוים שבארץ, ושלא יוכלו לבוא אליו בטענה ליסטים אתם, כיון שקיבל מיד הקב"ה את הזכות לרשת את הארץ. ובאמת מיד כשקיבל את הזכות הוו עדיין אין לו בעלות בארץ, שכל זמן שבפועל לא מימש את הזכות הוו עדיין הארץ אינה שלו, אבל כשיבוא ויטול את הארץ מידם אז הזכות הוו נותנת לו את הבעלות על הארץ.

ולפי זה יש ליישב שכלפי רועי לוט, היו רועי אברהם מוכיחים אותם על הגזל, משום שבאמת עדיין אברהם לא לקח את הארץ מיד הכנעני והפריזי, וממילא אפילו שקיבל את הזכות לרשת את הארץ, בכל זאת כל זמן שבפועל לא מימש את זכותו הרי הארץ שייכת לכנעני ולפריזי, וכשלוקחים מהם את התבואה זהו גזל. אבל אצל בני חת אברהם אבינו טען להם שאם הם מוכנים למכור לו את השדה מוטב, ואם לא הרי הוא מממש עתה את הזכות שקיבל לרשת את הארץ כלפי אותה השדה, ובזה הוא יעשה עתה "תושב", ויוכל לקחת את השדה בעל כרחם.

ולקחת אשה לבני ליצחק

לא אוכל עד אם דברתי דברי

"ויושם לפניו לאכול, ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי וגו'". (פרק כ"ד פסוק ל"ג).

וממילא אליעזר התבונן שאם נעשה לו נס גדול כזה שלא כדרך הטבע שקפצה לו הדרך, הרי זה מראה שיש כאן השגחה משמים למהר את קיום השליחות. שהרי מצד הטבע לא היה שום ענין למהר בקיום השליחות, ואם בכל זאת הוצרך לעשות לו את הנס הגדול הזה של קפיצת הדרך, הרי זה מראה שההשגחה העליונה היא שימהר ככל האפשר כדי שתתקיים השליחות וימצא את האשה הראויה ליצחק. ומשום כן אליעזר החליט לא להתמהמה אפילו בדברים קלים, ולכן אפילו שכבר השולחן היה ערוך לפניו לאכול, בכל זאת הוא דחה את האוכל ואמר "לא אוכל עד אם דברתי דברי". כשיש השגחה מאת ה' לסיים איזה דבר אסור לדחות

קציר נכרי". הגמרא דנה לגבי מצוות הבאת העומר איך קיימה ישראל כשנכנסו לארץ, הרי עדיין לא זרעו ולא קצרו בארץ, ומהיכן יכלו להביא את העומר. ואומרת הגמרא שאי אפשר לומר שלקחו עומר מהתבואה שהגוים זרעו בארץ, משום שנאמר בפסוק "קצירכם, ולא קציר נכרי", שאי אפשר להביא ביכורים מקציר של נכרי.

ולכאורה יש להבין אם אברהם אבינו זכה בארץ, והארץ היא שלו בבעלות גמורה, אם כן מדוע הגמרא אומרת שתבואה שהגוים גידלו בארץ נחשבת כקציר נכרי, הלא כיון שהארץ של ישראל אם כן הגוים שזורעים וקוצרים בארץ הם כזורעים וקוצרים בארץ לא להם. ומעתה התבואה שגדלה בארץ בעיקרה היא תבואה שגדלה בקרקע של ישראל, ושייכת לישראל, ומדוע הגמרא אומרת שהתבואה הזו מוגדרת בתור "קציר נכרי".

ומוכח מדברי הגמרא שכל זמן שהגוים היו בארץ, היתה להם בעלות בארץ, ולכן הקציר של הארץ נחשב קציר נכרי. ולא אמרין שכל הארץ שייכת לאברהם אבינו, וממילא גם הגידולים שייכים לישראל.

ובתוספות (ד"ה ולא קציר נכרי), הקשה על דברי הגמרא, מהגמרא בעבודה זרה שמבואר שם שכל הארץ שייכת לאברהם אבינו והגוים אינם יכולים לאסור את האשרות. וז"ל, "ולא קציר נכרי, ואף על גב דירושה היא להם מאבותיהם, כדאיתא בע"ז פרק רבי ישמעאל דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מכל מקום יש לו במה שזרע. ומכל מקום דייק התם שפיר משום אשרות שמדורות הראשונים".

מבואר בדברי התוספות שבאמת כאשר אברהם אבינו קיבל את ההבטחה מהקב"ה שיקבל את הארץ, כבר באותה שעה הוא קיבל בעלות וקנין בארץ, ולכן מבואר בגמרא בע"ז שהגוים שיושבים בארץ אין להם זכות לאסור את האשרות והעצים שגדלים בארץ, משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אבל מה שהגוים זרעו בעצמם, זה שייך לגוים, וכלשון התוספות "יש לו במה שזרע", כלומר שמה שזרע בעצמו זה שייך לו.

ובביאור הדברים כתב החזון איש (שביעית, סימן כ"א סק"ה), שאברהם אבינו זכה מיד בארץ בקנין הגוף, אבל כל זמן שהגוים עדיין יושבים בארץ שלא שלם עוון האמורי, הרי קנין הפירות שייך לגוים, ולא לאברהם אבינו. וז"ל החזון איש, "אמרו בגמרא ע"ז נ"ג ב', דארץ ישראל ירושה היא ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובר"ה י"ג א' קרי לה קציר נכרי, ופירושו בתוספות שם דנתנה לאברהם אבינו ע"ה גוף מהיום, ופירי כשישלם עוון האמורי וירשו הבנים הארץ".

ובריטב"א על ההגדה של פסח, כתב מפורש כדברים הללו, וז"ל "ואולך אותו בכל ארץ כנען, שנאמר קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כדי שתהא נוחה ליכבש לבניו, כדאיתא בפרק י"נ, לומר שתהא מתנה מוחזקת מעכשיו שלא תתבטל בשום עון שיעשו זרעו, וגם שיהיה להם טענה על היושבים בה שלא יאמרו שבאים לגזול מהם, ששייכו להם אדרכה אבינו החזיק בה ואתם באים לגזול אותה ממנו מכאן ואילך, שכבר נתמלאה סאתם וזמן אכילת פירותיהם, כי ניתן להם לפירות אולי יחזרו לאמונת ישראל וזהו והכנעני אז בארץ, וכתוב כי לא שלם עון האמורי עד הנה".

ונראה דלפי היסוד הזה אפשר ליישב את כל הקושיות, דבאמת בשעה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו את הארץ, מיד הוא זכה בה, אלא שהקנין שקיבל באותה שעה בארץ היה קנין הגוף. ואילו קנין הפירות נשאר עדיין בידי הגוים שישבו בארץ, והיו מוחזקים בארץ. ועד שיושלם עוון האמורי, הרי הארץ קנויה לגוים לקנין פירות.

ומעתה מובן הכל, שהריב בין רועי אברהם לרועי לוט, היה לגבי הפירות, שרועי לוט הרעו את בהמתם בשדות אחרים, וטענו שכיון שנתנה הארץ לאברהם אבינו ממילא מותר להם לקחת את הפירות מיד האמורי.

ועל זה רועי אברהם טענו להם, "ההכנעני והפריזי אז יושב בארץ" ולא זכה בה אברהם עדיין. דהיינו שאף על פי שנתנה הארץ לאברהם, מכל

את סיום הדבר אפילו בדברים קלים ביותר, ועל כן כשראה את ההשגחה שבדבר לא התמהמה כלל וכלל והזדרז ככל האפשר לסיים את הענין.

מה' יצא הדבר

והנה כאשר אליעזר הציג לפני לבן ובתואל את כל הענין של השידוך ליצחק, וסיפר להם את כל השתלשלות הענינים מתחילתה עד סופה, כתוב בפסוק (פסוק ג') **"ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר, לא נוכל דבר אליך רע או טוב"**.

לבן ובתואל אחרי ששמעו מאליעזר את כל ההשתלשלות, הם הבינו מיד שכל המעשה הזה אינו כדרך הטבע, אלא יש כאן השגחה פרטית שרביקה תהא אשה ליצחק, ועל זה אמרו **"מה' יצא הדבר"**, שרק ההשגחה העליונה היא שזימנה שיצא הדבר הזה שיקח את רביקה לאשה ליצחק. מרן החזון איש זצ"ל אמר, שבשידוכים רואים השגחה פרטית, איך שהקב"ה מסבב הסיבות בכל שידוך ושידוך שיצא לפועל. והיה מוסיף ואומר, שאפילו בדורנו שהנהגת הקב"ה בעולם היא בהסתרה, בכל זאת בעניני שידוכים רואים בחוש את יד ההשגחה.

מה' אשה לאיש

והנה בגמרא במועד קטן (דף י"ח ב') איתא, **"אמר רב משום רבי ראובן בן אצטורבילי, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, מה' אשה לאיש. מן התורה, דכתיב ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. מן הנביאים וכו'".** ולכאורה קשה, הרי כל הנהגת העולם היא בהשגחה פרטית, ואין דבר בעולם שנעשה לבד, אלא הקב"ה הוא עושה ויעשה את כל המעשים כולם, וכל אדם מקבל בהשגחה פרטית כפי הראוי לו. וא"כ מה הפשט בגמרא הזו שהגמרא מוכיחה מהתורה, מהנביאים ומהכתובים שמה' אשה לאיש, מה מיוחד בענין הזה של שידוכים יותר מכל הנהגת העולם כולו, מה הדגש שהגמרא מדגישה בזה שדווקא בזה נאמר **"מה' אשה לאיש"**. ומרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל ליונשטיין זצ"ל, ביאר שהכוונה היא לומר שבשידוכים ניכר הדבר בחוש, שכל ענין השידוך הוא אך ורק מה' אשה לאיש, ואי אפשר לתלות את זה בסיבה אחרת כלל וכלל. ובאמת כל עניני העולם הם בהשגחה, אבל כאן ההשגחה היא ניכרת וגלויה. וכמו שלבן ובתואל ענו ואמרו לאליעזר **"מה' יצא הדבר"**, שהכירו שיש כאן השגחה עליונה שמסובבת שרביקה תהא אשתו של יצחק, כך אותו הדבר בכל שידוך ושידוך בכל הדורות, רואים בזה את ההשגחה, וניכר הענין הזה של **"מה' יצא הדבר"**.

והנה בענין ההשגחה הגלויה שרואים בשידוכים מובא בשם רבי נחום מהורדנא שהיה אומר **"כמה פעמים הייתי בוחן ובדק בעניני זיווג ופרנסה, והטרחתי שכלי למצוא בס' דרך הטבע לבדו, אבל תמיד מצאתי יד ה' גלויה וכולטת כל כך, עד כי אין בהם שום דבר מדרכי הטבע, וכל בן דעת יורה כי מה' היתה זאת. וזהו שנאמר קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף"**. (ספר רבי נחום הצדיק עמוד ס"ז).

אשר הנחני בדרך אמת

הנה כאשר אליעזר הגיע לבית לבן ובתואל, וסיפר להם את כל ההשתלשלות של השידוך שעמד על העין והתפלל לה' ומיד נענה בתפילתו שרביקה יצאה ועשתה ככל דבריו בתפילתו, הרי לאחר ששאל אותה בת מי את ואמרה בת בתואל, כתוב בפסוק (פסוק מ"ח) **"שאמר להם שהודה לה'".** ולשון הפסוק הוא **"ואקוד ואשתחוזה לה', ואברך את ה' אלוהי אדוני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדוני לבנו"**.

בביאור לשון הפסוק **"אשר הנחני בדרך אמת"** שמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל לבאר בדרך דרש, דהנה דרכם של שדכנים היא שהרבה פעמים כדי לרצות את כל הצדדים שיסכימו לגשת לשידוך, הרי הם משנים קצת מהאמת, ומעט שקר מעורב בדבריהם. ובסוף כשהצדדים כבר עומדים לסגור את השידוך, והשקר מתגלה זה כבר מאוחר מדי כדי להחזיר את הגלגל לאחור, ומתפשרים בדרך כזו או אחרת. ואליעזר בא לומר להם שבשידוך הזה כדי לקיים את השידוך, לא צריך לשקר במאומה, ומספיק לספר את הדברים כהויותם ולומר את האמת לאמתה. וזה כיוון לומר **"ברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת"**, שהדרך הזו שהתנהל בכל השידוך הזה היה רק בדרך אמת ללא שום רבב של שקר.

לולי השקר השידוך לא היה מתקיים

מעשה באחד מהשדכנים המפורסמים שהציע לשתי משפחות שידוך, וכאשר הציע את ההצעה למשפחה של הבחור אמרו לו שעתה הם מאוד

דחוקים בכסף, ולכן הם מסכימים לגשת לשידוך בתנאי שהצד השני יתן את כל ההוצאות של הדירה. וכאשר הציע את השידוך הזה לצד של הבחורה, הם אמרו בדיוק בדברים הללו אבל להפך, שגם הם דחוקים עתה בכסף, והם מסכימים רק בתנאי שהמשפחה של הבחור תתן את ההוצאות של הדירה.

השדכן השיב בחיוב לכל צד, למשפחה של הבחור אמר שהמשפחה של המיועדת מסכימים לתת את כל הוצאות הדירה, ולמשפחה של הבחורה אמר שהמשפחה של הבחור מסכימים לתת את כל הוצאות הדירה.

כמובן ששני הצדדים כששמעו כך, ניגשו לשידוך בשמחה רבה. כאשר עמדו לסיים את השידוך, נפגשו הורי החתן עם הורי הכלה, ועמדו לסכם ביניהם את כל הענינים. פתאום הוברר לשניהם שהשדכן אמר לכל אחד מהם שהשני הוא שנותן את הוצאות הדירה. הדבר היה בעיניהם לפלא רב, שהרי דיברו על כך במפורש עם השדכן, וסיכמו איתו באופן הכי ברור שאינם נותנים את הוצאות הדירה. מיד ניסו להשיג את השדכן, אבל בדיוק כעת ההיא השדכן נעלם... הוא לא היה בבית, לא ענה לטלפונים, עקבותיו נעלמו בלא להשאיר שום רמז. כשראו שאין עם מי לדבר, הבינו שצריכים להגיע להסכם ביניהם, שהשידוך רובו ככולו כבר סגור לגמרי, ואי אפשר עכשיו לבטלו, והגיעו לפשרה שכל אחד ישתתף בחצי מן ההוצאות, וכך יצא השידוך לפועל.

לאחר שהסתיים השידוך, בא השדכן... וכששאלוהו איך הוא העז לשקר לשני הצדדים, הוא ענה להם בפליאה **"לולי השקר הזה השידוך לא היה יוצא לפועל, בזכות זה השידוך קיים!"**. אין צורך לומר שבסופו של דבר השדכן לא וויתר עד שקיבל את כל שכרו טבין ותקילין...

זהירות משקר

דרך אגב, יש להעיר ולעורר זהירות מדבר שקר, שכל דבר שאדם מרוויח בשקר אין לו קיום ובסוף הוא מפסיד את זה. ובספר **"שפת תמים"** לבעל ה"חפץ חיים" (פרק ב') מביא את המדרש שוחר טוב (תהילים פרק ז'), וכתב **"איתא במדרש שוחר טוב, בדרך משל ומליצה, שנים שנים באו אל נח, אתא שיקרא בעי למיעל לתיבותא, אמר ליה נח לית את יכיל אלא אם כן נסבת לך זיווג. פגע ביה פחתא (הוא הפחת וההיזק) אמר ליה מנן את אתי, אמר ליה מן נח דאזילת למיעל לתיבותא ולא שביק לי, אלא אמר לי אי אית לך בר זוג את יכיל למיעל, ואי את בעי, תהווי זיווגי. אמר ליה, ומה את ידבי לי. אמר ליה, אנא מתקן עמך, דכל מה דאנא מסגל (פירוש, מכין) את נסבת. אתקון ביניהון, (פירוש, הסכימו ביניהם) דכל מה דשיקרא מכניס, תהא פחתא נסבא, ועליך תרווייהו לתיבותא. כיון דנפיק, הוי שיקרא אזיל ומכניס, ופחתא נסבא דקדמי קדמי. אתא שיקרא אמר ליה היכן אנון כל דמסגלתא, אמרה לו וכי למגן אתקנית עמי דכל מה דאת מכניס אנא נסבא, לא הוי ליה פתחון פה. לכך נאמר, הרה עמל וילד שקר, עד כאן לשון המדרש".** ובשפת תמים, כתב בהמשך דבריו, **"וזהו כונת הכתוב, מי האיש החפץ חיים, פירוש בעולם הבא, ואוהב ימים לראות טוב גם בעולם הזה, נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה. דאם ניהל עסקיו בדרך מרמה, אף שיצליח בתחלה, לבסוף ילך ממונו לטמיון, וכאשר מבואר למעלה במדרש, דהפחתא מוכנת ומזומנת ליקח את ריוח השקר, ולא יראה ימייו בטוב. אבל כאשר יהיה זהיר ממרמה, יראה ימי אחריתו בזקנה ושיבה טובה. וגם לעולם הבא מה רב טוב הצפון לו, כמו שכתוב הולך בדרך תמים הוא ישרתני"**.

ויקח את רביקה ותהי לו לאשה

הנה בסוף כל הדברים כאשר רביקה הגיעה ליצחק, כתוב בפסוק (פסוק ס"ז) **"ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רביקה ותהי לו לאשה ויאהבה וגו'".**

ובתרגום מפרש את הפסוק, **"ואעלה יצחק למשכנא וחזא והא תקנין עובדהא כעובדי שרה אמה, ונסיב ית רביקה והות ליה לאתו וריחמה"**. ומפרש שמה שנאמר בפסוק שיצחק הביא את רביקה **"האהלה שרה אמו"** הכוונה היא שהכניס אותה כדי לבדוקה אם מעשיה מתוקנים, כמעשי שרה אמו. ורק לאחר שראה שאכן מעשיה מתוקנים נאמר בפסוק **"ויקח את רביקה ותהי לו לאשה ויאהבה"**. והוא לימוד שהדבר הראשון שצריך לברר ולבדוק בשידוכים הוא אם מעשיה מתוקנים, שכדי להגיע ל"ותהי לו לאשה ויאהבה", אי אפשר אם חסר היסוד העיקרי שמעשיה מתוקנים. היסוד הראשון והשורשי הוא **"מעשיה מתוקנים"**, אם המעשים מתוקנים זהו שידוך הגון וראוי, שבו יכול להגיע לידי **"ותהי לו לאשה"**, ובשידוך כזה יכולה להתקיים ההלכה של **"אוהבה כגופו"** כראוי. אבל כשמהפכים ומבלבלים את הסדר, אי אפשר להצליח.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

להתגאות בה, זוהי אכן מעלה רוחנית גדולה לאדם ולכן התורה מציינת זאת בסמיכות למעלה של בת ק' כבת כ' לחשא.

קודם הספד ואחר כך בכיה

וַיָּבֵא אֲבִירָהּ לְסִפּוֹ לְשָׂרָה וְלִכְנָתָה (כג, ב)

השאלה ידועה, שהרי הסדר הוא הפוך - "שלושה לבכיה ושבעה להספד", ואם כן קודם היה צריך לבכותה ואחר כך להספידה?
ותירץ רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, על פי הנאמר במדרש (בראשית רבה נח, ה):
"ויבא אברהם לספוד לשרה", מהיכן בא? רבי לוי אמר: מקבורתו של תרח.
משום כך היה צריך קודם להספיד, כי אם היה בוכה קודם, היו חושבים שבוכה על תרח.

אחרים כתבו ליישב: מהי בכיה ומהו הספד? בכיה - אדם בוכה על החסרון האישי שנלקח ממנו. הספד - מונים את מעלות הנפטר, מה נחסר לדור בפטירתו. והנה אדם רגיל, קודם הוא בוכה על החסרון האישי שלו, ואחרי שהוא נרגע מהבכיה - הוא יכול להספיד את הנפטר ותאר את האבידה הגדולה לדור כולו, אבל אברהם אבינו - כל כולו היה לשמים, אצלו העיקר היה לספוד לשרה, מה יחסר לדור בפטירת שרה, האשה הדגולה. החסרון האישי שלו היה דבר משני, פחות חשוב. לכן כאן היה קודם הספד ואחר כך בכיה.

עוד שמעתי לבאר, שעל פי חשבון יוצא שקבורת שרה היתה בערב יום טוב, שכן במדרש מבואר שהעקדה היתה ביום כיפור, ובמשך שלושה ימים הלך מהר המוריה בחזרה לביתו, הרי שכשהגיע לשם ומצא שנפטרה שרה, היה זה בערב סוכות, ובערב יום טוב אין להרבות בבכיה. לכן ההספד היה העיקר ולא הבכי.

לא מספיק לבנות את הצד השלילי

וַיָּבֵא אֲבִירָהּ לְסִפּוֹ לְשָׂרָה וְלִכְנָתָה (כג, ב)

אומרים חז"ל (בראשית רבה נח, ה): "מהיכן בא, רבי לוי אמר: מקבורתו של תרח בא. אמר לו רבי יוסי: והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתה של שרה שתי שנים, אלא מהיכן בא, מהר המוריה ומתה שרה מאותו צד, לפיכך נסמכה עקדה ליוהיו חיי שרה".

בהספד שנשא מרן הרב שך זצ"ל בהלוויית המשגיח דשיבת סלבדוקה, פירש בדרך דרוש את "מהיכן בא" ואמר כך:

אברהם היה מגייר את האנשים, ושרה את הנשים. "מהיכן בא?" - כיצד היתה שרה מקרבת את הנשים אל הבורא יתברך? איך היתה משפיעה עליהן?

אומר רבי לוי: "מקבורתו של תרח בא". היתה קוברת את העבודה זרה. היתה מגנה, משפילה ומזלזלת בעבודה זרה, להמאסה על עובדיה. כך היתה מקרבת את הנשים לעבודת ה'.

אבל לא מספיק להראות רק כמה לא טוב הרע, כמה שפל הצד השלילי. צריכים גם כן את הצד השני, החיובי.

על כן אומר רבי יוסי: "מהר המוריה בא". מלבד מה שבזוהר את העבודה זרה, היא חינכה את בנה באופן שיוכל להיעדק על קידוש ה' בהר המוריה, בן שיסכים מרצונו לעלות על המזבח ולהישחט על קידוש שמו יתברך. זה הצד השני - כמה טוב הוא השוב, כמה טובה היא עבודת ה'.

אברהם גומל חסד - כי קבר את שרה

וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אֲבִירָהּ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעַרְתְּ שָׂרָה הַמִּצְפָּלָה (כג, יט)

ובמדרש (בראשית רבה נח, ט): "ואחרי כן קבר אברהם, הדא הוא דכתיב: 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים, צדקה וכבוד', 'רודף צדקה' - זה אברהם, שנאמר: 'ושמרו דרך ה' לעשות צדקה'. 'וחסד' - שגמל חסד לשרה. 'מצא חיים' -

אברהם אבינו חש אשמה באיבוד זכות העקדה

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְּפָנָיִם הוּא בְנִים לְנַחֲוֹר אַחִירָהּ (כג, ב)

וברש"י: "בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר: אילו היה בני שחוט, כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקדוש ברוך הוא שנולדה רבקה בת זוגי".
שואל הקאצקער: כיצד העלה אברהם אבינו על דעתו שהיה הולך בלי בנים, הרי היתה לו הבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע"?

מחמת קושיה זו, אומר הקאצקער פשט אחר במדרש: אברהם אבינו התחיל להרהר: למה הגיעה אלי ההוראה "אל תשלח ידך אל הנער"? - מחמת ההבטחה שהובטחתי "כי ביצחק יקרא לך זרע", על כן היה מן ההכרח להשאירו בחיים ולא לשחוט. אילו הייתי מחתן אותו קודם עם בנות ענר אשכול וממרא וכבר היו לו ילדים - הקב"ה היה מרשה לי לשחוט. נמצא שאני הוא האשם בכך שהספדתי את הזכות הגדולה של העקדה, כי לא חיתנתי אותו קודם!

על כך בישרו הקב"ה: אברהם תירגע, לא הייתי יכול לחתן אותו כי רק עכשיו נולדה בת זוגי. רבקה היא בת זוגי ולא אף אחת אחרת. לא הייתי יכול לעשות כלום לפני כן.

פלאי פלאים, מתיקות התורה ממש!

היופי לא תפס מקום אצל שרה

וַיְהִי חַי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֵׁבַע שָׁנִים (כג, א)

וברש"י: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחשא, מה בת עשרים לא חשאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חשא, ובת עשרים כבת שבע ליופי".

השאלה הנשאלת: בשלמא המעלה הראשונה - בת ק' כבת כ' לחשא, זו אכן מעלה עליונה, שאדם בגיל מאה זך ונקי מחסאים, כמו אדם צעיר בגיל עשרים. אבל "בת עשרים כבת שבע ליופי" - איזו מעלה יש ביופי גופני? ראשית, זוהי מתנת שמים, לא דבר שהיא עשתה או עבדה על עצמה להשיג, ומה שעם יש לשבח על כך? ועוד, כלום התורה מייחסת בכלל חשיבות ליופי גופני?

עוד שואלים: בת עשרים כבת שבע ליופי? - להיפך! הלא יודעים אנו שאדם במלוא הקומה בגיל עשרים, ואדרבה, בגיל עשרים היופי גדול יותר מהיופי בגיל שבע!

זאת ועוד, איך 'נדבקות' שתי המעלות הללו - בת ק' כבת כ' לחשא ובת כ' כבת ז' ליופי - יחד?

כעין זה יש להקשות לעיל, בסוף פרשת נח (יא, כט). על הפסוק "אָבִי מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה" מובא ברש"י: "יסכה - זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה", וגם כאן לא מובן: איך נדבקים שני הדברים אחד לשני? מצד אחד רוח הקודש, א-שפיץ מעלה, ומצד שני "הכל סוכין ביופיה". איזה קשר יש בין רוח הקדש ליופי חיצוני?

ביאור נפלא בפסוקים כתב ה"באר יוסף": בכדי להגיע לרוח הקודש צריך שתהייה לאדם מעלות רבות - סהרה, פרישות, נקיות, קדושה, יראת חשא, ענוה - הכל. בדרך כלל, אדם שיש לו מעלה חיצונית כדוגמת יופי, הדבר מפריע לו להתעלות בדרגתו הרוחנית. והרי חז"ל אומרים ששרה היתה אחת מארבע הנשים היפות בעולם. "הכל בפני שרה כקוף בפני אדם" (בבא

בבא נח ע"א).

מחדש, אם כן, הכתוב, שאפילו שהיתה לשרה מעלת יופי חיצוני ו"הכל סוכין ביופיה", היא לא שמה לב לכך, היופי לא תפס אצלה מקום כלל, והצליחה להתעלות ולהתרומם, עד כדי כך שהגיעה למדרגת רוח הקודש.

זה גם הביאור ב"בת עשרים כבת שבע ליופי": לילדה קטנה אין שכל ואין דעת להתגאות ביופיה, היא אינה מבנה בזה. שרה בגיל עשרים היתה כמו בת שבע, לענין זה שהיופי לא תפס אצלה מקום ולא ראתה שום סיבה

רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו

ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר (כד, ט)

וברש"י: "ויען לבן ובתואל - רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו".
א-מירדיג זאך: הוא היה רשע, קפץ ודיבר לפני אביו, אבל מה הוא אמר?
- "מה יצא הדבר", איזו אמונה, איזה דברים קדושים!
ואף על פי כן, למרות שדבריו דברים קדושים, אם הוא מסוגל לדבר לפני אביו - רשע הוא!

והנה השל"ה הקדוש שואל: הלא דבר זה, שלא לדבר בפני האב, אין זה עניין של רשעות וצדקות, אלא הוא מהלכות נימוס ודרך ארץ. רשע הוא פורק עול, עברייך, אך לא בהכרח שיהיה גם בלתי נימוסי. ישנם בהחלט גם רשעים האוכלים עם סכין ומזלג... אם כן, מה שייך לקרוא לו רשע בגלל שקפץ ודיבר לפני אביו?

אומר ה"כתב סופר": זה בדיקת מה שלבן רצה - להראות לאליעזר עבד אברהם שהוא רשע מרושע, חצוף גדול, ממילא לא ירצה לקחת את רבקה להיות אשת יצחק, שכן הכלל הוא שהבא לישא אשה צריך לבדוק באחיה, ואם ייווכח אליעזר שאחיה רשע - בודאי לא יחפץ לקחתה...

בתחילה הסכימו לשלחה ולבסוף סירבו

ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אִתָּנוּ יָמִים או עֲשׂוּר אַחֵר תֵּלֵךְ (כד, נה)

הנה בתחילה אמרו לבן ובתואל לאליעזר: "מה יצא הדבר... הנה רבקה לפניך קח ולך". מגיע הבוקר, והם מתחרשים. הנערה תישאר בביתם ימים או עשור, ורק אחר כך תלך עם אליעזר עבד אברהם.
מה קרה? מה גרם להם להתחרש?

אלא, שהם ראו כי "יוצא העבד כל כסף וכלי זהב" ואותם נתן לרבקה, ואילו להם - לאחיה ולאמה - נתן "מגדנות" - הביא להם תפוזים מארץ ישראל...

ככה? לנו אתה נותן תפוזים? לא רוצים! כסף אנחנו רוצים!...

עוד אפשר לומר כאן מילתא דשעמא: יתכן מאוד שמלכתחילה הם לא חשבו להרשות לאליעזר לקחת את רבקה. אם כך, מדוע אמרו "הנה רבקה לפניך קח ולך"? התשובה היא: היתה להם קומבינציה, תכנון שלם... הם הרי יודעים שהכניסו בצלחתו של אליעזר סם המוות. הוא גומר לדבר, כולם מתיישרים ליד השולחן לאכול ובצלחת של אליעזר יש סם המוות...

יכולים אנו לתאר לעצמנו, שכל העיניים היו מופנות אל אליעזר. כולם היו עסוקים במחשבה: "הנה, הוא אוכל, עוד מעט יתחיל לצרוח מכאבי בטן, עוד מעט יגיע 'יושב בסתר'", והוא אוכל ואוכל...

פתאום, בעת שכולם מסתכלים על אליעזר, נשמעות צעקות מראש השולחן. מה קרה? בתואל מתחיל להתפתל מכאבים, צרחות אימים. התברר שסם המוות היה בצלחתו והוא מת!

בתחילה הם חשבו: מה אכפת לנו לומר לו: "קח ולך"? הרי בין כה וכה אליעזר ימות ואז רבקה תישאר, ולא רק היא, גם הגמלים וכל הרכוש של אליעזר עבד אברהם - הכל ייפול לידם. פתאום הם רואים שתוכניתם נכשלה עקב תקלה בלתי צפויה... אם כך, "תשב הנערה אִתָּנוּ יָמִים או עֲשׂוּר אַחֵר תֵּלֵךְ", אין מה למהר...

מעשי ראובן

במהלך טיפול הדיאלוזה מחברים לדיו של החולה שתי מחטים עבות שדרךן זורם הדם. חיבור המחטים לגוף החולה הוא תהליך מכאיב ואישי התובע זמן רב, לעיתים חצי שעה ולעיתים אף יותר מכך.

במשך פרק הזמן הארוך שבו האחיות היו מחברות את המחטים לגופן, נהג רבי ראובן להטות את ראשו הצידה, כדי שלא להיכשל בראיה אסורה. הוא עשה זאת בחכמה על מנת שהאחיות לא ישימו את ליבן להנהגתו. לעיתים הישים עצמו כיון ולעיתים נעץ את עיניו בספר, אולם בכל השנים הרבות בהן עבר את טיפול הדיאלוזה, תוך כדי יסורים ומכאובים של חיבור ופירוק המחטים מגופו, לא אירעה אפילו פעם אחת שהפנה את ראשו לעברן. כשהטיפול הסתיים, נהג רבי ראובן להודות לאחיות במאור פנים, אבל מעולם לא נכשל בשמירת עיניו.

ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמשה שנים... אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני אומנותי גומל חסדים, תפסת אומנותי, בא לבוש לבושי, 'ואברהם וקן בא בימים'."

אם הדברים לא היו מפורשים במדרש רבה, היינו אומרים שהם מדרש פליאה, וכי הדוגמא וההוכחה שאברהם אבינו 'בעל חסד' היא מקבורת שרה? א שיינע מעשה... וכי מי לא עוסק בקבורת אשתו? וכי מה יעשה הבעל - לא יקבור אותה, ישאיר את גופתה בביתו?

בפרשת וירא היתה לנו פרשה עצומה של הכנסת אורחים ביום שלישי למילה וכחום היום, ומשם לא הביאו חז"ל ראייה לחסדיו של אברהם אבינו ע"ה. דווקא כאן, כשקבר את שרה אשתו, שבחוהו כגומל חסד. רבונו של עולם, הרי אפילו קל שבקלים קובר את אשתו!

אומרים על כך וורט עמוק. אצל אברהם אבינו, לעשות חסד היה כל כך פשוט וטבעי, יותר מההיגיון הפשוט לעשות חסד ולקבור את אשתו שהיא כגופו. כלומר, גם קבורת שרה, שכל אדם יעסוק בה כמינימום אנושי, אברהם אבינו ע"ה התעסק בה כמצות חסד. ונבאר.

כל אחד מאיתנו מכיר ומבין, שאם לא יאכל - ימות. למרות זאת, כל מי שתשאלו "מדוע אכלת היום?" לא ישיב "כדי שלא אמות" אלא יאמר "הייתי רעב", או "היה לי טעים", זאת למרות שהסיבה שלא ימות חשובה ורצינית יותר, כי אין לאדם צורך להגיע לכך, יותר פשוט לו לאכול מחמת שהוא מרגיש רעב.

לגבי אברהם אבינו ע"ה, עשיית חסד היתה כל כך בנפשו ובדמו, שפעולות שאדם עושה באנושיות פשוטה, אצלו זה היה חסד.

דרך נוספת: היכן אברהם אבינו קבר את שרה? - במערת המכפלה, וכתב רבנו בחיי וזה לשונו: "ויתכן לומר עוד בשם 'קריית ארבעה היא חברון', היא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלקים עם ד' מנחות שכינה, ולא לחנם חמדוה אבות העולם אלא שמשם זוכות הנשמות להתחבר לשרשן שהוא כסא הכבוד, וזהו 'קריית ארבעה היא חברון'."

כלומר, למה נקרא שם המקום ההוא חברון, כי לקבורים שם יש חיבור לשמיים, ובכך התחבר אברהם עם שרה, לשרות להשיג ולהזמין לה את מקום הקבורה הטוב ביותר - מערת המכפלה.

ומהיכן ידע את הסוד של מערת המכפלה? - מהחסד שעשה, "ואל הבקר רץ אברהם".

נמצא שרודף צדקה - אברהם, וחסד - שקבר אותה במקום שנודע לו על ידי החסד ההוא של הכנסת אורחים.

חסד לשם חסד, לא לשם כבוד או ממון

ויאמר בת מי את (כד, נז)

אליעזר עבד אברהם שואל את רבקה "בת מי את" רק אחרי שסיימה לשאוב מים עבורו ועבור עבדיו וגמליו. מדוע לא בירר אצלה בת מי היא קודם לכן, לפני שעשתה את כל המעשים הללו למענו?

שמעתי לבאר, שאליעזר עבד אברהם רצה לדעת האם את כל מעשי החסד הללו היא עושה באמת לשם חסד, או שמא כוונתה היתה לשם כבוד.

ממילא, אם היה שואל אותה קודם "בת מי את", הרי שאז היתה יודעת שכבר יודעים מי היא, ויתכן שכל החסד הנורא שעשתה עם אליעזר, עם עבדיו ועם גמליו - הכל נעשה בכדי שבביל שאליעזר יראה עד כמה היא מתאמצת ויפרסם כי לבתואל יש בת כזו בעלת חסד, שאין בנמצא כמוה בכל העולם!...

לכן אליעזר לא שאל אותה מי היא, כדי שהיא לא תדע כלל שיודעים מי היא. לא יודעים מי היא, לא יודעים את שמה ולא יודעים מי אביה. כך נוכח אליעזר לדעת שהחסד שלה הוא באמת לשם חסד, לא לשם כבוד.

בנוסף, מספרת התורה: "והאיש משתאה לה, מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא". אחרי כל מה שהיה, שהיא רצה ושאהבה מים לו ולכל עבדיו וגמליו, אליעזר עמד משתאה ומחריש.

למה הוא מתכה? - אומרת התורה: "לדעת ההצליח ה' דרכו". והביאור על הדרך הנ"ל: הוא חיכה לראות, האם אחרי כל מעשי החסד שהיא עשתה, האם כעת לא תדרוש שכר על עבודתה.

אבל לא! רבקה אינה דורשת מאומה עבור מעשי החסד שלה. לא כסף, לא כבוד - הכל לשם שמים, ממילא "אותה הוכחת" - היא ראויה להיות אחת מהאמהות הקדושות.

